

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

ARCADIE SUCEVEANU: „SCRIITORII PE TIMP DE PANDEMIE”

„Întotdeauna nenorocirile dau naștere unor fenomene imprevizibile, unele chiar benefice. Nu ne rămâne decât să sperăm că gustul pentru lectură nu va fi efemer, că se va permanentiza după ce vom reveni la normalitate. (...) Ca să-și învingă umilitoarea condiție de «mașinărie biologică», omul acestor timpuri pandemice va trebui să rămână conectat la viața spirituală, să redescopere, între altele, cartea, plăcerea lecturii. Numai așa își va putea crea un orizont de renaștere și supraviețuire.” (P. 3)

NINA CORCINSCHI: „PROZA DE DUPĂ ȘCOALA PROZEI (CE MAI RĂMÂNE?)”

„Scriitorilor basarabeni, cu rare și excelente excepții, le lipsește școala prozei. Realitatea, care trebuie reinventată, transformată, poetizată (nu oricum!) și structurată narativ, le opune o mare și chinuitoare rezistență. O mediocră fatalitate însoțește, poate nu întotdeauna, lipsa talentului, dar, cu siguranță, mereu, frica de biblioteci, iluzia că se poate scrie proză oricum.” (P. 10)

AVANPREMIERĂ

Fragment din cartea *Istoriei antisovietice*, de Oleg Panfilov, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

CRITICĂ LITERARĂ

Foto de N. RĂILEANU

ALEXANDRU BURLACU: GHEORGHE VODĂ „ARIPI PENTRU CĂDERE”

„Explorarea elementului mitic potențează imaginarul liricii afectate de modelele de import. Întoarcerea la izvoare, la spiritul adamic are la saizeciști rațiuni polemice, cu consecințe favorabile, dar și regretabile. Oricum, poezia nu se mai naște din simplul apel la un mit oa-

recare. Suprasolicitat însă mecanic, fără a fi asimilat creator/ inventiv, mitul e supus degradării, denaturării, profanării. Lumea idealizată a mitologiei, puterea de voință în împlinirea dorințelor, transfigurate denaturat, implică inevitabil anumite viziuni și

atitudini critice, ironice sau satirice. Ineditul poeziei lui Gheorghe Vodă stă în «efectul lor de ecou controlat» (Mircea Nedelciu), ecou la seismeale vieții și ale literaturii, în luciditatea poeziei ca «zbor invers» (Nichita Stănescu).”

„FEMEIA NU ESTE O IMAGINE DIAFANA [...]”:

„Femeia nu este o imagine diafană zburdând peste câmpii necosite. Femeia este muntele mic și ferm care plânge la picioarele Crucii.”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SELFIURI CU GULLIVER – P. 4

TEO CHIRIAC: „PAGINI DIN «SCURTĂ ISTORIE A FRICII»” (I)

CRONICĂ LITERARĂ – P. 6, 20

ION POP ȘI MARIA PILCHIN

IN SFUMATO – P. 7

EUGEN LUNGU: „UN LINK SPRE...”

ANUL LITERAR 2019 – P. 8

LUCIA ȚURCANU, NINA CORCINSCHI, IVAN PILCHIN, MARIA PILCHIN

VÂNTURILE, VALURILE... – P. 19

VAL BUTNARU: „UN SUBIECT PENTRU O SCURTĂ POVESTIRE”

POEZIE

de MONI STĂNILĂ

< 12

05
2020

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 6 | NUMĂRUL 5 (46) | MAI | 2020

ANUL LITERAR 2019
DEZBATERE08 PARTICIPĂ: LUCIA ȚURCANU, NINA
CORCINSCHI, IVAN PILCHIN, MARIA PILCHINEDITORIAL
de ARCADIE SUCEVEANU03 „SCRIITORII
PE TIMP DE
PANDEMIE”FIRUL CU PLUMB
de LEO BORDEIANU

19 „BOCET”

04 SELFIIURI CU
GULLIVER
„PAGINI DIN «SCURTĂ ISTORIE
A FRICII»” (I)
DE TEO CHIRIAC05 DIVANUL
ÎNȚELEPTULUI
„UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE
FACE! UNIREA E APROAPE!” (IX)
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ06 MIRADOR
„„PRIVELIȘTI” DIN
VREMURI NEVOIAȘE”
DE ION POP07 IN SFUMATO
„UN LINK SPRE...”
DE EUGEN LUNGUAVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ24 FRAGMENT DIN CARTEA
„ISTORII ANTISOVIETICE” DE
OLEG PANFILOV, ÎN CURS DE
APARIȚIE LA EDITURA CARTIER.
TRADUCERE DIN RUSĂ DE
VSEVOLOD CIORNEI14 CRITICĂ
LITERARĂ
„GHEORGHE VODĂ:
ARIPI PENTRU CĂDERE”
DE ALEXANDRU BURLACU16 CARTEA
DE ISTORIE
„HABENT SUA FATA LIBELLI.
JURNALUL DE AMINTIRI AL LUI
CONSTANTIN TOMESCU”
DE NICOLAE ENCIU18 PLURALIA
TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XXVI)
DE LEO BUTNARU19 VÂNTURILE,
VALURILE...
„UN SUBIECT PENTRU O SCURTĂ
POVESTIRE”
DE VAL BUTNARU20 POETAE NOVI
„PEREȚII URIAȘI
DE STICLĂ AI LUMII”
DE MARIA PILCHIN21 ASTERISC
„LIMPEZIRI” (XI)
DE IOAN MÂNĂSCURTĂ22 FILTRE
„DE LA ORDINAR
LA... «NEORDINAR»” (I)
DE VALENTIN GUȚURevista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu

Redactor-șef: Teo Chiriac

Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru

Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia ȚurcanuColegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț

Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:

MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724

Fax: (+373 22) 237118

E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6MINISTERUL
EDUCAȚIEI, CULTURII
ȘI CERCETĂRIIAceastă revistă apare cu sprijinul Ministerului Educației,
Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.Adresa electronică: www.mecc.gov.md.Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă pozi-
ția oficială a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării
al Republicii Moldova. Responsabilitatea pentru conțin-
utul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ARCADIE SUCEVEANU

FRANCIS BACON
DESPRE
SLĂBICIUNILE
INTELECTULUI

„Intelectul omenesc, prin propria sa natură, presupune cu ușurință mai multă ordine și egalitate în lucruri decât el descoperă; și deși în natură există multe lucruri care sunt unice și pline de deosebiri, totuși el născoceste paralele, corespondențe și relații care nu există. (...) Aceste închipuiri se întâlnesc nu numai în dogme, ci și în noțiunile simple. Intelectul omenesc, îndată ce a adoptat o opinie (fie fiindcă ea a fost primită și crezută de mult, fie fiindcă îi este plăcută), atrage toate lucrurile în ea, pentru a o sprijini și a se acorda cu ea. Și deși puterea și numărul cazurilor contrare sunt mai mari, totuși intelectul nu le observă și le disprețuiește, sau, recurgând la distincții, le dă de o parte și le respinge, spre marea și primejdioasă sa pagubă, numai pentru ca să rămână neatinată autoritatea unirilor greșite dinainte. (...) Într-o formă mai subtilă, acest rău se strecoară în filozofie și în științe, în care ceea ce a sedus o dată le denaturează și le orânduiește după sine pe toate celelalte (chiar dacă acestea sunt mai sigure și mai temeinice). (...) Intelectul omenesc este mișcat de acele lucruri care izbesc și pătrund deodată și brusc în minte, iar imaginația obisnuiește astfel să se umple și să se înfierbânte (...). Intelectul omenesc își ia avânt, dar nu se poate opri și potoli; el năzuiește mai departe, dar în zadar. (...) Mai primejdioasă se dovedește această neputință a minții în cercetarea cauzelor: căci ceea ce are cea mai înaltă generalitate în natură trebuie să fie originar, cum de altminteri constatăm, și nu poate fi derivat din cauze, la rândul său. Totuși intelectul omenesc, care nu știe să se oprească, năzuiește mereu spre ceva mai luminos. Și atunci, năzuind spre ceva mai îndepărtat, el revine la cele mai apropiate, și anume la cauzele finale, provenite mai degrabă din natura omenească decât din univers. Iată izvoarele din care s-a corupt filozofia, spre mirarea noastră. Și se dovedește un filozof stângaci și ușuratec atât acela care caută cauze pentru generalitatea cea mai înaltă, cât și acela care nu caută cauze pentru ceea ce este subordonat și inferior. Intelectul omenesc nu este o lumină pură, ci este influențat de voință și de afecte. Această situație produce științele după placul nostru: căci, ceea ce omul voiește să fie adevărat, el crede bucurios. De aceea el respinge lucrurile anevoioase din nerăbdare de a cerceta; lucrurile măsurate, pentru că ele restrâng nădejdea; lucrurile mai înalte, din superstiție; lumina experienței, din orgoliu și dispreț, pentru ca mintea să nu pară că se ocupă cu lucruri meschine și trecătoare; lucruri ciudate, din cauza păreri lor vulgare; în sfârșit, numeroase și uneori neobservate sunt modurile prin care afectele colorează și molipsească intelectul.”

(Francis Bacon, „Noul Organon”, Academia RPR, trad. de N. Petrescu și M. Florian, București, 1957)

SCRIITORII PE TIMP
DE PANDEMIE

Pandemia de coronavirus a produs o tulburare și o deviere majoră în toate sferele vieții. În scurt timp, am învățat (dar am învățat oare?) că lucrurile banale și lipsite de importanță altădată, ca respirația neîngrădită, datul mâinii sau îmbrățișarea, plăcerea mersului pe jos, contemplarea unei plante, capătă acum un alt preț și o altă semnificație. Niciodată nu am fi crezut că vom ajunge să trăim asemenea zile, în care cuvintele de ordine să fie: „Stați Acasă” sau „Păstrați distanța socială de cel puțin un metru”.

Într-o asemenea situație, scriitorii par a fi ceva mai avantajați, câtă vreme munca lor necesită izolare și introversie. Încerc să mă analizez pe mine însumi. Constat, oarecum mirat, că în aceste condiții sunt mai descărcat de sarcini, am mai mult timp liber pentru scris și lecturi, mai puține solicitări, telefoane și alte provocări. Și totuși, simt că ceva „nu e în regulă”. Am senzația că mă aflu într-un fel de vid, de atemporalitate, cum ar trebui să fie într-un batiscaf sau într-o bulă de aer. Ceva îmi lipsește... Și acest ceva e socializarea: libertatea de comunicare directă cu oamenii, contactul cu publicul real, nu doar virtual.

Intru pe rețelele de socializare, sunt curios să aflu ce gândesc, ce mai scriu colegii scriitori în aceste zile. Cu bucurie aflu că stau la masa de scris, iar unii mai postează în spațiul public și diverse articole, poeme, aforisme (unele chiar despre buclucașul coronavirus!), recitaluri. Totodată, mai dau și peste unii colegi care, la fel ca mine, suferă de aceeași „boală”: imposibilitatea de a comunica pe viu, nu doar prin mijlocirea unor dispozitive tehnice cum e computerul. Oamenilor le vine greu fără apropierea unuia de altul, îndeosebi scriitorului, care, în raportul său cu cititorul, transmite și primește, prin cuvânt, energie. Leo Butnaru își continuă, între altele, seria de *leologisme*. Ca și în poemele sale, situațiile generate de coronavirus sunt surprinse în sintagme ironice, adesea ludice. Iată cum sună unul dintre acestea, cu trimitere la realitățile autohtone: „Oaia s-a rătăcit de turmă, iar turma s-a luat după ea”. Nicolae Popa este unul dintre puținii poeți (autentici) care se lasă inspirați de realitatea imediată. Cred că cel puțin unul dintre poemele sale de acum, *Liniștea*, va rămâne ca purtător al memoriei acestui timp pandemic. Citesc, de asemenea, pe facebook, un superb sonet de Ion Hadârcă, intitulat *Sonetul scris direct pe mască*. Lipsite de rimă, versurile sunt parcă turnate în tiparul prozodic, mesajul și vibrația lor emotivă exprimă tot dramatismul situației în care ne aflăm. „E o stare de care nu poți scăpa decât agresând-o, afirmă autorul însuși în dialogul ce se în-

firipă între mai mulți scriitori”. Și tot el, în continuare: „Rugămu-ne cu toții să mai avem pentru cine ieși la cules de rime!”

Da, e de așteptat că de acum încolo viața noastră se va schimba, multe lucruri nu vor mai rămâne la fel. Vom fi nevoiți să ne gestionăm altfel timpul, să găsim (și) alte forme de comunicare, noi mecanisme de promovare a cărții și a creațiilor artistice. O perioadă, cultura va funcționa on-line, iar activitatea instituțiilor culturale va fi reluată, gradual, prin organizarea de evenimente cu ceva mai puțin public. E și acesta un lucru inedit – ține de „inovație”.

Viața on-line, orice s-ar spune, e lipsită de acei fluizi pe care-i degajă comunicarea vie, are un gust artificial, puțin cam steril. Dar oare există o alternativă? Un timp, vom adopta și acest stil de viață. Nu avem de ales. Vom organiza, la Uniunea Scriitorilor, „Anul literar 2019” on-line, iar Gala Premiilor USM, dacă altfel nu se va putea, o vom lansa în spațiu deschis, la terasă. Evident, cu respectarea strictă a măsurilor de protecție: măști, mănuși, dezinfectanți, igienizarea spațiului etc. Pentru a nu pune în pericol ceea ce constituie prioritatea esențială: viața și sănătatea noastră.

Citesc în aceste zile pe *www.timpul.md* spicuiuri dintr-un articol, „cultura-are-nevoie-de-oxigen”, din care extrag mai multe idei practice privind reluarea activităților culturale. Irina Nechit scrie: „Evenimentele culturale on-line mă derutează, aștept evenimente pe viu”. Dumitru Crudu o susține în aceeași tonalitate: „Nimic nu se poate compara cu un eveniment în care sunt oameni în sală. Acum parcă mă simt într-o piesă de Ionesco”. Sandu Grecu pledează pentru posibilitatea de a prezenta spectacole în aer liber, care să fie transmise on-line pentru cei care stau acasă. Iar Ala Bujor face o propunere ingenioasă: începând cu 1 iunie să fie redeschis Teatrul de Vară, unde să se organizeze cu regularitate, în aer liber, lansări de carte, recitaluri, spectacole, concerte, expoziții. Subscriem la toate acestea fără rezerve.

Mai mulți scriitori (Maria Sleahtițchi, Lucia Țurcanu, Nina Corcinschi ș.a.) au lansat pe facebook ideea de a posta 7 cărți care i-au marcat: câte o carte pe zi, timp de o săptămână, fără recenzii, fără comentarii, doar copertile, după care „jocul” să fie preluat de alți protagoniști. Este antrenant să vezi ce includ colegii tăi în topul lor de preferințe. Dar, înainte de orice, acest „joc livresc” promovează lectura și îi ghidează pe cititorii interesați să-și completeze bibliotecile personale cu valori.

În perioada stării excepționale, pe când ne aflăm cu toții claustrați la domiciliu, mass-media ne anunța că, în lipsa altor

interese, lumea s-a apucat de citit. Romanul *Ciuma* de Camus înregistrase tiraje spectaculoase. Ce-ar fi de spus în legătură cu aceasta? Întotdeauna nenorocirile dau naștere unor fenomene imprevizibile, unele chiar benefice. Nu ne rămâne decât să sperăm că gustul pentru lectură nu va fi efemer, că se va permanentiza după ce vom reveni la normalitate. În același timp, e o dovadă în plus că ritmurile vieții moderne ne țin într-o condiție nefirească, artificială; dar și că „omul recent” poate fi „recuperat” sub aspect spiritual și cultural.

Dar, dincolo de toate acestea, industria cărții a fost foarte grav afectată și riscă să se prăbușească. Președintele Uniunii Editorilor, Gheorghe Prini, face un apel către intelectuali, scriitori, poligrafi – să cumpere fiecare cel puțin câte o carte, pentru a nu lăsa ramura să sucombe. „Vă îndemn să deschideți ușa librăriilor și să procurați cărțile necesare pentru voi și prieteni... Măine s-ar putea ca aceste librării, nevizitate, să-și închidă ușile și să dispară de pe harta localităților...” E cât se poate de adevărat, adăugăm noi: librăriile, dimpreună cu bibliotecile, cu saloanele de carte, sunt elementul de bază ce asigură circuitul metabolic al cărții. Astăzi, slavă Domnului, există pe internet rețelele de difuzare on-line a cărților. Unele edituri (Cartier, de exemplu) au pus la dispoziție biblioteci întregi *on-line* pentru cei care nu prea au cărți prin casă. Dar pe internet nu găsești orice carte, iar curierii, de regulă, apar la ușă cu întârziere. Și-apoi, ce fac cei fără computer și internet? Cititorul pasionat niciodată nu va renunța la deprinderea de a căuta noutățile editoriale în spațiul librăriilor, de a procura cartea *de hârtie*, cea care, în afara altor priorități, trezește simțul tactil și vizual.

Lovită puternic, cultura, care și până la momentul de criză se afla cu genunchii în cenușă, își va reveni poate cel mai greu. Este extrem de important ca Guvernul RM să asigure în continuare finanțarea celor două programe anuale de importanță capitală – Programul de proiecte culturale și Programul de editare a cărții naționale. Programele guvernamentale îndreptate spre „redresarea economiei”, care acum sunt reajustate în grabă, nicidecum nu ar trebui să disloce banii destinați educației și culturii.

Ca să-și învingă umilitatea condiție de „mașinărie biologică”, omul acestor timpuri pandemice va trebui să rămână conectat la viața spirituală, să redescopere, între altele, cartea, plăcerea lecturii. Numai așa își va putea crea un orizont de renaștere și supraviețuire.

Foto de N. RĂILEANU

SELFURI CU GULLIVER

PAGINI DIN
„SCURTA
ISTORIE A FRICII” (I)

(MARȚI, 14 APRILIE 2020, ORA 18.31)

de TEO CHIRIAC

I

Recunosc: sunt un fricos fără pereche. Unicul meu act de curaj e faptul că declar acest lucru public. Eu am trăit toată viața cu frica în sân. Celebra expresie *Se sperie și de umbra lui* e despre mine.

Mai mult însă decât de umbra mea mă sperii de mine însumi. Din acest motiv, nu fac poze, nu mă privesc în oglindă. În copilărie, mă uitam în singura oglindă din casă și vedeam în ea un înger: ochi albaștri, plini de curiozitate și uimire, din care se revărsă o lumină albastruie. Odată cu trecerea timpului, în acea oglindă îmi apărea tot mai des chipul unui monstru: ochi galbeni, ca de leopard, bot turtit, ca de porc, limbă lungă, sângerie, ca para focului.

Acum câteva luni, potrivit-mi cravata pentru un Spectacol de gală, m-am uitat întâmplător în vechea oglindă. Din ea mă privea un craniu cu două orbite negre, infinit de adânci. El era transparent și strălucitor ca cristalul. Zâmbea rece, distant, triumfător.

II

De-a lungul timpului, am cunoscut toate ororile, toate spaimele, toate fricile: frica de șoareci, de câini, de lilieci; frica de foc, de apă, de înălțime; frica de fulger, de întuneric, de spațiu închis; frica de foame, de sete, de singurătate, de bătaie în geam, de bătaie în ușă; frica de a merge pe apă, de a călca pe cuie, pe jăratie încins, pe gheața subțire; frica de a sări în gol, de a cuprinde necuprinsul, de a cunoaște necunoscutul; frica de a scrie întâiul cuvânt, primordial; frica de a rosti ultimul cuvânt, imperios, vital; frica de magnetismul terestru, care e tot mai slab; frica de inversarea polilor, care e iminentă; frica de a vedea și a auzi lucruri ce-mi depășesc imaginația; frica de tata, în copilărie; frica de ridicol, în anii tinereții; frica de Dumnezeu, la bătrânețe.

Mi-a fost mereu frică de umbre, de fantome, de monștri: monștri fantastici și reali, văzuți și nevăzuți, cu aripi și fără, cu coarne și fără, cu gheare și fără, cu coadă și fără; monștri și monstruleți fermecători, superdotați, limbuți, cu înfățișare angelică și inteligență demonică.

Mă sperie statul în care știința prioritară e statistica, iar marea ei descoperire e

aceasta: migrația și mortalitatea ridicată reduc tot mai mult populația. Mă înfricoșează regimul în care orice idee de bine și de frumos e transformată în ideologii aberante, represive, dictatoriale. Mă înspăimântă idealurile umane decapitate, arse pe rug, puse la zid, în fața plutonului de execuție. Recent, într-o emisiune TV, am văzut un iluzionist celebru, un prestidigitator al morții: el a reușit să prindă glonte de pistol între dinți. Asta în timp ce eu abia dacă pot prinde cu gura din zbor o cireasă, o picătură de ploaie sau un fulg de zăpadă.

Mă sperie – de ce să mint – orice sunet, mișcare, foșnet. Începând cu foșnetul ierbii, frunzelor, hârtiei de scris și terminând cu zgomotul cosmic. Și dacă foșnetul ierbii e auzit de oricine, zgomotul cosmic e perceput de puțini. Cred că sunt unul dintre ei, de vreme ce pot să disting în sunetul de flaut sunetul de alarmă al trâmbiței, iar în pacea sufletului – țipetele martirului în agonie. Imposibil ca toate astea să nu mă crispeze, să nu-mi dea fiori, să nu mă înspăimânte.

Uneori, în scurtele nopți de vară, templu, ca tot omul, bolta cerului înstelat. Luminițele de pe boltă, sclipind ca o lustră frumos ornamentată, mă fascinează, îmi aduc liniște și echilibru. Admir, strălumi-

nat, spectacolul ploilor de stele. Zgomotul lor ușor, auzit doar de mine, îmi îndulcește singurătatea, îmi umple existența cu praf și pulbere stelară. Însă, brusc, priveliștea mă bagă în groază, amintindu-mi de cerul învălmășit, învărtejit din Noaptea înstelată a lui Van Gogh. Odată cu ploaia de stele, mă gândesc, îngrozit, oricând ar putea să cadă un meteorit uriaș. Unul care, izbindu-se de Pământ, ar nimici omenirea. Atunci, lustra-candelabru din ochii mei s-ar sparge în miliarde de țandări.

Mă surprind uneori în total dezecilibru. Stau față în față cu mine însumi și, recunosc, mi-e frică: prea multe cuvinte, și prea puține emoții; prea multe orgolii, și prea puține revelații; prea multă carne, prea multe oase, și prea puțin suflet; mult, prea mult cosmos, prea multe stele, și prea puține amintiri.

Stau față în față cu mine însumi. Plâng și râd, cu spaimă, de mine însumi.

III

Întotdeauna m-au îngrozit poftele trupești, ale mele și ale semenilor mei. În special, pofta de avere, pofta de slavă și mărire, pofta de viață ușoară, pofta de huzur, de chef, de guleai. Nestăvilita poftă și dorințe mi-au sfâșiat trupul ca niște fiare sălbatice. De fapt, mi-au sfâșiat, mi-au terfelit, mi-au întinat nu doar trupul și măduarele lui, ci și sufletul. Rareori am reușit să le înfrânez avântul, să le potolesc văpaia. Căzut în ispitele lumii, trupul mi-a ținut, mai mereu, sufletul sub teroare, provocând dizarmonie, dezordine, dezastru la nivel intim, la nivel comunitar.

O frică terifiantă îmi provoacă propriile mele gânduri. Ele mă urmăresc la tot pasul, mă copleșesc, mă sugrumă. Uneori încerc să mă facă puternic, neînfricat, făcându-mă, de fapt, mult mai vulnerabil, mai slab, mai neputincios. Aceleași gânduri mă avertizează, îmi dau sfaturi: „Puterea ta e în slăbiciunea ta. Marile bucurii te așteaptă în suferință, iar marile fericiri – în nefericire. Fii slab pentru a fi puternic. Fii absurd, fii bufon, fii nebun, pentru a fi rezonabil, logic, lucid. Cunoaște-ți sufletul, ca să-ți cunoști trupul, mintea și inima!”

Împotmolit în propriile gânduri, adesea mă pierd cu totul, dispar fără urmă. Apoi, precum creaturile bioluminiscente din bețele subacvatice, apar niște frânturi de su-

flet și gând, care prind a se materializa, a lua formă și conținut: câte gânduri, atâtea vise, câte vise, atâtea realități, realități în formă de emoție, de cuvânt, de text. Citindu-mi gândurile în devenire, sunt mirat să descopăr că, în realitate, ele, gândurile și emoțiile, mă citesc pe mine. Câteodată, ele își spun sieși: „Trebuie să fii cel mai bun dintre cei buni, ca să poți vorbi despre bunătate și compasiune. Iar tu nu ești cel mai bun dintre cei buni. Trebuie să fii dăruit cu mult har, ca să te poți pronunța, în cunoștință de cauză, despre inspirația divină, despre talent sau despre lipsa acestuia. Dar tu nu ești printre cei dăruți cu har. Trebuie să fii tu însuși desăvârșit, ca să-ți poți călăuzi semenii pe calea desăvârșirii. Iar tu nu ești, tu nu ești desăvârșit. Ar trebui să iubești această lume, așa cum este ea – îngrozitor de frumoasă, înspăimântător de urâtă –, s-o iubești sincer, dezinteresat, din tot sufletul. Căci, precum bine se știe, nu există ură, ci lipsă de dragoste, nu există întuneric, ci lipsă de lumină, nu există frică, ci lipsă de curaj”.

Într-adevăr, iubirea, lumina interioară și curajul îmi lipsesc cel mai mult. Tocmai aceste mari lipsuri îmi aduc în minte starea de frică, deznădejdea, frecvențele atacuri de panică. Atacuri furibunde care îmi distrug temeiul divin al gândirii: imaginile cele mai frumoase, gândurile cele mai subtile se nasc moarte.

De altfel, creierul meu e „computerul sacru”, unde îngeri și avatari se avântă în zbor peste lumi de pixeli, neuroni și sinapse. În el sunt raiul și iadul, frumosul și urâtul, divinul și monstruosul. Mă gândesc: oare câtă curățenie, frumusețe, înțelepciune, câtă zbatere omenească, câtă suferință și câtă sfințenie mi-ar trebui pentru a construi ceva util, durabil, înălțător? Pentru a construi, dacă nu Raiul, cel puțin o cărăruie spre el? Nu știu exact. Știu doar că unii dintre semenii mei au izbutit, izbutesc, vor izbuti.

Uneori, când mi se pare că totul e pierdut, când „computerul sacru” e scos din priză și mintea mi se întunecă brusc, atunci parcă se întâmplă un miracol; atunci apare, fără veste, ceva ca o străfulgerare, ceva care îmi depășește gândurile omenești; acest „ceva” sau „cineva” îmi cuprinde întreaga ființă, șoptindu-mi: „Nu te teme. Sunt eu!”

VA URMA

NOI APARIȚII
• CARTIER •MARIA ȘLEAHTIȚCHI
ARTA NARAȚIUNII ROMANEȘTI
TEORII ȘI PRACTICI

DIVANUL ÎNTELEPTULUI

UNIREA SE AMÂNĂ?
UNIREA SE FACE!
UNIREA E APROAPE! (IX)

de VLADIMIR BEȘLEAGĂ

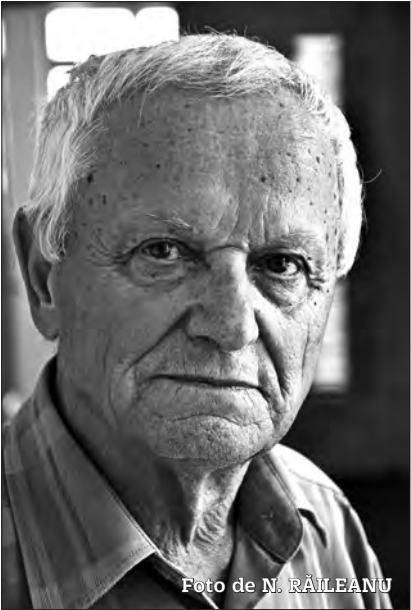

Foto de N. RĂILEANU

Cititorul: Ce poate fi mai trist și mai dureros pentru un autor decât atunci când ți se mutilează, ba chiar ți se asasinează o carte?

Autorul: Așa au avut de suferit mai mulți colegi, printre care Ion Vatamanu, Mihail Ion Ciubotaru, Petru Cărare cu *Săgețile* lui...

Cititorul: Ai avut a o păți și dumneata...

Autorul: Da. După acel an fatidic '68. Mi-am dat seama că s-a zis cu efemera noastră libertate de creație, atâta de câtă am avut parte în anii precedenți, și unde m-a lovit o durere și un amar...

Cititorul: Și ai purces de ai elaborat acea carte întune-cată, tragică...

Autorul: Noaptea a treia...

Cititorul: Cu un destin aparte, la fel tragic...

Autorul: A așteptat aproape două decenii până să vadă lumina zilei... Dar, ca să vezi, de ea este legat un mo-ment foarte surprinzător, ba chiar aș zice straniu, din viața mea...

Cititorul: Chiar așa să fie?

Autorul: Pe scurt. Prezint romanul pentru publicare la revista „Nistru”, Bucov mi-l respinge categoric, ba îmi aduce și acuzații grave...

Cititorul: De ordin politic...

Autorul: Da. Află Pavel Boțu de trebușoara asta, îmi cere manuscrisul să-l citească, stă o noapte întreagă cu el, vine, nu-mi spune nimic și...

Cititorul: Te-a ajutat cumva să-l publici?

Autorul: Așa ceva era imposibil în acele împrejurări draconice, o știam încă pe când scriam la el... De altfel, cu al doilea atac de cord...

Cititorul: Și cum a procedat Pavel Boțu, președintele, înt-o daravelă ca aceea?

Autorul: Era de-o inventivitate fenomenală! Găsea so-luțiile cele mai neașteptate și ingenioase!

Cititorul: Zi-i să auzim.

Autorul: M-a făcut secretar la Uniune. Tocmai avea loc acel congres al IV-lea în 1971.

Cititorul: Și ai secretărit cinci ani?

Autorul: Am tras jugul, ce-i drept, am vrut să dezertez mai înainte, dar cu Boțu n-a fost chip – știa să te stru-nească... Să revenim la ceea ce a realizat tânărul preșe-dinte pentru comunitatea scriitorilor luată în ansamblu. Or, după acel fulminant congres al III-lea se perindau ani după ani și nu mai veneau în literatură autori noi...

Cititorul: Nu scria lumea? Nu apăreau talente tinere?

Autorul: Ba se scria. Apăreau tineri cu har, dar nu erau admiși să publice...

Cititorul: Și Boțu ce-a făcut?

Autorul: A pus problema aceasta la cel mai înalt nivel, cu ecou tocmai la Centrul imperial și... Iată că s-a rupt gheața: în 1974 apare prima plachetă din seria nou-inau-gurată, „Debut”. Apoi a continuat energic. Îmi amintesc un caz nostim în această ordine de idei...

Cititorul: Să-l auzim...

Autorul: Ne imbarcăm într-o mașină de ocazie cu redac-torul-șef al editurii, Boris Movilă – afară, iarnă, frig! –, și mergem s-o căutăm pe tânăra poetă Marcela Benea, care se infundase într-un sătuc din părțile Hânceștilor... Mergem să-i cerem să aducă poeziile ei la editură...

Cititorul: Ce nume frumos: Marcela!

Autorul: Da, și cu adevărat românesc. Iar orice aducea pentru regim a român, a românesc îi făcea pe marii ide-ologi să turbe. Or, satrapul Bodiul declara: „Naționalismul românesc – ars cu fierul roșu!”

Cititorul: Și președintele Boțu?

Autorul: Prudent și echilibrat cum era, dar avea în sânge mândrie și demnitate de neam... Iarăși pe scurt. Au loc la Chișinău în toamna lui 1976 tradiționalele, în repu-blici, așa-zisele „Zile ale Literaturii”, care se limitau de fapt, în atmosfera de atunci a nesfârșitelor chiolhanuri brejneviste, la un fel de banchete frățești. Cu acel prilej, ca să vezi, domnule cititor, Pavel Boțu îi face invitație marelui Nichita Stănescu și...

Cititorul: Acesta sosește!

Autorul: Dar cum se manifestă?!

Cititorul: Ca un poet!

Autorul: Dar și mare român, domnul meu. Cum co-boară din tren la gară, ajuns pe pământ basarabean, ingenunchuează și spune în auzul tuturor: „Am venit de-acasă acasă!”

Cititorul: Sfidând în gura mare subtilitățile diplomatice...

Autorul: Acea sindrofie propagandistică programată de oficialități s-a dus dracului, toată lumea era cu ochii pe magnificul Nichita, iar ai noștri se țineau ciucure de el, prinzând orice spusă, orice replică rostită de dumnea-lui... Dar era scăpărător, cine a avut norocul să se afle în preajmă nu va uita o viață...

Cititorul: Ziceți-i una...

Autorul: Aceea pe care am auzit-o eu, pe când ne aflam la o șuietă într-o rezervație de la restaurantul hotelului „Codru”. Veni vorba de marii clasici și Nichita grăi astfel, în felul lui, poetic: „Am avut norocul în viața mea să stau de vorbă cu Arghezi. Domnul Arghezi mi-a făcut o mărturisire din cele mai intime. Zise așa: «Copil fiind l-am văzut pe Eminescu trecând cu privirea absentă pe stradă». După care Nichita făcu o pauză, ne privi pe noi cei de față și continuă: „Dacă eu, Nichita, m-am uitat în ochii lui Arghezi, care ochi l-au văzut pe Eminescu, înseamnă că și eu l-am văzut pe Eminescu!”

Cititorul: De unde ar rezulta...

Autorul: Da, că și noi toți cei aflați acolo, în preajma lui Nichita, l-am văzut pe Eminescu!

Cititorul: Și ce consecințe a avut, ce a urmat după acel act de sfidare a politicii naționale de la Chișinău?

Autorul: Da, sfidare, ai zis bine, pentru că a invita în casa ta un poet român, mai ales unul de o valoare și cu o faimă colosală, era ca și cum ai pofti în casa ta tot neamul românesc, iar așa ceva regimul nu putea să lase nepedepsit.

Cititorul: Și cum a fost admonestat, ca să zic așa, chemat la bară, pus la colț președintele Boțu?

Autorul: S-AU INTENSIFICAT PRESIUNILE, CARE, DE ALT FEL, ÎNCEPUSERĂ CEVA DE MAI ÎNAINTE, CÂND DISPĂRU DIN VIAȚĂ PRINCIPALUL LUI PROTECTOR ȘI APĂRĂTOR...

Cititorul: Zi-i pe nume...

Autorul: Petrea Darienco...

Cititorul: Transnistreanul? Poetul acela mediocru?

Autorul: Da, așa este, dar ținea la neam și l-a susținut pe Pavel în cariera lui... De altfel, e tocmai momentul să aduc aici un detaliu foarte elocvent care a caracterizat politica de cadre la vârful piramidei, una perfidă...

Cititorul: Anume?

Autorul: Primele persoane în stat care, conform politicii naționale comuniste, urmau să fie din rândul autohtonilor, adică moldoveni, erau de bună seamă din astă etnie, cu mici excepții, dar în niciun caz dintre cei de pe teritoriul Basarabiei... Așa era Bodiul, așa era Grossu, la partid...

Cititorul: Așa fu ales și Boțu, care venea din zona Ucrainei...

Autorul: Să revenim la întrebarea dumitale: consecințele... Mai exact: VÂNĂTOAREA...

Cititorul: Vânătorea împărătească, așa cum i-a zis Pavel Boțu în poemul său....

CARTIER POPULAR

ION DRUȚĂ
DESPĂRȚIREA APELOR
ALMANAH EPISTOLAR
CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 2020

„Există o teorie că Ciobănașul din Miorița o fi fost jertfit pentru a obține pacea între cei trei ciobănași, care veșnic luptau între ei. Pacea s-a făcut, dar în adâncuri luptele continuau și mai aprig. Ciobănașul, din păcate, s-a născut poet, iar poetul totdeauna va pierde. Unul din istoricii contemporani ai României, Lucian Boia, scrie că Moldova, pe valul unei viziuni poetice a lumii, și-a pus destinul pe masă și a pierdut partida. Oricum, specialiști în arheologie susțin că Ciobănașul din Miorița a fost ultima jertfă rituală în Balcani. Prin urmare, să nu ne mire plăcuțele din Tărtăria.”

ION DRUȚĂ

VA URMA

„PRIVELISTI” DIN VREMURI NEVOIAȘE

de ION POP

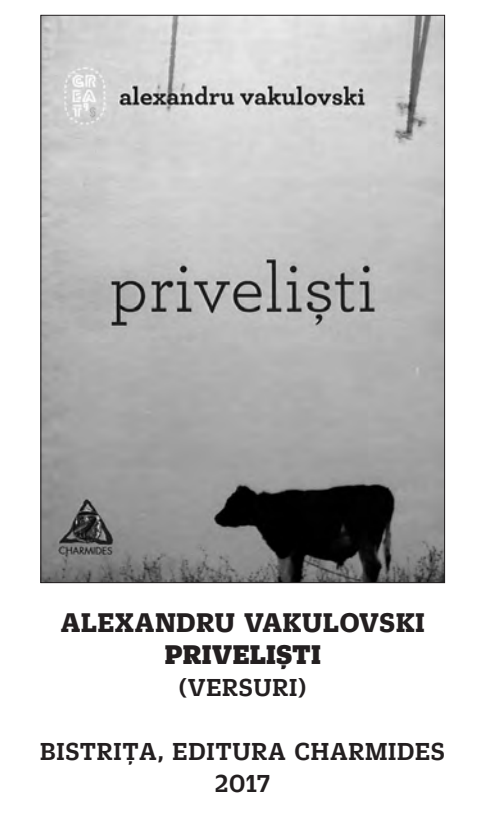
Am în față cea mai recentă carte de versuri a lui Alexandru Vakulovski, pusă sub titlul lui Benjamin Fundoianu din 1930, *Privești*. Am bănuț din primul moment că va fi o replică, și nu una obișnuită, la volumul care s-a impus în timp ca un reper major al poeziei interbelice românești. Faima tânărului autor basarabean care trecuse și prin Clujul universitar e de-acum mare și însoțită de o aură sulfuroasă. Un prim titlu de scurt „roman”, *Pizdeț*, greu de cerut în librării și biblioteci din pricini evidente, șocase prin violența limbajului împrumutat „băieților de băieți” de prin cartierele mizere ale orașelor basarabene și din România, ca și prin perspectiva asupra unei părți a tinerei generații crescute (și precar educate) în medii marginale și descompuse (protagonistul narațiunii avea, ne spune chiar el, un „tată poponar și mama curvă”, antrenat în destrăbălări extreme). Beții, consum de droguri, furturi, violențe, înjurături la tot pasul și, în consecință, un sentiment de radicală înstrăinare sunt aici realități determinate pentru o stare de revoltă exprimată paroxistic, ce se traduce în limbajul amintit, de o frustete ce nu mai ține seama de niciun soi de convenție a comunicării cât de cât șlefuite. Defularea e totală, trivialitățile par firești, sfidarea cititorului e constantă, și nici naratorul nu e scutit, în autoportretizarea conturată pe parcurs, de astfel de violențe, ca unul ce devine purtătorul de cuvânt al acestei lumi frizând declasarea. „A-1 ului pe burghez”, cum făcea avangarda de acum un secol, e mai nimic pe lângă ceea ce se întâmplă și comentează în proza lui Al. Vakulovski, spirit pornit împotriva tuturor și a toate, privind cu mânie și înapoi, și în jur, și înainte, tânăr furios de vârstă nouă, gata să incendieze universul, cu un soi de exasperare, amintind-o pe cea a junelui Geo Bogza de altădată, trecută într-un soi de nihilism în negru și roșu, de sub emblema știută.

Riscul unui comentariu echilibrat la asemenea scrisuri nu e mic – bănuiala de conformism conservator și de opacitate la „nou”, la căutarea unei „autenticități”, a unui „realism” necosmetizat e la îndemână. E de spus totuși – și s-a spus, de altfel – că, recunoscând motivațiile profunde ale revoltei ce alimentează acest discurs hiperbolic-contes-

tatar, exprimată adesea în pagini de o crudă expresivitate, excesele sunt prea multe, iar unghiul de vedere asupra lumii e, la urma urmei, destul de îngust, cu generalizări și ele forțate și, mai ales, cu supralicități ale limbajului licențios la tot pasul, cu un aer de bravadă și o complezență față de noile clișee ale vulgarității stradale ce afectează, în fond, chiar mesajul omului revoltat. Mai încheagată compozițional dar la fel de „slobodă” stilistic fusese și continuarea din romanul *Letopizdeț*, apărut la doi ani după primul (în 2004), cu o galerie de portrete și cu situații epice ceva mai complexe, plus reflecțiile dezabuzate, amare ori vehement polemice la adresa stărilor de lucruri din Moldova sovietică a copilăriei protagonistului, și din România în etapa studiilor... academice; ba chiar America e aspru criticată, de altfel pe drept cuvânt, tot din perspectiva tânărului revoltat, de alterările stridente ale lumii actuale. În esență, lucrurile nu se schimbă nici la nivel stilistic.

Trecând la poezia lui Alexandru Vakulovski (autor și al altor proze, cărți asupra cărora nu putem insista aici), s-a observat deja că, de pildă, o plachetă precum *Dați foc la cărți* (2012), urmând unui volum, *ecstasy*, din 2005, exprimă cam aceeași stare de spirit, ilustrată și în compozițiile minimalist-mizerabiliste, destructurate la extrem. Criticul Mircea V. Ciobanu vorbește chiar despre „un echivalent al romanului său de debut” și identifică un număr de trăsături particulare care-i argumentează clar aprecierea, alături nuanțată, căci îi recunoaște cărții unitatea stilistică: „Mesajul la care îmi acord urechea este recognoscibil ca sursă (teribilismul avangardist șocant, anticanonic, antiestetic, anticultural) și ca racordare la o anume felie a contemporaneității, a culturii underground, a subculturii punk, incluzând aici trăsăturile acestuia: nihilism, anarhism, detașare de societate, cu regulile ei rigide. Unul dintre factorii pe care se mizează în acest gen de scriitură este șocul, sfidarea”. Sunt date apropiate de ceea ce oferea, oarecum paralel, „manifestul fracturist” al lui Marius Ianuș și Dumitru Crudu – acesta urmând să recunoască mai târziu tocmai voința de a „epata” publicul conformist, iar primul îmbrăcând, poate spăsit, haina monahală...

Privești-le de acum ale lui Alexandru Vakulovski indică o similară domolire a defulărilor iconoclaste din cărțile precedente, chiar dacă asceza călugărească este la el greu de imaginat. Schimbarea e majoră la nivelul limbajului, epurat ca și total de inițiala bravadă vulgară, poetul recurge de data asta, în discursul rămas „minimalist”, la vocabularul unui observator ironic-dezabuzat al imaginilor oferite de lumea mizeră din jur. Ele nu pot fi numite „privești” decât prin antifrază, căci nu au deschiderea cât de cât largă spre natură și omul plasat în decorurile ei, ci reține doar frânturi de realitate imediată, nevoiașă, mizeră, sordidă, notată pe suprafețe mici, în „flashuri” de o clipă, la uriașe distanțe de patosul vitalist, mascând profunde angoase, al celorlalte „privești”. Legătura cu „blitzul” fotografic se impune imediat: micile texte par a nu voi să fie altceva decât înregistrări rapide, cu mici intensificări de energie a privirii prin izolarea de gesturi, detalii de mișcare, schițe de portrete și „situații” găsite în cotidianul marginal, în viața necăjită a oamenilor sărmani, scormonitori de containere cu gunoaie și resturi de hrană, împărțindu-și firimiturile de pâine cu porumbeii și cu pisicile, ducând în lesă câini ca singure ființe apropiate, ori lăsându-se conduși de ei. Așa-zisul „mizerabilism” e ilustrat astfel la modul cel mai propriu – și tematic, și discursiv. Izbucnirile teribiliste de revoltă ale marginalului gata să desființeze lumea și să se... pe cultura ei devin acum mărturii sumare ale compasiunii rostite cu voce scăzută, pentru câte o „babă”, niște boschetari, un salahor, un bătrân și animelele lor de bloc și de trotuar, ori, în câteva locuri, cu notații ironice la adresa unor personaje și stări de lucruri repudiate: câte o vampă rurală își expune „colanții”, o fată își ridică rochia și își privește sexul, păpădii înfloresc printre scârna căteilor de lângă blocul cenușiu. Formula vehiculată în „estetica receptării”, a „orizontului de așteptare”, preluată într-un loc, nu poate fi folosită decât amar-ironic în aceste condiții. Acolo unde imaginea aparentă poate trăda percepția exactă a datului imediat intervine „fotograful” care-și concentrează obiectivul pentru a certifica sau nega autenticitatea imaginii de suprafață, gata să fie omologată de oficialități, ca în *Teroristul*: „de departe pare/ un militar// cară în brațe/

trei cutii/ cu explozibil// sigur/ așa se gândesc/ ministrul de interne și/ șeful poliției municipale/ când/ caută bombe/ în centrul și la marginea/ orașului// de aproape/ după ce lasă cutiile la gunoi/ îl văd (subl. mea, I.P.)/ un băiat cu pantaloni/ murdari/ de ciment”. O manevră similară a obiectivului fotografic se face în altă poezie, reușită, ca *Un moș cu aragaz*: „printre blocuri/ scârțâind/ se apropie/ un moș/ în cărucior/ cară/ ceva alb/ de aproape văd (subl. mea, I.P.)/ că are/ un aragaz/ se apropie/ de container/ îl deschide// îl umple/ cu tot felul de bunătăți”... Jocul aparențelor deconspiră de „fotograf” e remarcabil sugerat în poezia *Șiria*, cu un surâs ironic: „La intrarea în Șiria/ pe un zid scrie Siria/ ce mult semănați cu Ungureanu îi zice/ Moni lui Schwartz/ care-mi spune că/ bustul lui Slavici e/ de fapt al lui/ Stalin cu mustățile cioplite// în centrul Șiriei e/ un sicriu cu pământ/ din mormântul lui Slavici/ primarul pare Iohannis// în fiecare dintre noi/ se ascunde altceva altcineva/ doar că ne bărbierim”. Nimic „bucolic” (cum observă și I. Pinte) – deci idilic, pastoral, rustic –, de asemenea lipsește din versuri chiar vaca reproducă pe copertă! Satul lui Alexandru Vakulovski e vecin cu periferia urbană, „natura” și „priveștile” sunt transportate în „rucsaci” la oraș din

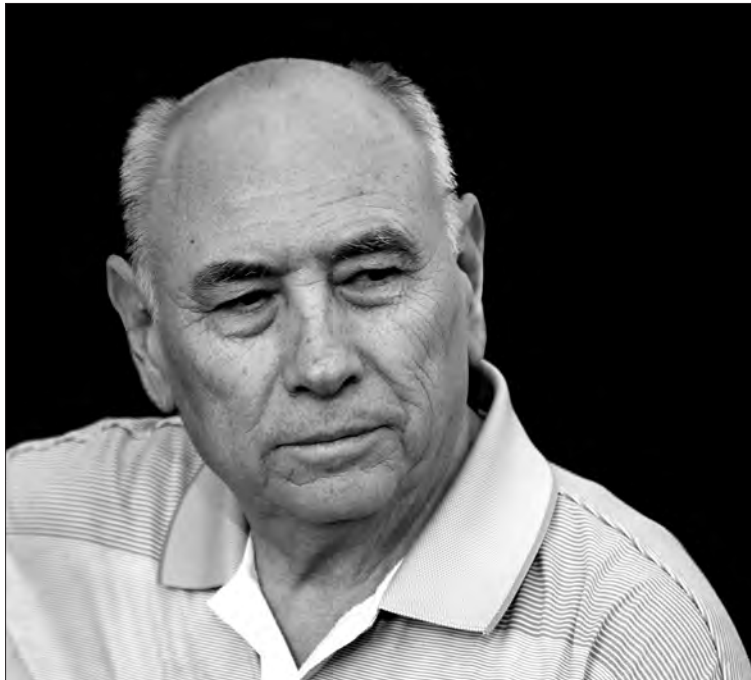

Antoneștii nati – în chip de provizii pentru fiul din Chișinău, iar printre legume și fructe e și un volum de Dostoievski...

De cele mai multe ori avem de-a face cu contrapunerii, cu replici la universul ambiguu-arcadian al lui Fundoianu, altminteri omagiat de autorul noilor „privești” pe foaia primă a volumului. Trimiterea la filmul lui Antonioni, *Blow-up*, făcută de poetul Ioan Pinteș pe coperta a patra a cărții, îmi pare foarte pertinentă. (Ar putea fi invocat aici și „punctum”-ul fotografic din *Camera luminoasă* a lui Roland Barthes.) Că „minimalismul” ar fi inexistent în aceste versuri mă îndoiesc însă, ba mi se pare chiar evident: expresia verbală e redusă la...

minimum, lipsesc dezvoltările retorice, mediurile metaforice și simbolurile, regimul comunicării e strict tranzitiv, marcat de metonimii reduse. („Constructivismul” verbal cu „ponderi măsurabile” al lui Fundoianu e abandonat fără urmă.) Poetul mizează doar pe aceste detalii reliefate din loc în loc prin contrastul rezultat din manevrarea pe spațiul mic al jocului textual antifrastic, prin pigmentarea ironică a unor detalii. Poezia din finalul volumului, cea mai amplă, e tot o suită de instantanee luate cumva din mers. Eficiența „poetică” a textelor ține mai curând de această regie sumară a măruntelor fapte de viață comună, de margine de societate, cu siluetele ei umane umile, privite cu același ochi de fotograf deloc „de artă”, căci intervențiile „estetice” în notația directă sunt minime, cum am observat deja. Subiectul-aparat-înregistrator se plasează din nou cumva concluziv, în aceste versuri de sfârșit, în poziția privitorului din apăsarea celor văzute, nu fără a insinua un fel de detașare amară, a celui ce nu vrea să adauge nimic la precaritatea din jur: „aici/ stau/ eu/ îi cunosc mai/ ales/ pe cei din jur/ aș putea să-i salut/ dar/ mai bine nu// mai bine așa/ fără/ salut/ fără bătut în pereți...” Compasiunea este, iată, discretă, abia mascată sub această mască de om ce pare a nu vrea să deranjeze lumea din jur nici măcar cu un gest de comunicare... Că această atitudine disimulează o autentică tristețe, de revoltă neputincioasă, se vede și în alt poem, de data asta autoironic, dar tot în tonalitate elegiacă, *Ciobănească*: „galben peste tot// cad frunzele/ beau fumez iau/ pastile pentru soarta lumii// am ajuns la vârsta la care nu/ mi-e destul să-mi fie bine numai mie”...

Pentru scrisul poetic al lui Alexandru Vakulovski acest lirism foarte discret dar autentic, după atâtea exhibiționisme de frondă tine-rească anarhică, tradusă în gesturile spectaculos-sfidătoare din primele sale proze și versuri, e de bun augur. Nu toate textele sunt convingătoare – nu o dată notația e superficială și fără relief –, însă cele mai reușite compuneri indică posibilități de aprofundare a acestui lirism reținut, al fotografului elegiac din radical-demitizantele „privești” oferite de imediată noastră vecinătate.

IN SFUMATO

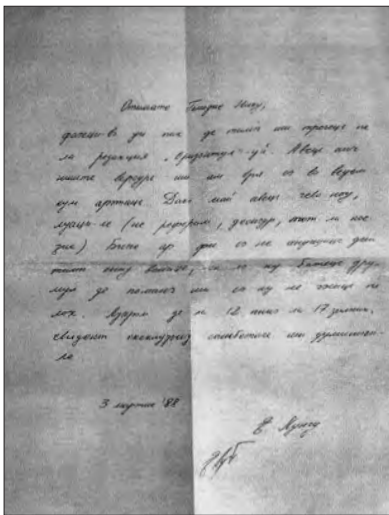
UN LINK SPRE...

de EUGEN LUNGU

Coronavirusul e și el bun la ceva... Obligat să te învârti ca deținutul mereu în perimetrul cubului de beton în care ești încarcerat benevol, dai de nișe la care nu ai umblat demult. Astfel descopeream o mapă cu hârtii mai vechi din care cădea textul de mai jos*, un *flash* al memoriei pe atunci (15 iulie 2011) încă plinului de viață Ghenadie Nicu.

* UN BLAZON

Postat în 15 iulie 2011 de Ghenadie Nicu

„O crezusem definitiv pierdută. Dar ce-i scris cu penița... capătă într-adevăr invulnerabilitate. De atunci, din '88, am trăit prin tot felul de locuri, am făcut permutări, am pus boccelele când ici, când colo. Unele au rămas prin case străine, altele s-au prăpădit pe serpentine, în clipele fatidice de schimbare a decorurilor. Uimitor e că acest *link* spre viitor, semnat de un subtil și foarte doct critic literar (l-am numit pe Eugen Lungu), s-a păstrat. L-a ferit Providența!

M-am gândit cu ocazia asta la *omul potrivit la locul potrivit* (sintagma e de la Mândăcanu, firește). De fapt, nu atât locul, cât mai cu seamă *timpul*. Providențială e doar mâna întinsă în clipa unică a nevoii, nici mai devreme, nici mai târziu. Ar trebui, poate, să-i mulțumesc lui Eugen Lungu pentru faptul că a apărut în viața mea exact când – fără să știu – aveam cel mai mult nevoie de un semn încurajator. Alături de Nicolae Leahu, bunul, exigentul și, deh, cam paternalistul meu prieten, Eugen Lungu e un alt *om providențial* pentru mine.

Câte un mic semn de afecțiune amându-rora, fiindcă niciodată nu [se] știe cât mai e până departe...” **Gh. N.**

Textul e unul ceremonios-manierat, plin de respect pentru Nicolae Leahu (care a făcut enorm de mult pentru Ghenadie) și subsemnatul, tonalitate pe care a păstrat-o în mai multe articole când venea vorba despre mine.

Pe Ghenadie Nicu îl descoperisem prin maldărele de plicuri cu proză, dar mai ales cu poezie, care veneau pe adresa revistei „Orizontul”, unde îmi făceam veacul, că tot era sfârșit de secol... Versurile sale se detașau net pe fundalul naivului susur comun, așa că l-am invitat la redacție, eventual cu ceva nou. Era în martie 1988. (Acea invitație a însemnat probabil mult pentru el, din moment ce păstra scrisoarea cu pricina și-i puneă imaginea pe internet în 2011.) Locuia pe atunci la Ungheni, așa că și-a anunțat sosirea la Chișinău. Îmi amintesc: mă aștepta la intrarea sub arcada ce ducea la „Orizontul”. Deși nu-l văzusem niciodată, am intuit imediat că era el – figura lui măslinie avea ceva din distincția artistului. Nici nu știu cine s-a bucurat mai mult atunci: el, că afla în mine pe cineva care îl aprecia, sau eu, fiindcă insul din versuri și corespondentul său fizic din fața mea nu se contraziceau, ci se regăseau într-o fericită comuniune.

I-am urmărit cu multă simpatie traiectoria poetică și-mi plăcea să constat că nu-mi înșelase așteptările. M-a și ales să-i „nășesc”, adică să-i prefătez, prima sa carte – *Calmant pentru Alter Ego* (1992).

Deși atitudinea mea față de Ghenadie nu s-a schimbat niciodată, timpul i-a modificat ușor stilistica discursului față de mine. Simțeam uneori, printre rânduri, și țepi ironici. Făcea deja mai multă publicistică decât poezie, iar publicistica e bună când are nervul dezgolit. *Tempi passati!*

În ultimii ani lupta cu o boală care îl măcina din interior. Avea chipul răvășit și suferind. Într-o zi m-a vizitat la ARC. Fața îi era emaciată, sufla greu și vorbea cu efort. Voia să scoată o carte de poezie la ARC, bineînțeles pe cheltuiulă proprie. (De unde putea să aibă el bani, căci nu demult, noi, bălțenii, puseseam mână de la mână ca să-și poată procura medicamente – viața sa devenise o continuă spitalizare...) Starea lui m-a speriat – venea direct de la spital, unde se și întorcea. Mi-am zis în gând că îi vom face cartea, chiar dacă va fi să achit eu costurile editării...

În scurt timp am și primit manuscrisul pe net, cred că era cea mai bună cartea a sa. Suflul morții decantează cu severitate, spulberând nimicurile. Directorul editurii, dl Iurie Bârșă a avut toată înțelegerea, mi-a promis că vom scoate cartea pe spezele editurii. Liliana Armașu a și citit imediat manuscrisul, Mihai Bacinschi i-a făcut coperta. Voiam cu toții ca Ghenadie să-și vadă tipărit, să țină neapărat în mâini *Un link spre nicăieri*, cum își intitulase volumașul.

Suferința îl făcuse însă irascibil – întâi nu i-a plăcut că am mers prea repede și el voia să schimbe ceva în manuscris. A schimbat, de fapt mai nimic. Nu i-a plăcut apoi coperta, pictorul elaborând alte câteva. A căutat apoi și alt prefător, deși avea deja cuvântul-înainte scris cu mult profesionalism de Adrian Ciubotaru. Azi așa, mâine așa, irascibilitatea a cam început a fi reciprocă. Nu vreau să mă adâncesc mai mult în amarul acelor disensiuni și dezamăgiri, unicul său fir cu ARC-ul fiind doar Liliana Armașu, în care avea toată încrederea. Omul nu mai semăna cu cel care se grăbea acum câteva luni. Nervii săi păreau conectați iarăși strâns la viață, îl și văzusem după ieșirea din spital de câteva ori prin oraș. Așa că inopinatul deznodământ ne-a luat pe toți prin surprindere, cartea devenind brusc postumă.

Ceea ce mă tulbură în textul său din 15 iulie 2011 este coincidența fatidică, aproape premonitoare a poetului. Eu, care, așa cum afirma el, îi dădusem un „*link* spre viitor” s-a întâmplat să-i dau și „*un link spre nicăieri*”. Capătă, citit acum, neașteptate inflexiuni tanatice și titlul prefeței mele la cartea sa de debut – *Decamdată jocul vieții...*, trimitere aluzivă la câteva poezii despre moarte din acea plachetă. Era în 1992. Nimeni nu știa încă atunci că cifrele anului când se năștea ca poet începuseră o lentă realiniere ce se va opri pentru Alter Ego în dreptul nefastului 2019.

Se citește altfel astăzi, cu un dramatic tremolo, și ultima sa frază din acea postare: „*Câte un mic semn de afecțiune amândurora, fiindcă niciodată nu [se] știe cât mai e până departe...*”. E ca și cum ne-ar face acum cu mâna din crângul cerului...

DEZBATERE |

ANUL LITERAR 2019

Lucia ȚURCANU

POEZIA

Ca în fiecare an, poezia a fost genul în care s-a excelat: peste treizeci de cărți noi, scrise de autori din diferite generații/promoții (de la șaptezeciști la postdouămiiști), valorificând formule poetice dintre cele mai diverse (intertextualism ludic, livresc grav, lirism evocativ-elegiac, poezia banalului cotidian, biografism, civism etc.) și structuri prozodice diferite (de la versul alb și lirismul epicizat la structurile clasice tradiționale, nefiind neglijate nici unele forme fixe). În ce privește originalitatea și valoarea estetică, peisajul, de asemenea, arată foarte eterogen: câteva cărți bune și foarte bune, câteva volume competitive, cărți cu sclipiri de poezie, dar și multe pagini publicate doar pentru a satisface orgolii.

SENIORI

Trei cărți excelente. Ghenadie Nicu ne oferă (postum, din păcate) *Un link spre nicăieri* (Chișinău, Arc, 60 p.; pref. Adrian Ciubotaru), un volum în care accentul se deplasează de pe limbaj pe trăire, poezia înclinând spre formula neoexpresionistă. Este și o răvășitoare premoniție a morții în aceste versuri. Cele două cărți gemene ale lui **Emilian Galaicu-Păun**, *A(II)Rh+eu. Poem / Apa.3D. Poemelnic* (Chișinău, Cartier, 72 p. + 72 p.), anunță o schimbare de poetică. Supuse unui proces de decantare, poemele suple de aici sunt filigranul poemelor late de până acum, conținând ațele țesutului viu din toate celelalte cărți, doar că subțiate „până la un fir cu greutate”. Cu cât mai subțiri, cu atât mai electrizante! *Cronograful de la Bălțiburg* (Iași, Junimea, 134 p.; pref. Lucia Țurcanu) de **Nicolae Leahu** este o carte cu texte despre texte, un volum de poezie aproape esopică, sibilinică. Cu atât mai mare este plăcerea lecturii, cu cât înaintezi, târâș-grăpiș, prin hrubele poemelor, descoperind și decodând aluziile culturale, jocurile de cuvinte, poantele.

Livresc și sensibilitate. Leo Butnaru este autorul uneia dintre cele mai voluminoase cărți de poezie apărute în 2019 – *Excesul de poezie nu dăunează sănătății dumneavoastră* (Bistrița, Charmides, 228 p.). Poetul rămâne fidel lirismului gnostic pe care îl practica și în volumele anterioare, referința la faptul de cultură fiind însoțită de note ironice. Și **Vitalie Răileanu** valorifică subtil faptul de cultură în *Apele Adigei. Jurnal veronez* (Chișinău, Prut, 76 p.), un jurnal al trăirilor, dominat de un lirism evocativ de sorginte neoromantică.

Civism și religiozitate. Leo Bordeianu publică două volume. *Gaura neagră. Scara spre cer* (Chișinău, Tipografia „Print”, 78 p.) este un poem despre războiul de pe Nistru, una dintre puținele cărți dedicate acestui moment dramatic din istoria noastră recentă, în care autorul reușește să facă poezie adevărată, chiar dacă abordează o temă ce presupune mai mult angajare

civică decât interes pentru estetic. *Aripi pentru înălțare* (Chișinău, Scara spre cer, 112 p.) conține poezie religioasă, scrisă, cu precădere, în formule tradiționale. Partea originală a cărții trebuie căutată în poemele alcătuite din concentrate metaforice.

Jocurile textului. Igor Guzun ne-a obișnuit deja cu o poezie ce mizează pe jocul cu formele și pe discursul foarte apropiat de sloganurile publicitare, dar conținând poante prin care textele se încarcă de profunzime. În *Iubi* (desene de Lică Sainciuc; Chișinău, Tipografia „Bons Offices”, 112 p.) găsim și poeme vizuale ce amintesc de ingenioasele pictograme din cărțile lui Șerban Foartă, și jocuri textualiste, și poezii de un laconism percutant.

Forme fixe. În 50 de sonete pentru îndrăgostiții de fantasme (Iași, Princeps Multimedia, 68 p.; pref. Daniel Corbu), **Gheorghe Calamanciuc** valorifică temele asupra cărora se apleca și în volumele anterioare: femeia/dragostea, trecerea/moartea, divinitatea, istoria/Basarabia. În sonetele de dragoste, atrag atenția versurile care debordează de senzualitate, iar când scrie despre Basarabia, Gheorghe Calamanciuc nu poate fi decât grav, patetic, invocând ruptura de patria-mamă. Noutatea rezidă în notele ludico-ironice din *Sonetele Grădinii*. **Gheorghe Colțun** este cel mai fidel, dar și cel mai prolific autor de haikuuri din Basarabia. În anul 2019, publică patru plachete de haiku: *Vultur pe culme* (Chișinău, CEP USM, 40 p.) – 111 poeme, în care este respectată structura și tematica haikuului clasic, autorul arătându-se interesat de elementele fragilului; *Șezătoare de țesut vise* (Chișinău, CEP, USM, 54 p.) – 153 de haikuuri în care se insistă asupra paralelismului dintre natură și elementele umanului; *O stea-n rugăciuni* (Chișinău, Tipografia „Print Caro”, 40 p.) – 111 haikuuri în care asistăm la autohtonizarea imagisticii specifice speciei; *Chirieci cântând jocul miresei* (Chișinău, CEP USM, 44 p.) – 125 de haikuuri ce propun o poezie a anotimpurilor și a ritualurilor și muncilor specifice fiecărui anotimp. Haiku îl tentează și pe **Dumitru Băluță**, care vine cu două cărți. În *Cafeaua cu zaț (poeme fractale, adagii)* (Chișinău, Pontos, 82 p.), mai ales în grupajul *Sensuri de haiku*, găsim comprimate metaforice dense, mai ermetizate decât la Gheorghe Colțun, cele mai reușite fiind haikuurile clasice, cu referire la natură. *Timpul l-au inventat ceasornicarii* (Chișinău, Pontos, 104 p.; pref. Vitalie Răileanu), propune o îmbinare între poezia realității imediate și cea a faptului de cultură, între versuri și proză, între liric și epic. Uneori, balanța înclină către livresc și în acest caz versurile sunt mai puțin expresive; alteori, civismul, evocarea momentelor de istorie alternează reușit cu trimiterile la *déjà-dit*.

Lirism și stihialitate. Poemele din *Adagio pentru lup* (Chișinău, Tipografia „Arva color”, 64 p.) dovedesc înclinarea **Ludmilei Sobietsky** către lirismul confesiv, apropiat de cel al Leonidei Lari, dar cumva mai „potolit”. Imaginea poetului vine din estetica neoromantică, dialogul cu miturile este grav, solemn. Terținele impresionează prin concentrarea metaforică, expresivitatea rezultând tocmai

din această pledoarie pentru laconism. În *Femeia cu gust de lapte* (Iași, 24 ore, 120 p.; pref. Ioan Holban) de **Zina Bivol** este dominant lirismul confesiv-meditativ, duios de multe ori, de factură neoromantică. Cele mai reușite par să fie poemele ploii. Cartea Zinei Bivol ar fi avut de câștigat dacă autoarea ar fi redus unele texte, altfel poezia e discursivă și explicită. Apropiată de Zina Bivol, ca sensibilitate și retorică, este **Tatiana Afanasie-Crăciun**, o autoare care scoate aproape în fiecare an câte două volume de versuri. Confesiunile din *Podium de sticlă* (Chișinău, Viața Ta, 104 p.; pref. Victoria Fonari) sunt mai puțin sentimentale decât în cărțile anterioare. Totuși poemele, destul de lungi, sunt liniare, iar imaginile, lipsite de relief. Cel de-al doilea volum, *Negru-mi este dorul* (Chișinău, Viața Ta, 64 p.), conține poeme ale durerii provocate de moartea fratelui, realizate prin imagini tradiționale, cele mai multe apropiate, la nivel imagistic, de poezia Leonidei Lari.

Formule tradiționale. Adoptând prozodia și retorică tradițională, Emilia Plugaru creează texte confesive, pline de lirism, în care se resimt acut ecouri din poezia lui Grigore Vieru. În *A sunat aseară mama. Poezii de dor* (Chișinău, R.P. Editor, 96 p.; pref. Galina Furdui), motivele centrale sunt: mama care devine tot mai mică sub poverile vieții; mama etalon al frumuseții și bunătății; mamele uitate. Și **Gheorghe Doni** este un adept al formulelor poetice tradiționale. În *Totul e altfel decât știm că este* (Chișinău, Pontos, 136 p.; pref. Mihai Cimpoi), temele predilecte ale poemelor sunt iubirea, românismul/românitatea, virtuțile umane, limba. *Picături de rouă binefăcătoare. Catrene* (Chișinău, Tipografia „Reclama”, 124 p.), de **Ion Diordiev**, conține versificări moralizatoare despre vicii umane, politicieni și politică, trecerea implacabilă, în care morala e mult prea la suprafață.

Cărți „cu proptele”. *N-am îndrăznit* (Chișinău, Tipografia „Print Caro”, 54 p.) este al cincilea volum al **Anei Bodrug**, pe care nici măcar cele patru cuvinte însoțitoare nu îl ajută să fie competitiv. Alegând versificația clasică tradițională ca formă de exprimare poetică, autoarea nu reușește să mențină ritmurile, rezultând o serie de carențe la nivel de prozodie. Și greșelile stilistice sunt multiple. Din cele 117 pagini ale volumului **Raisei Plăieșu**, *De la șapte ani încoace. Versuri creștine* (Chișinău, Tipografia „Reclama”, 117 p.), doar 47 sunt cu poezii, celelalte fiind umplute cu „aprecieri” ale cititorilor (până și impresii de pe Facebook!) și fotografii. Și aici sunt greșeli de exprimare și mai multe cazuri de prozodie defectă.

În anul 2019 a mai apărut volumul de poezie *Iubesc și povestesc* (Chișinău, Uniprint), de **Petre Popa**, și *Nedumeriri* (Chișinău, Arc) de **Anatol Bârsa**, dar nu am avut acces la el.

DEBUTANȚI

Începătorii maturi. Volumul *Miere pentru toate exponatele* (București, Tracus Arte, 62 p.) de **Artiom Oleacu**, câștigător

al premiului „Budila-Express” în cadrul Concursului de debut în poezie Alexandru Mușina – 2019, conține o poezie a spațiului postsovietic, în care realitățile sunt prezentate prin intermediul unui dialog continuu între două personaje devenite marca distinctă a poeziei lui Artiom Oleacu: Artiom și Artiom cel Mic, dezvăluindu-ni-se în acest fel crâmpie de viață alcătuite din secvențe-cioburi ale realității brute, care, alăturate în cele mai neașteptate moduri, devin foarte expresive. În *Frontiere desenate în aer cu pumnul* (București, Eikon, 62 p.), **Rodica Gotca** face o poezie a nostalgiilor, a dorului pentru cei pierduți. Sunt evocate ființe dragi trecute dincolo, fără a se cădea în sentimentalism; atitudinea e mai curând contemplativ-meditativă. E și o poezie a lucrurilor apoetice încărcate de afectivitate în această carte. Poezia din volumul **Veronicăi Ștefăneț scrum** (București, Casa de Editură Max Blecher, 92 p.), câștigător al celei de-a noua ediții a concursului anual de debut în poezie organizat de Casa de Editură Max Blecher, impresionează prin ritmul sacadat al frazei, prin imaginile aparent banale, dar construind un univers plin de frustrări, suferințe nespuse, regrete. Cu cât mai laconice, cu atât mai zguduitoare sunt imaginile din *scrum*, o carte a dramelor urbane, a unei lumi mistuite de propriile neîmpliniri. Spre deosebire de ceilalți debutanți ai anului 2019, **Dan Negară**, în *Triphopuri* (București, Paralela 45, 82 p.), se distanțează de ceea ce numim poezia banalului cotidian și face o poezie a profunzimilor, a emoțiilor sugerate, nu declarate, a sinelui dezvăluit cu discreție. Emoționează textele cu tentă civică, în care este evocată istoria noastră recentă prin dramele unor persoane concrete. Chiar și poemele în care dominantă pare să o constituie banalul cotidian, se produce, în final, înclinarea către metafizic, iar această trecere firească a banalului în metafizic constituie latura puternică a poeziei lui Dan Negară.

Poezie și chanson. Vitalie Colț este un debutant mai neobișnuit pentru peisajul literar din Basarabia, prin faptul că valorifică, în *Pacea din Transnistria* (București, Casa de pariuri literare, 58 p.), o temă aproape neexplorată de poeții de aici – drogurile, făcând uz de structuri poetice mai puțin obișnuite – cele ale chanson-ului. O bună parte din carte este rezervată poemelor detenției, Vitalie Colț manifestându-se ca un bun observator al sordidului, derizoriului, marginalului.

Laconism și inițiere. Cartea lui **Artur Cojocaru** un cap pentru un coș de gunoi (București, Tracus Arte, 60 p.), câștigătoare premiului „Budila-Express” în cadrul Concursului de debut în poezie Alexandru Mușina – 2019, se remarcă prin structura bine gândită, grupajele volumului conturând imaginarul de interes al celui mai tânăr debutant: familia, copilăria și inițierea. Dezvăluind ritualuri cotidiene ale inițierii, autorul se arată bun în crearea imaginilor dure și laconice, care definesc atrocitatea lumii.

Tradiționalisme. Atual versurilor din *Galben crud* (Chișinău, ARC, 136 p.), de **Vasile Botnaru**, este muzicalitatea. Fără

paginile finale, cu aforisme, cartea ar fi avut numai de câștigat.

Versificări naive și sentimentalisme. Încurajate de prefațatori, debutantele **Elena Zaițev** (*Înveșmântează-mă în toamnă*, Chișinău, Pontos, 116 p.; pref. Marcela Mardare), **Sabina Cojocaru** (*Lentila timpului*, București, Ro.cart, 76 p.; pref. Radulian Tatu; postf. George Călin), **Veronica Bumbu** (*A tainei plăsmuire*, București, Ro.cart, 138 p.; pref. Lidia Grosu) fac exerciții de versificare irelevante, valorificând imagini clișeizate pentru a-și crea așa-zisele meditații lirice.

ANTOLOGII

Antologiile de autor apărute în 2019 sunt parte din două colecții durabile: *Pri-măvara poezilor*, de la Editura Arc (Aureliu Busuioc, *Luceferi peste creste*, selecție și prefață de Eugen Lungu; Dumitru Matcovschi, *Evantai*, selecție și prefață de Lucia Țurcanu), și *Antologia unui autor*, de la Editura Știința (Iulian Filip, *Somnul plin de pasageri*; Ion Hadârcă, *Ulysemne*). Dumitru Crudu continuă să promoveze poezii tineri. În 2019, realizează antologia *Unsprezece tineri poeți din Chișinău*, care adună între copertele sale, conform antologatorului, „tot ce are mai valoros poezia foarte tânără din Chișinău”.

Seria *Cartier de colecție* de la Editura Cartier este completată cu o antologie de Alina Purcaru și Paula Erizanu, *Un secol de poezie română scrisă de femei. Volumul I (1990-2019)*, în care sunt incluse și patru autoare de la Chișinău: Irina Nechit, Maria Șleahțițchi, Liliana Armașu, Moni Stănilă. Cartea *poeziei 2019* (Arc, 160 p.), realizată și redactată de Liliana Armașu, propune, cred, cea mai exigentă selecție dintre toate cele șase ediții ale *Cărții poeziei* apărute până acum. Sunt 35 de poeți, aranjați cronologic, de la Vasile Romanciuc la Vasile Gribincea, plus o istorie în imagini a literelor de la Chișinău. Selecția ne ajută să observăm ușurință diversitatea tematică și diferențele de scriitură în poezia actuală din Basarabia, iar afirmația pe care o face Liliana Armașu în prefață (intitulată grăitor *Cărți multe, poezie puțină*) poate fi concluzia pentru anul poetic 2019: „...am impresia că, pe an ce trece, se scrie tot mai puțină poezie. În mod paradoxal, cu cât mai multe și mai groase volume de versuri se tipăresc, cu atât pare să fie mai incertă calitatea poeziei însăși”.

Nina CORCINSCHI

PROZA DE DUPĂ ȘCOALA PROZEI (CE MAI RĂMÂNE?)

Proza din Basarabia înregistrează multe apariții în anul 2019. Chiar prea multe, dacă ne gândim la calitatea acestora. Trec direct la subiect.

PROZA SCURTĂ

Cartea de proză (scurtă, inclusiv) a anului este *Zilele după Oreste* (Humanitas) de **Vitalie Ciobanu**. O carte excelentă sub toate aspectele: subiect, discurs, construcție, personaje. Atenția pentru detaliu și

nuanță, grija pentru stil sunt marca unui profesionist desăvârșit al scrisului.

Citez din cronica la carte, publicată în revista „Vatra”: „O carte, așadar, despre arcele complicate ale cunoașterii, despre expedițiile minții și ale imaginației prin acele zone crepusculare ale realității, care se desfac în straturi indistincte de fantastic, iluzie, magie.

Prozele sunt diferite ca structură și subiect, dar fie că sunt arondate unui orizont geografic clar de referință, având și sporadice puseuri biografice, fie că sunt articulări narative ale unor judecăți artistice și filozofice ale autorului, toate au ceva în comun: se referă la formele de acces la realitate, de luare în posesie a vizibilului, la modalitățile de constituire a perspectivei umane, mai exact a unei suite de perspective asupra aceluiași fenomen, la complicatele mixaje ale literaturii cu viața etc. (...) Vitalie Ciobanu este un prozator erudit, talentul său narativ se ajută de o perfectă cunoștere a meandrelor scriiturii, a mecanismelor de producere a textului. Ambiguitățile subtil regizate, privirea telescopată, zoom-ul pe detalii, mișcarea profesionistă a camerei de luat vederi a prozei, revenirile și reluările dozate indică un prozator perfect stăpân pe instrumentariul său narativ, un maestru al stilului, un bricoleur iscusit al imaginii”.

Lilia Calancea, *Bocete de nuntă* (Arc). O carte inegală ca valoare, cu proze bune și altele care nu aveau ce căuta în volum. Cea mai reușită, *Bocete de nuntă*, se deschide într-un camerton liric despre iubire, durere, pierdere. Într-un registru nostalgic, vocea naratoarei rememorează o copilărie pusă pe note de romanță, luminată de bucuriile vârstei și marcată de cutumele rurale. În contrapunere cu frumusețea cadrului evocat, cu aerul blând care învăluie lumea satului de cândva, sunt legile aspre ale comunității, care pot ucide mari iubiri. Cântecul lui badea Vasea (un descendent din stirpea drughianului Vasile Doinaru, care se omoară din prea multă iubire pentru fata din Rădeni) e o metaforă a frumosului și a binelui care nu poate armoniza cu percepția socială, comună, a frumosului. Iubirea lui Vasea e imposibilă, pentru că fata pe care o dorește el nu corespunde exigențelor estetice ale satului. Și, vorba altei autoare, Olgăi Căpățână, „satul nu iartă”. Badea Vasea își duce iubirea cu sine într-un spital de boli mentale.

Despre fiare și oameni de **Ioan Mănăscurtă** (Princeps) denotă mână de scriitor exersat, care nu-și trădează nici temele, nici stilul. Scriitorul panoramează cotidianul din URSS, cu o rețea socială perfidă, plină de compromisuri. Umorul situațiilor salvează de decrepitudine mediul basarabean evocat. *Vara indiană* se reține prin hilarul situației în care se pomenește un tânăr ziarist, practicant la redacție, care migrează dintr-un pat în altul fără a înțelege mecanismul amorului jurnalistic: ce rol are fidelitatea în astfel de raporturi „colegiale”, cui trebuie să-i dea explicații, „ce caută el aici?” etc. Mai departe, narațiunile se situează pe un plan care amestecă realul cu fantasticul, miticul și miraculosul, autorul reușind să păstreze vioiciunea colocvială și seninătatea atmosferei evocate. Un alt explorator al neverosimilului în proza scurtă e **Nicolae Spătaru**, căruia îi lipsește însă umorul decortificant din prozele lui Ioan Mănăscurtă. Ca și în cartea precedentă de proză, în *Omul izgonit de ceasuri* (Junimea), tensiunea proze-

lor vine dintr-un misticism al fatalității care plutește peste lume. Viața omului (modern?) se scurge prea repede, timpul trece prin mecanismul unui ceas defect, la fel de absurdă și bizară e și moartea: o arătare mare și neagră, înspăimântătoare și inexplicabilă.

ROMANUL

O altă carte, marca *Humanitas*, e romanul lui **Dumitru Crudu**, *Ziua de naștere a lui Mihai Mihailovici*, o schiță de bildungsroman proiectată pe istoria Basarabiei, în momentele ei cruciale. 28 iunie e data fatidică ce aruncă umbra background-ului istoric peste destine individuale, deformându-le. Această „sărbătoare” marchează simbolic, în fiecare capitol, o lume a compromisurilor, a dezechilibrelor ontologice, a diformităților umane. Dumitru Crudu reușește să închege, prin metoda șotronului, din fragmente de destin, din fapte izolate de comportament o imagine coerentă a unei societăți bolnave. O proză din care transpar figuri recognoscibile și istorii evocate și în publicistica sa, cum ar fi seara petrecută la Eugen Cioclea (alias George Podaru), cu cartofi prăjiți și cafea. Regimul narativ e trepidant, realul, grotescul și fantasticul sunt învăluite de umor. Poeticitatea încarcă de tensiune violența faptelor din narațiune. Evenimente precum fata dusă la avort pentru că părinții nu admit să se căsătorească cu împricinatul Mihai și dăra ei de sânge amestecându-se cu sângele de la mâna rănită a băiatului care o iubește sunt o metaforă a ororii fizice și sufletești, culmnând cu imaginea drapelului Uniunii Sovietice, pe care tatăl fetei îl instalează „pentru că era ziua de 28 iunie și el o sărbătorea de fiecare dată cu mare fast”. Înălțuirea realității (dramatice) cu ficțiunea nu întotdeauna e verosimilă din punct de vedere artistic. Narațiunea se apropie de sfârșit cu o proză despre eleva din clasa a XII-a, Loreta, gravidă, părăsită de iubit, supusă ironiilor colegilor pe seama burții ei proeminente. Faptul că în aceste condiții avansate de sarcină fata face, ca printre altele, un avort (care ar fi putut-o costa viața) și în aceeași zi încarcă 2 pungi cu jucării și produse alimentare și le duce la tomberon, după care o ia la fugă „din toate puterile” nu se încadrează nici în convenția realității și nici în cea a ficțiunii.

Nu știu cât de basarabeană (topografic vorbind) e proza **Monei Stănilă** – născută peste Prut, locuind la Chișinău, cu volumul *Brâncuși sau cum a învățat țestoasa să zboare*, apărut în colecția „Biografii romanțate” a Editurii Polirom, sau Liliana Corobca, născută într-un sat din Orhei, locuind la București, cu un roman, *Buburuza*, apărut tot la Polirom. Amble însă sunt scriitoare de categorie grea. Moni Stănilă, cu o poveste bine scrisă, elegantă, temeinic documentată despre Brâncuși. Liliana Corobca filtrează existența umană prin perspectiva unei femei handicapate, imobilizate în scaunul cu roțile. Prin ochii acesteia lumea intră într-un nou con de lumină. Din luptele, prăbușirile interioare și micile-mari bucurii ale Vasilicăi existența umană își decantează rosturile, dincolo de orice aparențe. Gesturile insignifiante pentru un om sănătos sunt pietre de încercare pentru un schilod și-i dau măsura adevăratei neputințe („iar eu mă uitam în sus, spre clanță, ca spre turlele unei biserici”). O carte emoționantă, calmă și

caldă despre putere, fragilitate și speranță. O pledoarie pentru frumusețile simple și esențiale ale vieții.

Un roman reușit e și *Kurt*, de **Teodor Bordeianu**, apărut la Editura Paralela 45. Forța cărții e în gestația detaliului, în sugestivitatea gestului. Fragmente narrative disperate, mimând insignifianța, reușesc să susțină coerența întregului. Un fragmentarism exersat cu inteligență artistică și rafinement.

Surpriza anului la categoria debut e romanul *Orașul promis* (Paralela 45), de **Valentina Șcerbani**. Subiectul – unul tulbure, dens, vâscos – ține de o stare dramatică de incertitudine, bine încadrată în convenția onirico-fantastică. Personajul principal e o fetiță care trăiește suspendată între vis și realitate. Centrul iradiant al suferinței acestui copil e amenințarea pierderii mamei, neliinște echivalând cu o aruncare în vid. Mama fetei e grav bolnavă, tatăl e prins în alte povești de dragoste și grija copilei o poartă mai întâi Doamna, apoi surorile mamei (Maria și Cealaltă). Aceste repere ale realității intră într-un regim oniric, în care visul nu se mai distinge de realitate, gesturile sunt bizare și nevrotice, iar *orașul promis de mama* – unul al mării – devine o lume apocaliptică, în care ploaia nu mai contenește, mazăga se amestecă cu sângele, ploaia și mușgaiul pătrund peste tot. Mama – prezența absentă – o privește pe Ileana din oglindă, de printre fire de mohair. Suferința e reprezentată în imagini delirante, obsesive, cu osmoze de forme abstracte cu cele viscerele. Ecorșarea iepurilor sau visul în care mama e jupuită de piele sunt de rezonanță psihanalitică. *Orașul promis* e un poem bacovian în proză, în care fantasticul, absurdul și oniricul se strecoară pentru a vorbi despre fragilitatea ființei umane în limba angoasei, neputinței și a disperării. Cărții i-a lipsit doar un redactor bun.

Un debut notabil e volumul lui **Anatol Rurac**, *Dublu 57 (LVII)*, apărut la Editura Eikon. O narațiune despre basarabeanul Ioan și familia lui, mutilată în chingile istoriei sovietice. Un debut promițător e și romanul **Eugeniei Mincu**, *Orizonturi* (Lyceum), despre destinul unei universitare, prinsă în intrigi de la catedră și în labirinturile propriului destin. Pacea și bucuria vin – ca dintr-o oglindă adâncă – din dialogurile cu studenții ei.

Lilia Bicec-Zanardelli publică un roman al Gulagului, *Lagărul 33* (Cartier). Cartea evocă drama genocidului de la Bălți a prizonierilor din cel de-al Doilea Război Mondial și a experienței amare a Gulagului siberian de după război. Studiul de caz e italianul Vittorio Monttini (alias Mircea Salcie) și familia de basarabeni (mama și fiica) care l-a salvat de la moarte și împreună cu care și-a trăit experiența siberiană. Vittorio este prizonier de război din Lagărul 33 de lângă Bălți. Este condamnat la moarte, împreună cu alți deținuți, și scapă ca prin minune din acest carnagiu. Grav rănit, reușește să iasă din groapa comună a morții și să ajungă până la așezările basarabene. Leșinat și plin de răni, este găsit de o tânără (care-i va deveni soție, mai târziu) și salvat în mod providențial de această a doua moarte. Rănile suportate, plus tifosul exantematic al prizonierului fac dificilă sarcina celor două femei, care riscă cu propria lor libertate și viață salvarea acestui bărbat. Fapta este descoperită de autorități și urmează Gulagul. Șirul atrocităților nu se mai oprește. Sărăcie, boală, foamete,

munci istovitoare, tratament ca pentru vite – toate aceste cruzimi ale istoriei adâncesc dramatismul narațiunii. Unica fâșie de lumină și unica salvare în acest infern vine de la iubirea pe care o trăiesc cei doi protagoniști: prizonierul italian și tânăra lui salvatoare, Ștefania, care-i naște un copil („Fără dragostea Ștefaniei puteam deveni un monstru. Ea mi-a dat speranța pentru o viață mai frumoasă, indiferent de circumstanțe, fără ea aș fi pierdut busola vieții...”). Romanul se reține prin fabulă, prin insertul istoric. Angrenajul stilistic și arhitectonica narativă nu fac parte, din păcate, din preocuparea autoarei.

O categorie aparte o formează proza rurală. Cel mai la îndemână exercițiu narativ e apelarea la memorie și evocarea de cursă lungă a trecutului. Viața satului, cu experiențele copilăriei, condiționează rememorarea fără a garanta însă ficțiunea. Autenticitatea e căutată și găsită, în cel mai bun caz, la nivel de limbaj. Nume, porecle, regionalisme, înjurături specifice încheagă o atmosferă, dau „gustul” locului și epocii. Amintirea paradisului pierdut nu reușește de cele mai multe ori să treacă dincolo de jurnal liric sau de reportaj. Excepțiile de vocație literară sunt rarissime. Cartea **Olgăi Căpățână** *Mintea satului cea de pe urmă* (Arc) e despre lumea satului basarabean postbelic. O lume a stereotipurilor și prejudecăților patriarhale, a tabuurilor. Satul „nu iartă”, dacă nu-i respectă tradiția în bază căreia acesta funcționează. Localitatea Merejeni apare ca marele judecător, ca demiurgul absolut, cu legi nescrise, pe care nu le poți încălca fără a rămâne nepedepsit. Puterea corupătoare și nemiloasă a satului pune în ramă destine umane, coordonează conduite în spațiul public și în cel privat. „Istoriile” Olgăi Căpățână amintesc de poveștile depănate pe la șezătorile de cândva. Multă vorbă, puțină literatură.

Nicolae Rusu, pentru romanul *Cu ochii celuilalt* (Serebia), alege tema foametei organizate din Basarabia anilor '46-'47. Despre dezastrul foametei organizate și culmea ororii – canibalismul – avem la dispoziție memorabila carte de publicistică a lui Alexei Vakulovski *În gura foametei*, cu mărturiile supraviețuitorilor foametei. Nicolae Rusu aplică însă o strategie narativă care șubrezește în mod hilar subiectul. Dispeceratul narativ împarte perspectiva între naratorul auctorial și o cioară. Care cioară are o poveste sentimentală: pentru că Petru îi mănâncă iubitul, pe Carl, ea jură să se răzbune și-l urmărește pe „ucigaș” de la vârsta lui de 15 ani până la bătrânețe. În tot acest periplu vindictiv, cioara privește panoramic lumea de jos și o povestește. Nu știu cum ar arăta gândul cioarei (despre gândul măței, parcă aș ști ceva), dar în cartea lui Nicolae Rusu, aceasta, în reflecțiile ei realiste, are panseuri filozofice, valori morale și simte ca un om. Pe alocuri e superioară moral omului („Doar oamenii sunt în stare de așa ceva. Noi, ciorile, avem mai multă omenie, noi nu ne mâncăm unele pe altele”). Și vorbește nu altfel, ci în discursul autorului sau al lui Petru. Interesantă la nivelul documentaristic, proza lui Nicolae Rusu ratează artistic din cauză că nu a respectat convenția fantasticului. Să nu uit – cioara până la urmă se răzbună: îi ciupește ochii bătrânului Petru spulberat de o mină.

Cu un *Strigăt pe Nistru*, cunoscutul jurnalist **Gheorghe Budeanu** debutează în calitate de autor de roman. Subiectul

este important – războiul de pe Nistru. Gheorge Budeanu l-a mai tratat – reușit – în cartea de publicistică *Transnistria în flăcări*. Or, ficțiunea se dovedește un pariu prea mare pentru un condei jurnalist obişnuit cu spațiul pe orizontală, cu fluxul de informație de impact social, cu patosul relatării.

În *Ieșirea din uitare* (Lumina), **Ion Anton** evocă în mod superficial, romanțat și didacticist povestea vieții compozitorului Eugeniu Coca, colaborările sale, iubirile lui etc. Fantezia („sufletul lui Coca”), care ar fi trebuit să anime documentul, trivializează, de fapt, povestea. Citez un fragment cu referințe erotice, de un prost-gust afișat: „În loc de răspuns, Eugeniu o îmbrățișă pătimaș și prinse a o săruta dulce-dulce, jucăuș-jucăuș, strecurându-și limba, fierbinte și lunecoasă ca un șarpe, între buzele aprinse ale fetei. Liuba, în timp ce încerca cu limba sa să dea limba băiatului afară din gura-i învăpăiată, simți că i s-au muiat picioarele și, ca să nu cadă, se lungi de-a curmezișul patului. Eugeniu, amețit de fierbințeala ce-l cuprinse, se lăsă și el peste fată, simțind cum din bluzița ei subțire îl împung cu indulgență doi sâni tari și elastici”. Citim că această carte este „aprobată de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale și editată cu contribuția Ministerului Educației, Culturii și Cercetării din R. Moldova”. 300 de exemplare editate din fondurile statului au mers în biblioteci. Iar copiii, citind-o, vor crede că așa arată literatura adevărată. Alte apariții, semnate de Valerian Ciobanu sau Ana Onică, sunt mai mult decât jenante. Scriitorilor basarabeni, cu rare și excelente excepții, le lipsește școala prozei. Realitatea, care trebuie reinventată, transformată, poetizată (nu oricum!) și structurată narativ, le opune o mare și chinuitoare rezistență. O mediocră fatalitate însoțește, poate nu întotdeauna, lipsa talentului, dar, cu siguranță, mereu, frica de biblioteci, iluzia că se poate scrie proză oricum.

Ivan PILCHIN

CARTEA DE ESEU, CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Annul literar 2019 s-a remarcat prin tripla apariție editorială a reputatului eseist, critic și istoric literar **Eugen Lungu**. Este vorba despre cărțile sale de eseuri *Complexul Orfeu* (ARC), *Artă și critică* (Pрут Internațional) și despre volumul omagial de dialog *Eugen Lungu. Între spațiile și oglinzile timpului* (Pрут Internațional), realizat de Mircea V. Ciobanu. Calitatea fundamentală, caracteristică tuturor textelor semnate de Eugen Lungu, constă atât în erudiția strălucită în materie de literatură și artă, în subtilitatea și precizia interpretării subiectelor abordate, cât și în capacitatea de a discuta despre literatură în formula lejeră, uneori colocvială, alteori sobră, dar mereu captivantă a eseului. Multe dintre ele par a fi niște investigații sau demonstrații ideatice, amintind de căutări aproape detectiviste, cu argumente punctuale și probe explicative, ale unor sensuri. Nelipsită însă rămâne personalitatea autorului, textele scrise conturând un profil amplu și viu al omului și intelectualului Eugen Lungu.

ESEURI ȘI CRITICĂ LITERARĂ

Tema centrală a volumul *Complexul Orfeu* o constituie diversitatea mecanismelor de captivitate la care poate fi supus individul fie de ideologii și cenzură („scriitori vânați”), fie de condiția sa biologică („teroarea instinctelor”), fie de „complexul Orfeu” („îndoiala măcinătoare a artistului față de valoarea operei create de el”). În *Artă și critică* autorul revine la clasici, propunând câteva relecturi inedite. Demne de atenția cititorilor sunt studiile eminescologice ale autorului și, mai ales, eseul despre balzacianismul lui Camil Petrescu, un aspect mai puțin abordat de exegeza literară. Deosebit de concludente sunt și incursiunile în literatura universală din capitolul „Aclimatizări literare”. Miza acestora este specificul reflectării politicului în literatură, reacția scriitorului la mersul violent al istoriei. Cartea-interviu *Eugen Lungu. Între spațiile și oglinzile timpului*, coordonată de Mircea V. Ciobanu, este o încercare de totalizare, în formatul unui dialog convențional, a unei cariere de critic, istoric al literaturii, eseist, redactor și editor. Răspunsurile oferite de Eugen Lungu sunt și ele niște eseuri care îmbină mai multe pagini confesive și de atitudine, descoperă treptele formării unui cărturar, „colecționar de idei”, căutările și ezităările inevitabile, prezintă aprecieri și perspective asupra mediului literar autohton.

Volumul *Fricțiunea dintre totul și nimic: Teofanii în format A4* (ARC) de **Teo Chiriac** poate fi privit ca o completare și, totodată, ca o continuare a poeziei sale. Cartea cuprinde mai multe texte la limita experimentului literar, care largesc formula obișnuită a eseului. Căci „teofaniile” lui Teo Chiriac sunt meditații poetice sau hermeneutice, ermetice sau revelatoare, confesive sau ludice ale celui care crede în forța salvatoare și eliberatoare a Cuvântului (în epoca „post-cuvântului”), a Creației („într-o societate încreată, ca a noastră”) și a Frumosului („[eu] doar cu Frumusețea pot rezista în fața Nimicului”). Profunzimea ideatică, eleganța stilistică se conjugă în volum cu o „luciditate de diamant”, cu acuitatea vizionară și critică a autorului în raport cu simulacrele realității imediate. Originală, fascinantă și sinceră, cartea „teofaniilor” lui Teo Chiriac, este, cu siguranță, una dintre cele mai importante realizări literare ale anului 2019.

Demersul critic al lui **Vitalie Ciobanu** în volumul *Revanșa literaturii: Ficțiuni critice* (ARC) vine din convingerea că ficțiunea artistică poate fi nu doar o formă „pașnică” de accedea la transcendent și inefabil, ci și o armă în lupta cu lumea care „se încăpățânează să reia, ca într-un coșmar regizat de o minte diabolică, eternul cadrl al pierzaniei și zădărniceii”. Căci, în mod programatic, pentru Vitalie Ciobanu, scriitura înseamnă, mai întâi, o luare de atitudine, o formă de rezistență, de „sublimă răzbunare” și de „revanșă” față de realitatea dezumanizantă. Confirmarea acestei motivații scriitorul o găsește și la Mario Vargas Llosa care consideră că „[literatura] nu este doar exercițiu narcisist și ocupație hedonistă, literatura ne învață că răul nu trebuie acceptat”. Astfel, se justifică și selectarea titlurilor discutate în carte, multe dintre ele fiind adevărate modele atât de excelență intelectuală, cât și de angajament civic asumat în afirmarea valorilor fundamentale și a memoriei istorice. Printr-o scriitură dinamică și echilibrată, Vitalie Ciobanu nu doar

provoacă la lectură, nu doar invită la un dialog problematizant, ci și determină la acțiune și opoziție morală față de hibeale realității. Cu atât mai mult că literatura, consideră autorul, poate să suscite realitatea, să o scoată din indeterminat, să-i dea consistență, dar și să o pună „la respect”.

Critica poeziei este reprezentată în anul 2019 prin două cărți de luat în seamă: *Fața poeziei și măștile poezilor* (ARC) de **Grigore Chiper** și *Poezia BASA* (ARC) de **Lucia Țurcanu**. Ambele volume adună textele critice (cronici de întâmpinare sau prefețe) scrise de-a lungul anilor. Fiind complementare, apropiindu-se într-o anumită măsură, acestea, totodată, contrastează prin însuși modul de abordare a dinamicii fenomenului poetic actual. Cartea lui Grigore Chiper se citește ca o cronică alternativă a practicilor poetice din întreg spațiul limbii române pe parcursul ultimelor trei decenii. Autorul contabilizează schimbările graduale, înnoirea sau menținerea discursului poetic românesc, îi identifică legăturile cu poezia universală, reconstituind, simultan, climatul cultural autohton. Efortul lui Grigore Chiper, în ultimă instanță, este îndreptat spre căutarea printre „măștile poezilor” a unei „fețe a poeziei” care, astfel, este „expresia prin excelență a libertății în artă”, „un dialog cu tine însuți, o formă de a lua și de a se lua în răspăr”, „cea mai subiectivă artă posibilă”. Iar, fiindcă „receptarea poeziei ține, la fel, de un subiectiv suprem”, analiza și comentariul amănunțit al textelor sunt intercalate cu meditații făcute la persoana întâi despre transformările social-politice și estetice și, implicit, despre cauzele și efectele schimbării paradigmelor literare.

Lucia Țurcanu, de la bun început, ne avertizează că volumul ei „nu este o istorie a poeziei române din Basarabia”, că nu este nici eseu, nici o monografie despre „poezia BASA”. Forța cărții însă rezidă anume în încercarea de a ilustra dintr-o perspectivă istorico-literară (prin eșalonări generaționiste, demarcații cronologice și delimitări conceptuale) dialectica practicilor poetice „din segmentul interriveran al literaturii române”. Construcția cărții, alcătuită din textele publicate inițial separat (excellent argumentate și convingătoare în limitele proprii), se soldează, totuși, cu anumite inconsecvențe de demonstrație, cu redundanțe terminologice, cu abordarea generală favorizantă și (inevitabil) parțială a fenomenului poetic basarabean. Cu toate acestea, dincolo de propriul punct de vedere și de riscurile asumate, valoarea cărții constă în încercarea de a atrage atenția asupra textelor care, în viziunea autoarei, „trebuie (re)citate”.

STUDII ȘI CERCETĂRI LITERARE

Culegerea *Paul Goma: cuvântul basarabeanului răzvrătit* (Știința), prefată, selecție și coordonare de **Aliona Grati**, capătă o semnificație și o valoare deosebită acum, după dispariția regretabilă a scriitorului. Fiind o publicație colectivă de exegeze literare, cartea, împărțită în trei capitole consistente prin oferta materialului interpretativ și documentar, propune cititorului o serie de incursiuni și studii de sinteză, mai întâi, în legătură cu ipostaza de opozant politic și de scriitor a lui Paul Goma, apoi un amplu dosar critic privind romanele, jurnalele și publicistica sa, și, în încheiere, scrisorile sale deschise și două interviuri. Volumul este, în esență,

o încercare de a facilita o reactualizare a interesului pentru „fenomenul Goma”, de a împrăști memoria istorică și literară, într-un sfârșit, de a-i conferi lui Paul Goma locul potrivit și meritat în istoria conștiinței și literelor românești.

În *Narațiuni ale erosului: Eseu* (Cartier), **Nina Corcinschi** ne oferă „un studiu fenomenologic” al erosului în literatură, pornind de la ideea că „modernitatea și postmodernitatea literară aduc schimbări fundamentale de viziune asupra eroticului și a relațiilor de cuplu”. Într-o cercetare ambițioasă și bine documentată teoretic, găsim analize ample și abordări originale ale prozei erotice românești de pe ambele maluri ale Prutului. Demnă de reținut este încercarea de a-l califica pe Paul Goma, „drept un întemeietor de o erotologie românească proprie”, dar și demonstrația memorabilă a faptului că „Don Juanul, celebrul personaj mitologic al seducției, își face cu adevărat intrarea în literatura română prin Ion Creangă”, autoarea fiind convinsă că „personajul crengian don-juanesc, moș Nichifor Coțcariul, este o prezență ilustrativă a fenomenului”.

O contribuție importantă la exegeza literară basarabeană o reprezintă și volumul *Scurtmetraj fără final* (Univers Educațional) de **Anatol Moraru**. Concentrându-se, îndeosebi, asupra literaturii române din Basarabia din perioada postbelică, autorul abordează „producția literară” autohtonă, din perspectiva preponderent comparatistă, istorico-literară, tematică și po(i)etică. Studiile, articolele, eseurile și cronicile incluse în volum sunt temeinic documentate, sunt sobre și captivante, polemice și, pe alocuri, ludice.

În cartea *Nobelul pentru literatură ca patrimoniu geocultural* (Cartea Românească Educațional), **Elena Prus** revine la problemele actuale ale literaturii comparate. Autoarea oferă o serie de sinteze sau studii de caz dedicate scriitorilor, laureați ai premiului Nobel pentru literatură (Elias Canetti, G. Xingjian, H. Müller, P. Modiano, Sv. Aleksievici), aflați la intersecția diferitor limbi, culturi, epoci istorice și spații naționale.

Enciclopedia scriitorilor români contemporani de pretutindeni: (în propria lor viziune) (s.n.), alcătuită de **Mihai Cimpoi** și **Traian Vasilescu**, uimește prin efortul și munca depusă (1146 de nume).

JURNAL, MEMORII, MAXIME ȘI AFORISME

În volumul *Mama. Casa. Pământul: la-crimi, litanie, incantații* (ARC) **Vladimir Beșleagă** își reconstituie, printr-un dialog imaginar, pagini de jurnal, interviu sau scrisori, trecutul familiei sale, destinul nefast al părinților. Prin forța lucrurilor, în imagini dramatice și lirice din viața unui singur neam se reflectă „vremuri afurisite”, mersul istoriei cu tot ce aduce ea bun sau rău. În schimb, cartea *Despre amânatul sfârșit al lumii: jurnale Yes-eu de călătorie, 2012-2018* (Alfa) de **Leo Butnaru** invită cititorul în miezul prezentului. Însemnări vii și atente la detaliu din călătoriile în Lituania, Ucraina, România, Italia și Federația Rusă, înfățișează o vastă panoramă „a lumii în tablouri” și portretul unui poet-filozof în căutarea meditativă a tainelor acestei lumi. *Prima carte a leologismelor* (Junimea) de același autor conține un număr impresionant de fragmente aforistice. Sunt calambururi ironice, constatări gnomice,

parafrazări ingenioase, jocuri de cuvinte, formule paradoxale, oximorone sau groțești. Toate – un spectaculos comentariu la adresa culturii, dar și inculturii umane.

În genul proxim al „leologismelor”, se află și volumul *π cuvânt: Jocurile foamei de cuvinte: Culegere de cuvinte și sensuri încrucișate* (URMA ta) de **Sergiu Beznițchi** și **Igor Guzun**. De data aceasta însă, avem o carte interactivă care valorifică, original și inventiv, cultura actuală (preponderent, de masă), ironizează pe seama clișeelelor acesteia, sugerează o stare pozitivă și o atitudine dezinhibată față de tot ce înseamnă lumea contemporană.

ARTE

În cartea sa *Ce este muzica și cum s-o înțelegem?* (s.n.), profesorul **Ion Gagim** recurge la procedeul dialogului imaginar între un meloman și ghidul său prin lumea muzicii. Consecvent și explicit, volumul este un foarte util și plăcut îndreptar pentru toți cei care simt tentația muzicii, dar nu știu cum să facă primul pas pentru a-i descoperi esența și tainele.

Maria PILCHIN

CARTEA PENTRU COPII ȘI TINERET

Iuliu Rațiu invoca „dreptul celor mici la o literatură mare”. La noi acest drept este ignorat, marginalizat și prost instrumentat. Efectul îl vom simți mai târziu. Să trecem însă în revistă câteva cărți ale anului 2019.

1. Alexandru Vakulovski, Ivan Turbincă. 2.O. O continuare a poveștii lui Creangă, Editura Muzeelor Literare, Iași

Avem în față o parafrază reușită a basmului crengian. Ivan Turbincă e un rus basarabean, un nemuritor care trăiește în „locul dintre ape”. El vede istoria și firea lui vizionară întrezărește în *homo sovieticus* pe omul cu ochii tulburi. Comunismul cu haina sa drăcească, viața (furatul cu torba) în colhoz, deportările, pesticidele, care poluează apele și livezile, tranziția și bișnița cu torba – toate acestea configurează un univers al unei povești de groază, e groaza noastră cea de toate zilele. Torba, turbinca zilei de azi, în stilul unor lucrări ale artistului plastic Ghenadie Popescu, este o nouă unealtă a subzistenței și supraviețuirii noastre. Mămăliga și usturoiul – o armă a apărării. Într-o estetică a rockului (a se lua în considerație și etimologia cuvântului: „a clătina, a strica”), Ivan e un luptător cu dracii – oameni ai sistemului, care s-au depărtat de Dumnezeu. E o lume a supranaturalului în care ne (re)descoperim. Omul caută divinitatea, aceasta e soluția. Realizată în maniera unei pastişe, povestea este și una educativă. Dacă Zoe Dumitrescu Bușulenga constata, cu referire la Creangă, „acel miracol estetic în care totul este privit printr-o lentilă genial deformată”, deformarea la Alexandru Vakulovski este nimic altceva decât o deconstrucție à la Derrida a unei lumi căzute în păcat. Iar 2.O este o nouă versiune a unui concept original (povestea lui Creangă, dar și lumea noastră în degradare).

2. Claudia Partole, Motanul cel cu șapte vieți, Prut Internațional, Chișinău

După *Lola cea frumoasă* (Arc, 2017), autoarea scrie și istoria unei genealogii feline. Volumul relevă viața unei familii de motani, de la Muscat-Voinicul-Rătăcitul, până la Muscat al Șaptelea, filosoful. Un neam de logofeți, dar și de „terchea-berchea”, de „haimanale”. Un neam de poeți, de visători și de gânditori. „Motanul cel cu șapte vieți” a fost, de altfel, cartea-cadou la Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret de anul trecut. Imaginația bogată a scriitoarei, frumoasele ilustrații ale Violetei Zabulica, buna cunoaștere a psihologiei și a limbajului copiilor (a se vedea limba onomatopeică a textelor) și talentul de povestitoare al Claudiei Partole recomandă un volum bine conceput și scris.

3. Viorica Covalschii, Moldița-Crăița și Zimbrisor-Cornișor de pe muntele Dor, Arc

Moldița-Crăița și Zimbrisor-Cornișor de pe muntele Dor de Viorica Covalschii este o frumoasă poveste care trimite atât la Descălecatul Moldovei, cât și la multe alte basme și legende ale neamului nostru. Basmul modern e și o formă de revizitare a acestui bogat tezaur lăsat de predecesori. Zimbrisor-Cornișor este un personaj al drumului inițiativ a cărui existență e sinonimă cu schimbarea lumii. Pădurea Neagră, Joimărița, Ielele sunt ființe ale Răului și cauza acestui fapt este nefericirea lor interioară. Dragostea și Dorul distrug blestemele și vrăjile. Sacrificat de mâna vânătorului, Zimbrisor-Cornișor a avut totuși o viață plină de sens, înmulțind frumusețea lumii. Salvând pe Moldița-Crăița, transformând pe Joimărița și Pădurea Neagră, care a înverzit și a înflorit, el a supus lucrurile rele unei metamorfoze de esență. Drama dezrădăcinării, finalul trist, de legendă, ne readuce însă într-o lume a zilei de azi, sugerând și un actual mesaj ecologist. Toate acestea sunt însoțite de remarcabilele ilustrații ale Violetei Zabulica, care îți cuceresc ochiul din prima.

4. Titus Știrbu, Născocilă, Roadegumă și ficiorul lui Păcală, Chișinău

Avem în față o antologie utilă în primul rând pentru părinți, educatori și învățători. Cititorul-copil va descoperi aici un univers particular cu plante, animale, oameni. O carte și despre profesii, despre nevoia devenirii umane, a inițierii în viață. Tradițiile noastre de iarnă sunt și ele acolo. Poeziile-ghicitori sunt de apreciat în primul rând pentru caracterul lor alegoric care stimulează asocierile logice și perspicacitatea celor mici. Scenetele pentru teatrele de copii constituie un bun material didactic pentru instituțiile preșcolare și cele primare. „Alfabet cu zâmbet” – un text bun de inclus în manualele și antologiile pentru copii. „Când Eminescu era mic”, un poem-biografie, pe lângă valoarea sa estetică, este și un reușit exercițiu de revenire la marii noștri clasici. Unele poezii reproduc ritmul jocurilor celor mici. Autorul se joacă cu cititorul și acest lucru nu este de ignorat, așa cum *homo ludens* e în primul rând copilul!

5. Lidia Codreanca, Maria cea mică, eLiteratura, București

Cele 12 povestiri pentru copii scot la iveală o proză empatică, o deschidere aparte pentru vârsta începuturilor, mai ales că e vorba despre o existență umbră de boli și tristeți, cu personaje-copii internați în spitale. Or, Lidia Codreanca, îl scoate pe cititor din rutina vârstei sale inocente și îl plasează într-o situație-limită, așa de parcă l-ar pregăti pentru viitorul omului

adult. „Maria cea mică” este copila care își așteaptă tatăl, căci el „s-a dus la altă casă”, își așteaptă mama, la geamul spitalului. Ea așteaptă minunea și doar credința, cultivată de bunica, o ajută.

6. Petre Popa, Iubesc și rostesc, Uni-print, Soroca

Ținem să evidențiem orientarea spre soare a acestui volum, una care poate fi interpretată prin prisma teoriei solare a lui Max Miller asupra originii basmului. Am invoca, în acest sens, „Întrebările fără vârstă”, un decupaj în care are loc o aureolare poetică a spațiului. Concepute pentru un cor de copii, acestea sunt inedite prin polifonia pe care o produc, prin replicile aforistice. Iată câteva exemple: „– Ce este soarele?/ – O portocală fierbinte!”, „– De ce se ascunde soarele?/ – Se joacă de-a v-ați ascunselea cu Luna”, „– De ce se ascunde soarele?/ – Să-și odihnească păsările aripile”.

7. Ion Diordiev, Clopoțelul de argint, Chișinău

Cartea invită pe cititor într-un carnaval al lumii copilăriei. Cititorul e îndemnat să învețe din poveștile cu tâlc, dar și din tabletele-învățăture. E încurajată abilitatea de a gândi critic, de a râde sănătos, de a produce judecăți de valoare. Evidențiem următoarele titluri: „Măști și mască”, „Laudă pentru laudă”, „Agenda care vine singură la școală”, „Amatorul de literatură” ș.a. Unele texte pot fi dramatizate pentru teatrele de păpuși.

8. Alexandru Plăcintă, Poveștile celor patru anotimpuri, Zorio, București

O calitate a acestei cărți sunt personajele care vin din tradiția populară, precum e Gerul-Crapă-Pietre și cele patru stihii: Pământul, Aerul (vântul), Apa și Focul (soarele). Am recomanda însă evitarea unor metafore comune precum: „galbenă ca soarele”, „muzică dumnezeiască”, a unor expresii-sablon: „era la curent”, „iarna este foarte deosebită”, așa încât mesajul și tema să nu predomină asupra stilului scriiturii. Iată însă un fragment reușit: „Am fost nevoite să-l înconjurăm multă vreme! Ramurile lui sunt ridicate sus-sus, iar rădăcinile îi sunt împletite cu rădăcinile tuturor copacilor din lume”. E arborele sacru, e un *axis mundi*.

9. Zina Izbaș, Prințesa care vrea să zboare, Pontos, Chișinău

Cărțulia conține întâmplările din viața a doi copii, Tanița și Traian. Narațiunea *Porumbelul Guli*, spre exemplu, insistă pe relaționarea copiilor crescuți la bloc cu lumea celor care nu cuvântă. O istorie educativă, bună pentru formarea noii generații în spiritul dragostei pentru natură.

* * *

Nu am invocat aici paginile de maculatură cu veleități literare. Dar insist pe ideea că impactul unor cărți proaste asupra psihicului infantil poate fi catastrofal. Am dat la o parte unele cărți cu piese pentru copii, care erau mai degrabă scenarii de matinee pentru grădiniță decât produse literare de o reală valoare estetică. Am citit versuri creștine pentru copii, nu m-au convins însă rimele din coada verbelor-participii. Mi-aș fi dorit să citesc poeme pline de evlavie, dar și de poezie bună.

Există în acest domeniu potențialități și sperăm să regăsim în anii următori aspecte precum: accentul pe estetic al scriiturii, pe de o parte, și pe particularitățile de vârstă ale micilor cititori, pe de altă parte. Nu este deloc

POEZIE

MUNTELE MIC
SI FERM
de MONI STĂNILĂ

MONI STĂNILĂ S-A NĂSCUT ÎN TOMEȘTI, JUDEȚUL TIMIȘ, ÎN 1978. A STUDIAT TEOLOGIE ORTODOXĂ LA TIMIȘOARA ȘI SIBIU. DIN 2010 TRĂIEȘTE LA CHIȘINĂU ȘI CONDUCE ÎMPREUNĂ CU ALEXANDRU VAKULOVSKI CENACLUL LITERAR „REPUBLICA” AL BIBLIOTECII MUNICIPALE. A PUBLICAT JURNALUL DE CONVERTIRE „ICONOSTAS” (GRAPHE, 2007), VOLUMELE DE POEZIE „POSTOI PAROVOS. CONFESIUNILE DOGMATISTEI” (NINPRESS-CHARMIDES, 2009), „SAGARMATHA” (TRACUS ARTE, 2012), „COLONIA FABRICII” (CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2015), „O LUME DIN EVANTAIE, PE CARE SĂ NU O ÎMPARȚI CU NIMENI” (CHARMIDES, 2017) ȘI ROMANUL „AL 4-LEA” (TRACUS ARTE, 2013). LA EDITURA POLIROM A MAI PUBLICAT O CARTE PENTRU COPII, „RĂZBOIUL SOLOMONARILOR” (2018), ROMANUL BIOGRAFIC „BRÂNCUȘI SAU CUM A ÎNVĂȚAT ȚESTOASA SĂ ZBOARE” (2019) ȘI „ȚIPĂ CÂT POTI” (2020), O „AUTOFICȚIUNE DEGHIZATĂ” (SIMONA POPESCU). O PARTE DINTRE POEMELE SALE AU FOST TRADUSE ÎN FRANCEZĂ, GERMANĂ, ENGLEZĂ, SUEDEZĂ, RUSĂ, AZERĂ, CATALANĂ, TURCĂ, MAGHIARĂ Ș.A.

MAI JOS, POEME DIN VOLUMUL „ALE NOASTRE DINTRU ALE NOASTRE”, ÎN CURS DE APARIȚIE LA CASA DE EDITURĂ MAX BLECHER.

***

Știi cântecelul ăla pentru copii
cu un elefant ce se legăna pe o pânză
de păianjen și fiindcă ea nu se rupea
tot mai chema un elefant?
Până aveau ei chef să se oprească,
până toți erau bucuroși împreună.

Mi-a plăcut foarte mult și bănuiesc
și azi că e un cântec despre credință.

***

Cei care au ferestre spre cer sunt norocoși.
Câte un porumbel își proiectează umbra în cameră
și cel care îl vede nu se mai teme de întuneric.
Orice zgomot în noapte poate veni
de la sticla ferestrei. Cei care le au, dorm mai mult
dimineața.

Când se trezesc, se uită în cer cu privirea tulbure,
dar nu te pot vedea. Ca să fie cu tine, n-ajunge
să aibă noroc. Trebuie să devină insistenți.
Să-și acopere ferestrele și
să privească mai mult în ei înșiși,

am spus,

urmărind de minute bune o stăncuță
cum țopăie pe fereastra sub care
stau întinsă într-o țară străină,
unde am venit să-l însoțesc pe Sandu
și să petrec mai mult timp cu tine.

Jobul
smulge din timpul nostru, din răgazul
pe care îl mai am. Atât cât e.

***

Mi-a plăcut întotdeauna canonul iconografic. Intru
în orice biserică și știu. Aici e Sfântul Nicolae
și asta e Sfântul Ioan Gură de Aur. Vino să vezi
sânul lui Avraam. O bucurie,

de parcă în fiecare biserică sunt acasă
și abia aștept să prind pe cineva
Hai să-ți arăt: aici îmi țin cărțile,
asta e spațiul de lucru, ia loc.

În Kosovo am intrat în biserici sârbești, vechi
de opt secole. O făceam pe gazda cu Sandu,
dar bucuria o țineam țândări la picioare.
Îndreptam arătătorul spre fețele rase
ale sfinților: Aici a fost

Sfântul Vasile cel Mare. (De unde știi?)
Și prunca fără ochi e Fecioara Maria. Dar
intuiam cum să-mi pun cât de cât sufletul la loc:
Pantocrator, în cupolă, e de fiecare dată neatins.
Nu e ușor să urci cu ciocanul până acolo.

Fața mea se reflectă în sticla de la icoană,
am zâmbetul ras. Ating cu palmele fresca
ușor carbonizată în partea de jos. De la cel mai
recent incendiu. Dar nu spun nimic de rău.
Probabil și musulmanii au avut viață grea
cu sârbii.
Zidul rămâne zid, chiar și în Ierusalim.

Dar cu oamenii, Doamne Iisuse, cu ei
ce ne facem? Dacă nici sângele nu-i împacă,
atunci ce?

Și tot în bisericile din Kosovo, când mă întreba cineva
de unde sunt, spuneam România. Și mi se
lumina fața de încântare. N-aș putea să explic
niciodată de ce.

***

Și apoi respirația, această continuă mișcare de
depărtare și apropiere, secundarul din timpul
fiecărui om. Inspir – unu, expir – doi.
Cesul care stă între mine și tine, încă, și
ține-l Doamne decenii întregi neîntrerupt,

Îl simt ca pe o bucată moale de pânză
ce ne controlează depărtările și apropierea.

Când inspir lumea îmi invadează plămânii.
Cu oxigenul necesar. Pofta de viață,
sufocantă ca ziua în care o vacă cu ugerul plin
a trecut pe lângă un teren de fotbal,
iar trei copii i-au ieșit în cale
și au bătut-o cu pietre.

Expirația le duce pe toate afară. Imagini și viață.
Nu mai rămâne nici un spațiu între noi.

Ultima va fi cea mai puternică, îmbrățișarea
care va risipi întreaga țesătură.

***
O mână spală pe alta, mi-ai spus. Fiecare simte
diferit asta. Deputatul care donează pentru construcția
unei biserici doar ca să i se ierte disperarea a mii de bătrâni.
Funcționează? Pot spăla banii furați lacrimile din autogări
și aziluri? Spui că nu.

Carnea pe care o înfulec cu poftă, când refuz să îmi amintesc
viața animalului ajuns în farfurie. (Englezii, ingenioși,
au separat *pig* de *pork*.) Cu mâna dreaptă duc cotletul la gură,
cu stânga lingura de năut în Postul Mare, când pot privi și eu
animalul în ochi. Funcționează?

***
Niciodată nu m-am gândit la tine ca
la cineva cu care să stau față în față
sau alături.

Pur și simplu nu mi-a trecut așa ceva
prin minte.

Când te văd sau te chem, închid ochii
și știu că ești aici, înăuntru, spun
și lovesc ușor cu unghiile
osul stern care
de doi ani pocnește
și mă doare în fiecare dimineată.

Nici la mușchiul căruia îi spun inimă
nu m-am gândit vreodată
ca la ceva pe care aș putea să-l cuprind
în palme și să-l așez
pe noptieră
înainte de culcare.

***
Femeia nu este o imagine diafană zburdând peste câmpii
necosite.
Femeia este muntele mic și ferm care

plânge la picioarele Crucii.

***
Toate rugămințile mele seamănă cu lătratul
câinelui plictisit și sătul. Tot ce vreau
eu e atât de nu. Lătratul la lună. Măreții
mărunte care n-au nici o treabă cu mila.

Milă de fapt e tot ce îmi trebuie,
tot ce uit să cer.

Rușinea când mă doare coloana între T3 și T7. Apăs,
simt oasele strivite și zic Doamne Iisuse Hristoase,
ține-mă sănătoasă.

Și uit pe moment cum ai murit Tu și la ce vârstă.
Și uit pe moment că voi învia.

***
Sinaxarul e plin de puștani
torturați cărora le cerem fierbinte
ajutor la examene și noroc în viață.

Și ce spui Tu, Doamne Iisuse, despre asta?

***
Vorbim pe dinăuntru unul cu altul, sub straturi de piele, căptușiți bine cu mușchi, vorbim.
Și uneori eu uit că mă ascuți și mă aud doar pe mine. Revin repede la noi și când spun
Doamne, Tu ești, și când spui Moni, eu umblu aiurea prin gândurile mele. Nu întorc capul,
nu stau pe loc, nu spun nici o voia Ta, Doamne, ci doar voile mele și găluștele cu prune pe
care vreau să le găsesc mai în seară.

***
Doar cinci minute de rugăciune fac să dispară frica de moarte.
Dacă aș ști să le descopăr aș umbla pe apa din vană,
aș păși peste vasilisc și aspidă,
peste preșul din dormitor, cu încredere, înainte de somn.

***
Pentru Tine aici e inima. Pentru noi aici e pofta
inimii și raiul e sufrageria când toate ne merg
după plac. Veșnicia e 10 kilograme
în minus la cântar. Rugăciunea e zgâitul
la mare dintr-un șezlong comod cu o pina colada în mână.

Ne împărtășim de Paști și de Crăciun de
parcă raiul e o destinație turistică pentru
bătrâni sănătoși care au făcut investiții bune
în pensia privată.

Dar Tu, Iisuse, ești deja de aici. Nu o
capsulă care să ne teleporteze în rai după
numărul de ctitorii când închidem ochii cu:

ale noastre dintru ale noastre,
nouă ne-am adus de toate și doar pentru noi.

DEZBATERE

ANUL LITERAR
2019

11 >

MARIA PILCHIN: „CARTEA
PENTRU COPII ȘI TINERET”

de ignorat calitatea tipografică a cărților, ilustrațiile, corpul de literă și chiar spațiul dintre rânduri – toate contribuie la ceea ce numim o carte bună pentru viitoarele generații.

Copiii știu să își imagineze lumea. Treptat această abilitate a minții omenеști se atenuază. Cei care au știut să o păstreze, sunt capabili să inventeze, să creeze pentru cei mici. Scriitorul pentru copii e un inventator! Cartea pentru copii și tineri presupune, în primul rând, multă fantezie. Să nu uităm că fantasticul este instrumentul ideal, el ne învață să simulăm viitorul și necunoscutul. Și jocul, un excelent model de exersare a vieții ce va să vină. Scriitorii să revină mereu la folclor, alături de Anton Pann, Vasile Alecsandri, Petre Ispirescu ș.a. Recomandăm și lecturile în domeniul psihologiei și al pedagogiei infantile, așa cum scriitorul e un dascăl care își scrie lecțiile. O centrare pe om, pe valorile umaniste e mereu actuală. Avem nevoie de cărți care să educe un cititor apt să producă idei. Micii noștri contemporani trebuie să fie (auto)critici. Și aceasta se învață acasă, la școală, în societate, dar și din cărți! Să nu ignorăm și condiția cetățenească a acestui tip de creație, cultivarea marilor idealuri, fără însă gratuitatea festivalismului de care ne tot ciocnim.

Nu este neapărat ca titlurile menționate să intre toate în istoria literaturii (dacă aceasta va mai exista), dar, cu siguranță, ele vor putea satisface interesul pentru lectură al copiilor de azi, asigurând în prezent uzul public de carte pentru copii și tineri.

Foto de N. RĂILEANU

CRITICĂ LITERARĂ

GHEORGHE VODĂ, „ARIPI PENTRU CADERE” de ALEXANDRU BURLACU

Poetul, prozatorul și regizorul de cinema Gheorghe Vodă debutează cu placheta *Zborul semințelor* (1962), urmată de: *Focuri de toamnă* (1965); *Ploaie fierbinte* (1967); *Aripi pentru Manole* (1969); *Pomii dulci* (1972); *Valurile* (1974); *Frumos să-i fie pururi chipul* (1976); *Rămâi* (1977); *Inima alergând* (1980); *De dorul vieții, de dragul pământului* (1983); *La capătul vederii* (1984); *Viața pe nemâncate* (1999); *Aripi pentru cădere* (2004); *La sud e Patria mea* (2004) ș.a. Gheorghe Vodă este un poet „structural nonconformist” (Mihai Cimpoi), cu gust elevat pentru adevărul autentic, pentru valorile perene ale neamului, el sfidează, din teamă de înstrăinare, modelul golemic, fals, artificial, fapt pentru care a fost etichetat drept „principe iconoclast al generației” (Galaicu-Păun, Em., *Anul '68 – o „primăvară pragheză” a literaturii române din Basarabia*. În: Em. Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*. Chișinău: Editura Cartier, 1999, p. 28). E totuși o părere exagerată. Poetul, idolatrizat pentru curajul de a înfrunta „gândirea captivă”, locurile comune, entuziasmul umflat/ abuziv din poezia timpului, se impune mai întâi prin intransigența gestului, printr-un elaborat rafinament al fondului gnostic, are vocația miniaturismului forme de expresie. Ceea ce sare în ochi la lectură e că: „Versul său e direct, dens și tăios, sunând ca o sentință, desfășurându-se adesea într-o albie baladescă. Afiat la mesajul etic al generației Labiș, Vodă refuză inerția. Totul și toate trec examenul adevărului. Raportarea la bunul-simț de sorginte populară, la viu, natural, generează o ardoare etică, în spiritul Glossei eminesciene sau ai poeziei gnomice argheziene («Nu e Rău și nu e Bine,/ este bine, este rău./ Tu să pleci când altul vine/ mai semet în locul tău»”) (Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ediția a III-a revăzută și adăugită. București: Editura Fundației Culturale Române, 2002, p. 191). Cu toate acestea, chiar și în cele mai cantabile poezii, el nu cade în „mrejele poeziei eminesciene”. Pe coperta a patra a cărții *Contra căderii* (2014), Mihai Cimpoi nuanțează notele din *O istorie deschisă*: „El recurge la *spiritus loci* spre a glorifica fermitatea, cumpătarea, dârzenia. În același timp, este un poet structural nonconformist: blamează, scutură de convenții, asanează, dezgheață, ascute simțurile și rațiunea, îndeamnă; exprimă o atitudine de esență etică în spiritul poezilor-tribuni ardeleni, face pedagogie socială. Versurile

apar ca o reacție justițiară a unei conștiințe lucide, măsură supremă a valorilor”. Noutatea poeziei șaizeciste se află în modul/ forma indirect(ă) de expresie a adevărului. De regulă, poezia subversivă e reductibilă la ambiguitățile cuvântului/ simbolului. Directețea limbajului e, de multe ori, una aparentă, alcătuiind partea vizibilă a „aisbergului poeziei” (Gh. Crăciun). Anume poezia ca mesaj, în mod aproape obligatoriu, incomplet și ambiguu constituie una dintre caracteristicile definitorii ale poeziei lui Vodă. El e adeptul unei poezii concepute „ca sumă de potențialități și nu de realizări” („mașinațiunile ambiguității stau chiar la rădăcina poeziei” – afirmă William Empson) (Apud: Jakobson, Roman, *Six leçons sur le son et le sens*. Paris: Minuit, 1976, p. 87). Întâmplător sau nu, substratul mitologic al simbolisticii poeziei, atât de evident, e trecut cu vederea, e completamente neglijat de critica literară. Dar ceea ce dă adâncime și sporește semnificația poeziei e tocmai materia mitică, atmosfera eposului baladesc. Cam același lucru se poate spune și despre fascinația lumii fictive, dominată de Domnul Pasăre, un alter ego al poetului, personaj pitoresc, cu rădăcini folclorice, un „afin al lui Păcală” (Adrian Dinu Rachieru). O serie de arhetipuri, imagini cu reminiscențe din credințele și mitologia autohtonă stau la baza sistemului său poetic, iluminând noblețea unui personaj liric transfigurat în ipostaze/metamorfoze (pom, pasăre, zburător, mergător pe jos), deghezizat, în

poezia maturității, în Domnul Pasăre („Satul vorbește cu vederea lui”), un personaj cu picioarele pe pământ. Într-un poem neașteptat de expresiv, *Coboară turmele*, mitul e tratat mai puțin solemn, în contrasens cu moda poetică, adică mai degajat, ușor ironic, ceea ce prefigurează un prim semn de atitudine estetică față de mit, față de folclor, de regulă, văzute ca entități sacre. În genere, poetul nu preia decât motive, ritmuri sau specii (baladă, doină, blestem) care îi convin, accentuând continuitatea spirituală prin evocarea obiceiurilor (*Hai veniți, veniți, voi urători*) și reinterpretarea datinilor (*Botez*), a legendelor (*Nașterea munților*) a ritualurilor milenare: „Toamna era./ Vulpea roșcată frunzele din pom le scutura./ Mirosea a vin și-a pâine coaptă,/ via în pământ se îngropa./ O îngropau în lut Dumitru și Maria,/ tandru ritual de când lumea./ Și îmi părea că ei pe ei se-nagroapă/ spre a renaște-n primăvară – și nu via” (*Ritual*). Figura eroului idealizat e un alt subiect fix în viziunea rustică a șaizeciștilor care readuc la viață elemente din *Miorița*, dar și din *Meșterul Manole*, mitul jertfei prin creație. Preferința pentru acestea se explică nu numai prin hegelianul „spirit al timpului”, dar și prin tentația de a întoarce poezia la fondul autohton. E un spirit al timpului față de care însă se exprimă și rezerve, și rezistență. Atitudinii critice față de festivismul personajelor din poezia timpului se atestă deja în cârticica de debut. O secvență din existența pastorală („și-acum

turmele coboară-coboară/ peste munți și văi, pe întreaga țară”) este exemplară în acest sens. E de mirare cum de „munții” au trecut cenzura. Sentimentul înstrăinării de aici încolo își va găsi diferite forme de expresie directă sau indirectă: „De țară voi scrie/ până termina-voi/ trupul de cuvinte”. Conștiința unității spirituale, nostalgia pentru țara în care s-a născut se transpun prin aluziile coborârii „peste munți și văi, pe întreaga țară”. Evocarea jucăuș-ironică și echivocă a transhumanței într-un circuit fără sfârșit, a lunii și a luceferilor, a baciului și a băciței, nu mai e realizată în registrul utopic-idealizant (cum e prezentat, de exemplu, „plugarul” în poezia lui Grigore Vieru), ajungându-se la caricatură, deci cu efect invers. Mișcarea lumii în preajma iernii e de o mare sugestivitate plastică: „Coboară turmele din nori pe vale,/ Lăsând stânele singure și goale./ Noaptea e neagră ca fundul de hrubă/ Și frigul se lasă, pătrunde sub șubă./ Iar baciul nu e, plecat e din stână,/ Lăsată-i Luna băciță, stăpână./ Luna, ca fetele, tânăra încă,/ Hoții luceferi o duseră-n luncă/ Și-acum turmele coboară-coboară/ Peste munți și văi, pe întreaga țară./ Coboară-mpânzite din zare în zare,/ Iar baciul aspru e aprigul Soare./ Și ce s-a alege mâne din turme,/ Rămâne-va oare vreo zare de urmă?/ Căci baciul la ciudă printr-o suflare/ Topește turme, le duce în mare./ E noapte. Și tocmai unde e stâna.../ Nu e nici baciul, nu-i nici stăpâna./ Coboară turmele blânde pe lanuri,/ Glia se-mbracă în albe tulpanuri”. Ciudat e că unul dintre cele mai bune poeme, *Coboară turmele*, un tablou de atmosferă rurală, la prima vedere fără conotații subversive (cu o forță de sugestivitate caracteristică unui Benjamin Fundoianu), nu e reluat de niciuna dintre antologiile poeziei lui Vodă. Explicația ar fi că pe parcurs se renunță la poezia-pictură („ut pictura poesis”). Explorarea elementului mitic potențează imaginarul liricii afectate de modelele de import. Întoarcerea la izvoare, la spiritul adamic are la șaizeciști rațiuni polemice, cu consecințe favorabile, dar și regretabile. Oricum, poezia nu se mai naște din simplul apel la un mit oarecare. Suprasolicitat însă mecanic, fără a fi asimilat creator/ inventiv, mitul e supus degradării, denaturării, profanării. Lumea idealizată a mitologiei, puterea de voință în împlinirea dorințelor, transfigurate denaturat, implică inevitabil anumite viziuni și atitudini critice, ironice sau satirice. Ineditul poeziei lui Gheorghe Vodă stă în „efectul lor de ecou controlat” (Mircea Ne-

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Glebus Sainciuc și Gheorghe Vodă împărțind autografe cititorilor fideli la o școală din Chișinău. 1977

delciu), ecou la seismele vieții și ale literaturii, în luciditatea poeziei ca „zbor invers” (Nichita Stănescu). Talentul lui Vodă e în „contra căderii” poeziei, cădere reductibilă, într-o accepțiune, la inautenticitate, la falsitate, la festivitate generate/ asaltate de puzderia de „feți-frumoși”, „meșteri fauri”, „prometei” sau „icari”. Avântul către înălțimi (care în poezia șaizeciștilor nu e decât un clișeu) e contrapus „căderii”, unui zbor invers al „zborului invers”, dacă e să mimăm stilul nichitastănescian. Viziunea „zborului invers”, a inventării aripilor pentru coborâre nu e un joc poetic gratuit, el sugerează ideea că poezia trebuie coborâtă pe pământ.

Aici se află chintesența efortului de corectare a zborului poeziei, la momentul înaintării spre comunism, amestită de înălțimi. Mai mult: zborul, păsările și aripile acoperiseră tot cerul poeziei șaizeciste. De aici și replica, îndemnul lui Vodă, să nu se facă „aripi pentru zbor”, înălțimile se ating prin alte forțe decât cele la vedere: „Să nu facem aripi pentru zbor:/ înălțimea se ia cu altă putere./ Ne e sortit să coborâm./ Să inventăm aripi pentru cădere” [***Să nu facem aripi pentru zbor]. Zborul, ca imagine emblematică, are, desigur, mai multe explicații. Sentimentul zborului e în firea epocii, a descoperirilor tehnice, a timpului marcat de saltul omului în cosmos. Fiecare epocă, spune T.S. Eliot, are viața ei, sentimentele ei, limba ei. Generat de seismele sociale, de avântul construcției unei noi societăți, al edificării „raiului pe pământ”, simbolul zborului devine expresia romantică a marilor elanuri, a avântului nesăbuit, cu totul exagerat, din păcate, nu numai în poezie. Vodă este cel care, în entuziasmul general, coboară personajul idealizat (Manole, în cazul dat!) pe pământ. Întâmplător sau nu, gestul e făcut cu gravitate și solemnitate ironică: „Tăcere în pădure,/ Liniște în câmp,/ Vorbe stinse-n vânt,/ Pas oprit din umblet,/ Ochi în sus privind,/ Oare-i mântuirea/ Sau alt început?/ Liniște:/ Coboară/ Omul pe pământ” (Solemnitate). Omul este asociat, de regulă, cu câteva imagini fundamentale, între care se evidențiază „pasărea”, de aici își trage sorgintea Domnul Pasăre, și sămânța sau „pomul”, dar și aripa, zborul, coborârea, tulpina, rădăcina, ramul, frunza etc. Simbolurile alcătuiesc o rețea de asociații cu semnificații paradoxale. Zborul și căderea, ambele simboluri cu semnificații malefice sau benefice, revin obsesiv, constituind osatura sistemului poetic, centrul structurii lui imaginar: „Pământul,/ dacă nu l-ar ține stele și aștrii,/ ar fi veșnic în cădere./ Există o teamă de libertate/ și omul,/ dacă n-are lângă cine să zăbovească,/ piere...” (Mereu după tine); sau: „Scara au inventat-o târâtoarele/ când au vrut să-i sărute/ lui Dumnezeu picioarele” (Invenție). „Zborul invers” mai înseamnă căderea în neființă, dar și răsturnarea poncifelor, a viziunilor consacrate: „Nu eu prin vreme trec./ Prin mine vremea trece./ Și anii se depun/ în os cenușă rece” (Răspuns); sau: „Din seninul cerului/ fulgii vin ușor,/ penele cocorilor/ scuturate-n zbor./ Nu mă-mpinge, inimă,/ să mă joc cu ei,/ că de-i prind în palmă/ se tolesc și-s grei./ Iar de cad în plete,/ neopriți, ei ning,/ se lipesc de ele/ și nu se mai sting./ În suita veselă/ eu rămân cocor./ Vai, ce reci sunt penele/ la nezburlător” (Vin zăpezile). O stare de spirit distinctă – „Am rămas pasăre de lut,/ cu zborul târât” – devine laitmotivul-cheie, care, reluat într-o formă sau alta, vine în flagrant contrasens cu direcția zborului

poeziei oportuniste, preocupată preponderent de poetizarea omului nou. Non-conformismul poetului nu e dictat de vreo frondă oarecare, el se resimte ca o necesitate organică de a întoarce poezia cu fața la realitatea imediată, la viața cotidiană, adică, la omul-om, la grijile și neliniștile lui, la omul, din păcate, înțeles inadmisibil de prost, în spiritul demagogic al epocii. Învățătura socratică a Domnului Pasăre e să luăm aminte că ființele fără glas „nu fac demagogie”: „numai ele, mă, nu fac/ demagogie,/ numai ei și ele nu fac!/ Be-hăie, nechează, latră, mugesc,/ grohăie, rag, miaună, scheaună,/ urlă, cârăie, co-vițiaie,/ cotcodăcesc,/ dar nu fac, mă,/ nu fac demagogie, chiar dacă vremurile/ se îmbolnăvesc –/ năpârlesc,/ dar nu fac, mă, demagogie,/ în vecii vecilor/ și până la amin!” (Domnul Pasăre despre demagogie). Vodă are caracter (vorba lui Grigore Vieru), dar nu are putere să-și ducă la capăt intenția de a inventa „aripi pentru cădere”, pentru că elanul/ ahota de iconoclast îi piere, pătruns fiind de „frigul disperării”: „Țara se bate cu capul de maluri”. Poetul cultivă o „poetică a văzului”, un limbaj direct, tranzitiv, el vede cu ochiul minții, vede ceea nu se vede: „Este o parte a lucrurilor/ care nu se vede./ Bunăoară,/ Prelungirea minerului în teacă,/ Rădăcina,/ Partea inversă a obrazului,/ Dar nu despre ele/ Am vrut să spun./ În sămburele de cireș,/ Pomul nu se vede./ Dar cel de seamănă – crede,/ Și de atâta îl cunoaștem și noi./ În lucrul mântuit,/ Partea cea mai frumoasă/ Ascunsă rămâne,/ Ca noi s-o descoperim” (Este). În această logică patria, spune poetul, e „Locul de unde îmi văd dușmanii” (Patrie). Ideea de patrie și aceea de patriotism, fiind subminate/ denaturate/ pulverizate în numele internaționalismului proletar își găsesc o replică tăioasă în titlul unui volum, *La sud e patria mea*. Pentru Vodă poezia e, înainte de toate, o viziune a tainei și o revelație a adevărului: „Nu vede fiecare/ ceea ce nu se vede./ Minunea/ nu e decât adevărul./ Spune adevărul” (Cocorii lui Pasăre). Este o parte a lucrurilor care trebuie descoperite în poezia lui Gheorghe Vodă: „Ne dezgropăm pe noi, cei de demult,/ Peninsule în timp mijite,/ În viitorul bine cunoscut/ Descoperim, necunoscut, trecutul” (Descoperiri). Iată de ce poezia trebuie căutată în partea nevăzută a lucrului, fenomenului, acțiunii, stării.

Simbolurile cele mai cunoscute se revalorifică în aspectele lor necunoscute. Fântâna, de exemplu, îi inspiră respect pentru tradiție, îi deșteaptă asociații neașteptate: „Tot mai multe pietre/ la capătul de jos se agață/ și apa tot mai la adânc/ se ascunde de suprafață./ Și tremură cumpăna de greutate./ Cei adăpați fac din ea obiect de distracție:/ afundă capătul cu lanțul.../ Și pietrele îl trag în afară,/ dar apa totuși se pierde înghițită de nisipurile barbare./ Și-mi arde umărul,/ punctul dezechilibrului greu,/ căci stâlpul,/ pe care cumpăna tremură,/ sunt eu” (Cumpăna). Poetul identifică stâlpul pe care tremură cumpăna fântânii cu eul propriu, cutremurat de neliniștile la vederea apei ce dispare. El vrea să ne îndemne la pietate față de lucrurile ce simbolizează permanența, continuitatea, forța regeneratoare a spiritului. Odată ce gestul scoaterii apei din fântână devine o simplă distracție, nefiind condiționat de o necesitate interioară, izvorul seacă, apa e suptă de simbolicele nisipuri. Altfel spus, poetul optează pentru valorile tradiționale, pentru

NOMINALIZĂRI

LA PREMIILE UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU ANUL 2019

Juriul pentru decernarea Premiilor Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru anul 2019, format din Alexandru Burlacu (președinte), Andrei Turcanu, Ana Bantoș, Val Butnaru, Călina Trifan, Mihaela Perciun (secretar), a stabilit următoarele nominalizări:

Cartea de Poezie

Leo Bordeianu, *Aripi pentru înălțare* / Gaura Neagră, Editura Tipocart Prim Nicolae Leahu, *Cronograful de la Bălți*burg, Editura Junimea
Emilian Galaicu-Păun, *A(II)Rh+eu/ Poem*; *Apa.3D/ Poemelnic*, Editura Cartier
Vitalie Răileanu, *Apele Adigei*, Editura Prut
Ludmila Sobietsky, *Adagio pentru lup*, Editura Princeps

Cartea de Proză

Roman
Ion Anton, *Ieșirea din uitare*, Editura Lumina
Moni Stănilă, *Brâncuși sau cum a învățat țestoasa să zboare*, Editura Polirom
Lilia Bicec-Zanardelli, *Lagărul 33*, Editura Cartier

Proză scurtă
Vitalie Ciobanu, *Zilele după Oreste*, Editura Humanitas
Lilia Calancea, *Bocete de nuntă*, Editura ARC
Ioan Mânăscurtă, *Despre fiare și oameni*, Editura Princeps
Nicolae Spătaru, *Omul izgonit de ceasuri*, Editura Junimea

Cartea pentru Copii și Tineret

Lidia Codreanca, *Maria cea mică*, Editura eLiteratura
Claudia Partole, *Motanul cel cu șapte vieți*, Editura Prut
Petre Popa, *Iubesc și rostesc*, Editura Uniprint
Titus Știrbu, *Născocilă, Roadegumă și feciorul lui Păcală*, Editura Lumina
Alexandru Vakulovski, *Ivan Turbincă 2.0*, MNLR Iași

Cartea de Critică, Eseu și Istorie Literară

Grigore Chiper, *Fața poeziei și măștile poeților*, Editura ARC
Teo Chiriac, *Fricțiunea dintre totul și nimic. Teofanii în format A4*, Editura ARC (autorul s-a recuzat)
Nina Corcinschi, *Narațiuni ale erosului*, Editura Cartier (autoarea s-a recuzat)
Eugen Lungu, *Complexul Orfeu*, Editura ARC
Anatol Moraru, *Scurtmetraj fără final*, Univers Educațional/Combinatul Poligrafic
Elena Prus, *Nobelul pentru literatură ca patrimoniu geocultural*, Editura Cartea Românească | Educațional

Cartea de Traduceri

Leo Butnaru, *Anatoli Mariengof, Sfera de sticlă* (traducere din rusă), Editura Alfa
Ivan Pilchin, *Insula timpului. Patru poeți din Ucraina și Rusia* (traducere din rusă), Editura Tracus Arte
Ivan Pilchin, *Там, куда я точно вернусь* (15 poeți tineri basarabeni, traducere în rusă), ЛитГОСТ
Irina Nechit, *Aksinia Mihaylova, Descheierea corpului* (traducere din bulgară), Editura Tracus Arte

Cartea de Debut

Poezie
Rodica Gotca, *Frontiere desenate în aer cu pumnul*, Editura Eikon
Dan Negară, *Triphopuri*, Editura Paralela 45
Artiom Oleacu, *Miere pentru toate exponatele*, Editura Tracus Arte
Veronica Ștefăneț, *Scrum*, Casa de editură „Max Blecher”

Proză
Valentina Șcerbani, *Orașul promis*, Editura Tracus Arte
Vadim Ungureanu, *Lua-te-ar dracu, Cristina*, Editura Notografprim

CARTEA DE ISTORIE

HABENT SUA FATA LIBELLI JURNALUL DE AMINTIRI AL LUI CONSTANTIN TOMESCU

de NICOLAE ENCIU

Redactat în anii 1968-1974 și depus la Arhivele Naționale ale României din București, *Jurnalul* de amintiri al cunoscutului profesor Constantin N. Tomescu (20 februarie 1890, Constanța–5 iulie 1983, București) s-a aflat în permanență în atenția cercetătorilor, chiar dacă acesta a fost păstrat în unul din fondurile secrete ale arhivei. Scrierea *Jurnalului* – șase caiete studentești totalizând 1124 de pagini – și păstrarea sa intactă au fost posibile datorită unui concurs de împrejurări, avându-se în vedere atitudinea regimului comunist din România față de chestiunea basarabeană după anii '60, când, oficial, ea rămânea un subiect tabu, în timp ce, neoficial, se adunau documente cu privire la drepturile românești asupra Basarabiei, încurajându-se, totodată, prin terțe persoane, publicarea în afara României a unor lucrări dedicate trecutului acestei vechi provincii românești.

Revenit în atenția publică după căderea comunismului în România, *Jurnalul* lui Constantin N. Tomescu a devenit rapid obiectul interesului istoricilor, până atunci circulând doar anumite fragmente din manuscris, publicate în reviste sau ca ediții independente, medalioane ale autorului dedicate ierarhilor Nicodim Munteanu, Visarion Puiu, Gurie Grosu.

Așa cum însăși logica lucrurilor dicta necesitatea apariției unei ediții complete a *Jurnalului* lui Constantin Tomescu, o echipă de tineri cercetători de la Institutul de Istorie, îndrumați de dr. conf. univ. Silvia Corlăteanu-Granciu, în comun cu reputatul specialist în istoria bisericii de la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, prof. univ. dr. George Enache, au reușit să ducă la un bun sfârșit un proiect de mare anvergură și importanță pentru cunoașterea realităților perioadei interbelice din istoria românilor, editând manuscrisul *Jurnalului* în forma sa integrală [1]. Au beneficiat, în această întreprindere de durată și dificilă, de concursul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, precum și al Arhiepiscopiei Dunării de Jos și al Arhivelor Naționale ale României din București.

Născut pe 20 februarie 1890, la Constanța, Constantin Tomescu a fost fiul lui Nicolae, un slujbaş la Prefectură, originar din Baia de Aramă, Oltenia,

și al Ștefaniei, din Săliștea Sibiului, descendentă dintr-o familie de mocani ardeleni. A rămas orfan de tată la vârsta de 3 ani, iar la 9 ani și-a pierdut și mama. Pentru a supraviețui, a încercat să învețe tâmplăria, să fie hamal în port sau băiat de prăvălie într-o librărie din oraș, ba chiar să-și facă și o carieră militară, intrând copil de trupă în marină.

Norocul său a fost Biserica, care l-a luat sub aripa sa și l-a ajutat să-și facă studiile la Seminarul Teologic „Veniamin Costache” din Iași, iar mai apoi și la Facultatea de Teologie de la București, pe care a finalizat-o în 1916.

Anul 1918 a reprezentat nu numai anul unirii Basarabiei cu România, ci și anul în care tânărul absolvent al Facultății de Teologie din București, Constantin Tomescu, a ales să-și construiască o carieră profesională și să-și trăiască viața în Basarabia. Numit în funcția de secretar general al Mitropoliei Basarabiei, cu sarcina de a prelucra documentele Căminului eparhial în limba română, Constantin Tomescu devine în scurt timp o persoană indispensabilă Căminului eparhial Chișinău, pe care o va organiza sistematic, colaborând fructuos cu Gurie Grosu, arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei, precum și cu succesorul acestuia, Efrem Enăchescu, care va conduce eparhia din postura de locotenent de mitropolit.

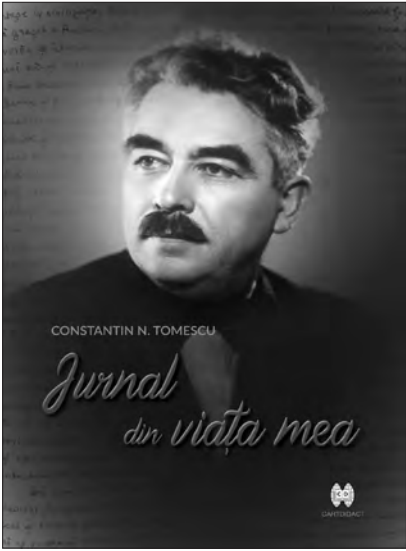
De rând cu obligațiile pe teren administrativ bisericesc, Constantin Tomescu și-a extins și diversificat activitățile, exercitându-și misiunea fie de la înălțimea catedrei universitare, fie din pozițiile administrative din interiorul Bisericii, ca om politic și ca învățat. Astfel, la Chișinău s-a alăturat colaboratorilor revistei „Luminătorul”, publicând o serie de studii despre istoria românilor și devenind, în timp, redactor al acelei reviste. Tot la Chișinău a inițiat, împreună cu prof. univ. Toma Bulat, revista trimestrială de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru, „Arhivele Basarabiei”, care a apărut cu regularitate în anii 1929-1938, bucurându-se inclusiv de susținerea prof. Nicolae Iorga. Scopul declarat al „Arhivelor Basarabiei” a fost „studierea pământului și a omului acestui ținut de graniță”, având o orientare patriotică, de dezvoltare a conștiinței naționale și de contribuire la scrierea istoriei adevărate a țării” [2].

Constantin N. Tomescu a fost, totodată, și unul dintre redactorii „Revistei istorico-bisericești din Chișinău”, care a readus în atenția publicului, în anii interbelici, istoria bisericii din Basarabia. Unul dintre capitolele memoriilor lui C. Tomescu („Strădania mea publicistică”) ilustrează amploarea efortului său intelectual, însumând o vastă operă istoriografică de peste 50 de lucrări [3]. „Am răspuns necondiționat oricărei trebuințe în aceste sfere de activitate”, menționează C. Tomescu în această privință, până în momentul în care „a venit pacostea invaziei sovietice neașteptate, care mi-a rupt legăturile mele cu Basarabia, unde se cuvenea să locuiesc până-n ziua îngropării mele” [4].

S-a identificat în așa măsură cu Basarabia și cu locuitorii ei, încât a rămas aici până în 1942, ocupând diverse funcții înalte, în cancelaria Arhiepiscopiei Chișinăului și în învățământul teologic din Chișinău și Cernăuți, pe care ajunge să-l conducă, în calitate de prim prodecan al Facultății de Teologie din Chișinău. Și-a luat doctoratul în teologie în 1927, editând cărți, organizând pelerinaje și urcând în vârful carierei, ca membru în guvernul interbelic Cuza-Goga (decembrie 1937 – februarie 1938).

Una dintre marile satisfacții din viața și activitatea lui C. Tomescu în Basarabia a fost înființarea Facultății de Teologie din Chișinău, memoriile sale constituind o sursă esențială de cunoaștere a activității acestei instituții, cu un rol major în viața spirituală a Basarabiei interbelice. „Este o zi istorică!”, astfel a apreciat Episcopul Gurie importanța inaugurării Facultății de Teologie, exprimându-și încrederea că aceasta „va fi un izvor de sentimente patriotice”, că „studenții moldoveni dintre Prut și Nistru se vor contopi sufletește cu neamul întreg de pretutindeni și se vor elibera de nuanțele străinismului care se mai simt vibrând în mișcările, în vorbele și în gândirea lor”. Cât despre statutul moral și intelectual al profesorului care urma să susțină prelegeri la facultatea respectivă, acesta trebuia „să fie un enciclopedist, să aibă cunoștințe din toate ramurile științei omenești, însă luminate cu lumina Evangheliei lui Hristos” [5].

Așa cum reiese din *Amintirile* sale, calvarul lui C. Tomescu începe după ieșirea sa silită din Basarabia: „Am lucrat

CONSTANTIN TOMESCU
JURNAL DIN VIAȚA MEA
CHIȘINĂU
EDITURA CARTDIDACT, 2019

puțin, în afară de catedră; n-am intrat în sfera de activitate nici a Universității ieșene, nici la Cernăuți, n-am avut chip, decât prin Regionala Fundației culturale. Iar la Râmnicul Vâlcea și la Sibiu am dus o cruntă sărăcie, după epurare” [6].

Chiar dacă s-a refugiat în România, a resimțit din plin consecințele instaurării regimului comunist, fiind întemnițat în două rânduri. În perioada 1948-1950 a stat doi ani în închisoare și, abia eliberat în februarie 1950, nu a petrecut nici trei luni în libertate, pentru a fi din nou aruncat după gratii, de data aceasta pentru 5 ani, la Sighet. A ieșit în 1955 pentru a-și vedea soția Olga cum se stinge din viață, măcinată de spaimă, supărări și veștile insistente cum că el ar fi murit în închisoare. „Când am ieșit din a doua detenție politică”, mărturisește autorul *Memoriilor*, „mi-am luat un condei în mână, ca să-mi mai potolesc amarul, și am scris, cu trudă, «Viața Mântuitorului Iisus Hristos» numai în cuvintele Sfințelor Evanghelii, pe 190 de pagini de coală, compoziție care nu există în Literatura bisericească română; gândeam că s-o găsi vreo episcopie ca s-o tipărească. Însă mi-a sechestrat-o Securitatea împreună cu alte pagini, referitoare la Istoria Bisericii Române și nu le-am mai văzut, deși n-aveau nimic politic în ele” [7].

În schimb, o soartă mai fericită a avut-o impresionantul său *Jurnal* de amintiri, ajuns în prezent la dispoziția

cercetătorilor și, în egală măsură, a marelui public, ilustrând destinul ieșit din comun al unui demnitar aruncat în temnița comunistă doar pentru faptul de a se fi identificat cu Basarabia interbelică, ce fusese răpită de URSS după al Doilea Război Mondial.

S-a stins din viață la 5 iulie 1983, la București, nu însă înainte de a-și pune la punct testamentul: „Doresc ca Biserica Ortodoxă Română să-și împlinească sfânta misiune, iar Patria mea, România, să se adune iarăși laolaltă ca în Martie 1918 și la 1 Decembrie 1918, să revină liniștit la trunchiul național românesc și Basarabia întreagă, cât și nordul Bucovinei și rășluirea Dorohoiului”.

Note:

1. Constantin Tomescu, *Jurnal din viața mea*. Ediție îngrijită de: dr. conf. univ. Silvia Corlăteanu-Granciu, prof. univ. dr. George Enache, Editura Cartdidact, Chișinău, 2019, 1100 p.
2. Silvia Corlăteanu-Granciu, *Revista „Arhivele Basarabiei” (1929-1938) și autorii ei*, în „Pergament. Anuarul Arhivelor Republicii Moldova”. Vol. II, Chișinău, 1999, p. 76.
3. Constantin Tomescu, *Jurnal din viața mea*. Ediție îngrijită de: dr. conf. univ. Silvia Corlăteanu-Granciu, prof. univ. dr. George Enache, Editura Cartdidact, Chișinău, 2019, p. 714-727.
4. *Ibidem*, p. 726.
5. *Ibidem*, p. 495.
6. *Ibidem*, p. 726.
7. *Ibidem*.

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Gheorghe Vodă, „la capătul vederii”. Zaim, anul 1988

15>

ALEXANDRU BURLACU:

o „sete” organică, sănătoasă de ideal: „Nu mi-i foame, mult mi-i sete./ Nu mă doare, mult mi-i dor./ Și mă tem că nu prea plo-uă/ peste trunchiul meu sonor./ Apa curge în poveste,/ mai departe, mai adânc./ Vai, dar setea mă trimite/ după dânsa, în pământ” (*Autograf*). El pledează pentru cinstirea valorilor ethosului milenar: „La talpa fiecărui lucru,/ oamenii bogați cu duhul/ ascund câte un pic de sens./ Dar nu stă locului/ diavolul acesta necântărit./ Un sistem întreg am chibzuit/ cum să-l vânez./ Pun nadă:/ cârlige de vie,/ boabe de grâu,/ sâmburi,/ ca rădăcinile, crescând,/ să-l prindă pe sub pământ/ și să-l scoată la lumină” (*Sensul*).

Câteva simboluri – apa, focul, ploaia, bobul de grâu, sămânța, lumina, pomul, frunza, ramul, calul, pasărea, aripa, zborul, inima, lacrima, arderea, izvorul, steaua, verdele, piatra – intră într-un sistem de relații asociative și cauzale, punând în evidență legăturile eului poetic cu timpul, cu cei din jur: „În praful măcinat/ de roțile mișcării/ eu sunt un răscolat,/ căci merg contra căderii” (*Răspuns*). Simbolul „căderii”, al „focului” pun în lumină figura necunoscutului bine cunoscut. În prefața volumului *La capătul vederii*, poetul notează: „În paginile ce urmează sunt imaginile vechiului meu necunoscut nepoetizate, ci surprinse în cuvântul dictat de simțire”: „Ah, steaua ce se-aprinde, la capătul vederii –/ e lacrima curată,/ și nu e astrul serii” (*La capătul vederii*); sau: „E nevoie,/ e nevoie să te uiți la tine,/ ca la o pasăre/ ce n-a-nvățat să zboare” (*Câteodată*). Tot aici: „Și a zvâcnit atunci în spată/ durerea zborului pornit, –/ din os de om întâia dată/ aripi reale au ieșit” (*Durerea zborului*). Vodă revine la poezia turnată preferențial în formă miniaturistă, pigmentată cu maxime și sentințe. Miza pe paradox, jocul de cuvinte fac tot deliciul răsturnărilor de viziune și de sens în poezia ficțiunilor lingvistice: „Nu e greu s-ajungi la ceruri./ Pân-la lună am ajuns./ E mai greu s-ajungi la cerul/ În urechea ta ascuns” (*În loc de epigramă*); „Merg pe dealuri,/ ca pe valuri./ Merg pe valuri,/ ca pe dealuri./ Unul urc,/ altul cobor,/ tot așa/ învăț să zbor” (*Deprindere*); „Ar avea un rost/ să se ridice lucrurile/ de la vârf în jos”; „Eu sufăr de bucurie./ Bucuria este suferința mea”; „Rotire lentă de floare-soare,/ mișcare devenită obișnuință,/ să nu se tulbure apa în izvoare/ și liniștea în ființă” (*Floare-soare*). Poetul se realizează excepțional în câteva bucăți cu fond gnomice (îndeosebi în plachetele *Ploaie fierbinte* și *Aripi pentru Manole*). Într-o profesiune de credință el declară tranșant: „Să mint și ziua de mâine/ Și să cred că lupu-i blând?/ N-am s-aștept dacă nu vine./ Cel sătul nu-l crede pe flămând./ Să-mi trăiesc viața la coadă,/ Praful turmei să-l absorb?/ Chiar să cad fiarelor pradă,/ Eu din drum nu mă întorc” (*Pe sârmă*). Optimismul celui care din drum nu se întoarce, de altfel, în perfectă concordanță cu limbajul plin de generalități ale vremii, e subminat la fiecare pas. Eul poetic distinge valorile de nonvalori, aparențele de esențele unei lumi duplicitare: „Și totuși ochii știu să mintă,/ ispita să-și prefacă glasul,/ păgâna să se dea drept sfântă,/ măgarul să anunțe ceasul./ Și totuși mai există vamă,/ cuțitul se mai ține-n tea-

că,/ se presură sare pe rană,/ nimicnicia se îmbracă” (*Și totuși...*). Denudarea falsurilor, demagogiilor, idealurilor societății în derivă se efectuează prin apelul la realitățile trecute. Astfel, un „cântec de ordonanță bătrână” nu e decât o stratagemă din arsenalul literaturii subversive pentru a descoperi esența adevărată a prezentului. Similitudinile stărilor evocate sunt atât de vizibile, atât de bine cunoscute, încât discursul are toate șansele să-și atingă mereu ținta: „Nu mai pot în marș să merg/ Și să șterg când alții scui-pă./ Ei comandă – eu gândesc/ Și în foc tot ei m-aruncă./ Eu țin piept – ei dezertează,/ Iar la ceasul de răsplată,/ Tot pe ei se decorează./ Am să schimb picioru-n mers,/ Am să scui-p unde îi șters/ Și-o să pușc de azi invers” (*Cântec de ordonanță bătrână*). Poezia „angajată” e la fel de memorabilă prin aceeași sinceritate subversivă: „O piatră/ ‘n drum/ e o-nțebare,/ e punctul unei hotărâri/ puse la cale./ Lipită-n ziduri –/ e-o celulă,/ în care timpul amintirea-și spune./ O piatră-n sân –/ e un gând păgân,/ în palmă strânsă –/ e un amnar,/ iar între două case –/ un hotar./ Urcată sus – e o putere,/ un idol, e un Dumnezeu./ Când astă piatră se prăvale,/ atuncea mă cutremur eu” (*Despre pietre*). Echilibrul dintre eul poetic și lumea înconjurătoare e stricat în cel mai necanonic volum, *Aripi pentru Manole*, în care poeziile miniaturiste, „cu cheie”, limbajul esopice iau forma unui stil simplist: „Câinii vin acasă odată cu dimineața./ Din blana scăr-mănată ies aburi obosiți./ Pășind strâmb, cu ochii afundați în ceață,/ vin acasă buni și cheltuiți./ Și-i așteaptă pe la porți stăpânii/ să le-mbrace gâtul în brățări./ Pentru-o noapte dezlegată, câinii/ își pun ziua-n lanț fără-ntrebări” (*Câinii*). E poezia cea mai criticată, la data apariției, pentru caracterul ei „ambiguu” și aluziile echivoce la nu se știe ce „libertate”. În poezia meditativă simplificate lui Vodă e la fel de complexă: „Înfloriți, flori înfloriți,/ bucurii mângâietoare,/ fiindcă noi suntem grăbiți –/ păsări fără de-nturnare./ Înfloriți, flori, înfloriți/ de e vreme rea sau bună./ Nouă nu vă potriviți –/ noi suntem precum ne tună./ Înfloriți, flori, înfloriți,/ eu mă duc să-mi văd străbunii,/ Voi rămâneți să zâmbiți/ pentru-acei ce vin din urmă./ Înfloriți, flori, înfloriți...” (*Înfloriți, flori, înfloriți*). În asemenea contopiri panteistice cu natura se întrevede modelul blagian (Roșca, Timofei, *Structuri lirice în poezia anilor '60*. Chișinău: Elan Poligraf, 2007, p. 114-122), care nu poate fi tăgăduit, dar nici absolutizat. Poezia lui Vodă e marcată de sentimentul coborârii pe pământ, al arderii „lemnului” identificat cu eul poetic, care, copleșit de ieșirea la lumină, are revelația ratărilor într-un paradoxal „zbor târât”: „Focul umblă nebun după lemnul meu:/ place,/ arde cinstit până la cenușă./ Aveam aripi la început,/ dar cum am ieșit la lumină/ focul m-a îmbrățișat./ Am rămas pasăre de lut,/ cu zborul târât./ Mă dor mâinile când văd aripi” (*Pasiune*). Înălțările și căderile alternative sunt însoțite de metamorfozarea timpului în „inele”: „Chiar lemnul la început nu mai ascultă,/ împinge coaja în afară,/ căci este soare, lut și apă multă/ și mustul prin țesut îl înfioară./ Dragostea și răvna de a crește/ deseori răzbat încătușarea./ Și râde în scoarța spartă, golănește,/ smălțul alb al lemnului, ca sarea./ Și cât n-ar strânge scoarța tare,/

GHEORGHE VODĂ, „ARIPI PENTRU CĂDERE”

cu dânsa lemnul se împacă,/ dar uite, anii vin și prin forțare/ inelele pe trunchi i le îmbracă./ Și atunci e soare, lut și apă multă/ și același drum pe verticală suie,/ dar strâns între inele lemnul ascultă/ și sus urcând, se tot subție” (*Inele*). În placheta *Pomi dulci* se atestă accente simptomatice pentru modul său de a fi în poezie: „Mi se surpau pereții în vis,/ amicii care îmi veghează clipele,/ și îi vedeam cum se desfac învinși,/ lăsând în jos aripile./ La încheieturi trosneau dureri,/ și noaptea-mi da năvală în orbite./ Vai, Ana luneca dintre pereți/ prin crăpătura unei vechi ispite./ O vis, neadevăr smintit,/ fără temei, ca o bârfeală./ Prin somn, ba nici atuncea nu-mi permit/ să pun iubirea Anei la-ndoială” (*Vis*). Iconoclastul își temperează elanul demistificator, devine mai prudent. Suflul înghețului ideologic se resimte în referințe codate, în aluziile parabolilor. Odată cu acestea, notațiile morale, didacticismul sâcăitor afectează bunul mers pe jos al lui Moș Pasăre, care uneori e, pur și simplu, lamentabil. În loc să încante sau să emoționeze, poetul își asumă rolul de pedagog și judecător. Vodă adoptă vocea lui Pasăre, „cetățean de onoare al cerului”, care mărturisește că îi e drag „totul sub soare”: „Fiece sat/ e o cetate fără ziduri./ Oamenii, păsările, animalele domestice/ ies dimineața/ și în amurg vin să se odihnească./ Fiecare în cuiul său./ Fiecare în fânul său./ Cine are o căldare plină cu apă/ pe prispă/ e omul care se gândește/ la setea altuia,/ iar noaptea are și o lună a sa/ proprie./ Flăcăul se întoarce acasă/ după al treilea strigăt/ al cocoșilor./ Bea apă și se răcorește./ În sat –/ câți oameni, atâtea cărări./ În sat, toți pentru unul/ și unul pentru toți./ La naștere – chiuie toți./ La nuntă – joacă toți./ Unul moare – plâng cu toți./ În sat – unul vine/ altul pleacă./ Niciodată nu vin toți./ Nu pleacă niciodată toți./ De aceea,/ satul nu se mântuie./ În zi de lucru –/ clopotul gurii odihnește./ La sărbători – cântă./ În sat –/ minciuna e luată în căruță/ și dusă la gunoaie./ În sat –/ adevărul este însoțit cu muzică./ Omul în sat are două anotimpuri:/ unul de muncă,/ altul de odihnă./ În sat se întâmplă toate/ de pe lume./ De aceea,/ satul nu are nevoie de moarte” (*Mărturisirile lui Pasăre*). Desigur, satul nu mai are acel aer de eternitate din poezia lui Lucian Blaga. Registrul utopic-idealizant se schimbă în volumul *Viața, pe nemâncate*. Moș Pasăre devine Domnul Pasăre: „Domnul Pasăre zice: ar trebui să fii/ cel puțin/ un cal flămând/ să simți cu adevărat/ dulceața acestei ierbi/ amare./ Amare/ pentru că tu ești om/ sătul de viață” (*Impresii necenzurate*). Anistorismul sentințelor de altă dată e substituit de fondul publicistic al existenței imediate: „Râul speranțelor a scăzut./ Mai curge doar dorul de Prut”. Acest „smoc de popor” care „moare și răzbește/ răsare și crește” din poemul *Domnul Pasăre* dezmințește, nu uită „kilometri de oase” ale strămoșilor. O Rugăciune la sfârșit de veac este pilduitoare, vestind trezirea: „Doamne al cugetului./ Dă-mi o palmă/ Acum, ca la sfârșit de veac/ Să mă trezesc și eu odată/ Să strig cât am putut să tac”. Lirica lui Gheorghe Vodă urmează același traiect al „căderii” ca al celorlalți saizeciști, clipa de grație a poeziei sale rămânând totuși *Aripi pentru Manole*, în care ideea de zbor e contrapusă ideii de coborâre.

PLURALIA TANTUM

JURNAL
IN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XXVI)
de LEO BUTNARU

3.II.1972

J. chiar și glumele proaste le face foarte prost. Brădescu care, până la urmă, a fost exmatriculat din cauza restanțelor, era de un cabotinism nițel obraznic: la literatura universală vorbea atât de încrezut în sine, de parcă l-ar fi cunoscut personal pe Homer sau Ovidiu. De fapt, vorbea aiurea! Profesorul Kaț era de ne-dus de nas.

Ghiță Gor. e la fel de merituos ca și eroii foarte pozitivi din filmele proaste cu studenți.

Proca Ion către M.L.: „Eu îți spun că ești prost tocmai din motivul că tu încerci să-mi dovedești contrariul”. Ea: „Nicu al nostru e vajnic, ce mai... L-am văzut, mai ieri, la dansuri. Umbla printre fete ca un negustor. Nu-și găsea pe plac, needucatul de el”. (De fapt, ar cam fi vorba de Tudor Cernencu – el este cel care „deschide”, oficial, printr-un prim dans, serile de la căminele celor de la istorie.)

Intră Proca. „Nu mi-a adus nimeni cămașa?” Ni. deschide ușa șifonierului nostru: „Iat-o, spălată, dar nu-i prea călcată. Se vede că ți-a făcut serviciul vreo incompetentă de la anul întâi”. „Ba nu. Cele de la anul întâi se străduie să ajute poezii, să nu tragă cu obrazul. De data aceasta a fost una din anul cinci care, de la anul întâi până acuma, mi-a făcut astfel de servicii de multe ori. De data aceasta, de mântuială, ca să n-o mai rog... S-o fi supărat, s-o fi saturat, s-o fi îndrăgostit – cine știe...”

15.III.1972

O scrisoare frumoasă de la Jan Nălmăjan din Arad: „...Încerc încă o dată a lua legătura cu tine. Ne-am întors cu bine din URSS, am ajuns cu bine la Arad, atât eu cât și Roșu Petrică. Ne-am distrat foarte bine la voi acolo, dar a fost prea scurt, fapt pentru care eu m-am înscris la o nouă excursie pentru sfârșitul lui aprilie... Vom staționa și în Chișinău și după aceea vom pleca la Kiev. Știi tu care-i treaba – mai trebuie câte-un cadou, ca să primești altul... Să știi că tot mereu mă uit la poza unde suntem cei trei, tu, Petrică și eu. Să nu fii curios, îți spun că echipa de fotbal UTA din Arad a pierdut pe teren propriu în cupa UEFA cu echipa engleză «Tottenham»: scor 2-0. Petrică îți transmite și el salutări...”

20.IV.1972

Din regiunea Moscova, unde se află cătană, Iulian Filip îmi trimite pentru „Tinerimea Moldovei” un grupaj de versuri însoțit de un text delicat-aluziv: „Te-am știut totdeauna sfiicios și știu că nu te vei hotărî să răsfoiești (ori să dezgropi) din zestrea ce ți-a transmis-o Liviu (Belâi) și cu atât mai mult să le dai în vileag lumii. De asta (și încă să te felicit cu postura și să-ți urez o «mană» mai bogată decât a predecesorului) îți scriu.

În rest, totul e tradiție. Adică – ciubote, cașă, comenzi și tsss!-uri multe. Desigur, lupt cu inerțiile și rodul este

al doilea manuscris (adică vreo 40 de poezii)... Ți-aș zice să-mi scrii, dar mă tem de o tăcere ca a lui Liviu. Răspunde-mi barem la versuri – destinul sau soarta lor. Ce merge și ce nu”.

24.IV.1972

„Ravagii” de cartotecă în agonica cercetare de surse care mi-ar fi utile la întregirea tezei de licență. Licențe poetice nu prea comit din simplul motiv că nu prea scriu poezie. Se vede că, în armată, chiar și cătana Iulian este mai disponibil pentru scris. De altfel, Iulian a fost unul dintre primii colegi pe care i-am cunoscut cândva. Era în iunie 1967, când am fost invitați la un simpozion uni-onal al tinerilor poeți, de către „TM”. Iulian era student la anul întâi (Bălți, Institutul Pedagogic „Alec Russo”). Eu venisem la simpozion direct de la seara-noaptea de absolvire a școlii medii. Colegii m-au petrecut până la șosea. Încă nu aveam pașaport, așa că, în locul acestui act, la hotelul comsomolului am lăsat atestatul de absolvire și medalia de merit. A mers. Cu noi, mai era și Domnica Stegărescu din Suhuluceni. Scria versuri frumoase, însă, de câțiva ani, n-am mai întâlnit ceva publicat de ea. S-o fi lăsat de poezie? Ar fi păcat...

27.IV.1972

„Convingându-l” pe Iulian că zadarnic se temea de o tăcere a mea, i-am scris și, „fulgerător”, am primit răspuns. Zice cătana moldavă: „Chestia e că lumea care mi-a scris (cu excepția soției) a obosit s-o mai facă și acum informații ca atare nu am de Acasă. Nici chiar ziare nu primesc. Doar «Cultura» mi se mai trimite, arar... Dacă nu te costă mult, trimite-mi numărul «Tinerimii» cu versurile-mi și alte numere, mai reușite... Referitor la cenaclul «Luceafărul»: nu-l lăsați baltă, pentru că pierdem mult. Poate-mi faci careva relatări referitoare la «epoca» noastră locală – mă interesează luceferiștii noștri cu tutelele lor mai practice (un Cimpoi etc.)”.

30.IV.1972

Poate de unde mă „paște” și pe mine, inevitabil, armata (începând cu 7 iulie), întrețin o corespondență oare-cum activă cu „ostășei cu stea în frunte”, precum zice Cruceniuc. Dar și cu „țivilii”. Un răvaș din satul Pușkino (Dolna), Nisporeni, de la Gh. Budeanu, pe care-l încurajez în primele-i încercări literare. „Vă mulțumesc că v-ați străduit să apar și eu la «îndrumări». Și totuși... nu aici mi-i sfârșitul. Vă mai trimit poezii. Nu demult am trecut pe la D-voastră, dar nu v-am găsit. Aș vrea să vă întreb ceva: nu-mi puteți recomanda nimic ca să-mi ușurez trecerea concursului la Universitate, filologie?” Eu, care încerc să mă desprind de Universitate (mi-a mai rămas circa o lună și... „patru mere-ntr-o basma”), să pot ajuta pe cineva să treacă pragul ei?

Nu știu, încă.

10.V.1972

Judecând după ștampila poștală, Iulian mi-a expediat două scrisori una după alta, pe 6 și 7 mai. Zice: „Am terminat o poezie kilometrică – 13 strofe. Mi se schimbă cu-ncetul coaja. Dar mă simt vlăguit fără mediu, fără izvoarele-aproape... Că urmezi și tu la cătănie, m-a surprins. Pe doi ani, locotenente? Ești în situație mai favorabilă: grade, holtei...” Din a doua scrisoare: „Am primit ziarele, mulțumesc! După cele publicate – deducția: poți să repari o epocă precedentă. ...Personal încerc o mândrie pentru băieții noștri, pentru generația noastră – este ce este. O datorie a ta în plus e cea de a face contururi editoriale acestei generații. De aici pornește-ți selecția”.

Din Arad, Ioan Ene (la șc. nr. 11 „Ion Creangă” din Chișinău, am avut o colegă de clasă Ene, Raisa; a „furat-o” regizorul Ion S.-Ș., acum e soția lui) îmi scrie că pe 3 iunie va fi din nou la Chișinău, pe urmă – spre Kiev. Nu-i voi mai putea însoți. Teza. Viteza apropierii de finalul universitar.

22.V.1972

Iulian mă roagă să-i expediez ceva bani la Post-restant, în Chișinău. Vine în concediu.

8.VI.1972

Alaltăieri, am susținut teza. Oponent – Romanciuc, fost corespondent la „Izvestia” și acum revenit la baștină. Notăție: f. bine. „Am uitat” cazul cu Balerina-Klobuțki care intenționa să mă treacă prin toate cele patru examene de stat. La redacția „Tinerimii...”, de asemenea f. bine. S. Trubici din Lvov îmi scrie că, de cum apar cărți românești la „Drujba”, mi le expediază. Finalul răvașului e aproape artistic: „Leo, să mă ierți că închei aici, brusc. Mă grăbesc la întâlnire cu o domnișoară foarte, foarte frumoasă... Mergem la un concert de estradă... Sper să petrecem o seară bună”. Succese, Ștefane!

10-17.VI.1972

Cafeneaua „Trandafir” asaltată de cei care au susținut tezele de licență. Ceilalți – pregătiri pentru examene.

Trubici îmi scrie că la „Drujba” lor din Lvov au apărut cărți românești, însă el întâmpină aceeași dificultate – nu știe ce m-ar interesa și ce să aleagă. Curând îl așteaptă sesiunea de examene, e la ora de jurisprudență sovietică, îmi scrie, cică, pe genunchi, la acest obiect „plicticos”. Încheie românește cu: „Bine ați venit la Lviv”. Apoi, cu altă cerneală și, probabil, scris a doua zi, un

P.S.: „Ți-am procurat două cărți... Nu știu dacă te vor interesa. Dacă da, voi fi foarte bucuros. Scrie-mi despre ce sunt aceste volume, pentru că eu am înțeles numai că una este despre Van Gogh... La librăria «Drujba» mai este și Hasdeu, «Etimologicum magnum romaniae», și ceva de Charles Dickens. Spune-mi, poate găsești ceva interesant despre sociologie sau pronosticare științifică”.

30.VI.1972

Ne sunt „confiscate” matricolele – roșii, jerpelitate, care ne-au „suportat” tocmai 5 (!) ani fără trei-patru luni. Prin câte mâini de lectori-drămluitori au trecut bietele de ele... însumează cam la 70 de semnături ale examinatorilor (și... *colocviatorilor*). Rămân doar cu carnetul de student nr. 670 868. Mi s-a înmănat diploma de absolvire nr. 420 765, eliberată... ieri. Ieri, 29 iunie 1972, când mai eram încă student... Însă eu nu pot zice „Adio, arme!”, pentru că armele mă așteaptă. Am un noroc ghebos... Îmi pare rău de atmosfera de la „Tinerimea Moldovei”. Acolo mi-ar fi locul, nu la dracu-n praznic! Dar... adio, Universitate, adio, studenție, adio, *mon amour*... Cam atât. (Ora... ce importantă mai are ora?...)

VÂNTURILE, VALURILE...

UN SUBIECT PENTRU O SCURTĂ POVESTIRE*

de VAL BUTNARU

Pandemia care s-a abătut asupra omenirii (văzusem undeva și un titlu semnificativ, în limba franceză: *Secolul XXI începe cu Coronavirus!*) a generat apariția unui șir interminabil de texte în care se treceau în revistă toate flagelurile europenilor – de la ciuma neagră până la gripa spaniolă. Exemplul literar cel mai la îndemână a fost, bineînțeles, *Decameronul* lui Boccaccio.

Spațiile închise (iar gașca de tineri claustrați de florentin într-o vilă din preajma Florenței se simte pe cât de dezinvolt, pe atât de timorată pe acel timp de ciumă) constituie un cadru literar surprinzător prin varietatea de opere literare care au ieșit de sub pana unor scriitori consacrați. Ca și tinerii din *Decameron*, personajele la care voi face trimitere sunt speriate de ideea limitării libertății de mișcare, dar, mai presus de orice, sunt guvernate de zodia *singurătății* care a pus stăpânire pe ei. În condițiile unei pandemii, singurătatea poate deveni un sentiment obsesiv. Chiar dacă ne aflăm în casă împreună și alături de cineva drag, presiunea psihologică nu scade, dimpotrivă – poate avea urmări nefaste; iar gândul că nu ni se permite să evadăm din limitele impuse fără voia noastră, ne sufocă, testându-ne tăria de caracter și chiar sănătatea mintală.

Să trecem peste povestea lui Robinson Crusoe, chiar dacă și în cazul lui e vorba de aflarea într-un spațiu limitat, iar eroul ghinionist este marcat de prăbușiri infernale în hăul deznădejdiei. La fel, în treacăt, ne vom referi și la literatura SF, și anume la Andy Weir, autorul romanului *Marțianul*, care relatează povestea lui Mark Watney, astronaut american, rămas izolat pe Marte în timpul unei misiuni.

Nu putem însă să nu ne amintim de romanul Sylviei Plath, *Clopotul de sticlă*. Eroi centrală, Esther Greenwood, se mută la New York pentru un loc de lucru, dar constată la un moment dat cât de scrântit este noul mediu în care s-a pomenit. După ce se reîntoarce la Boston, Esther se autoizolează și încearcă de mai multe ori să se sinucidă. O temă recurentă în multe cărți despre singurătate, cum ar spune vreun critic literar.

Să revenim însă la virusurile noastre. În a treia săptămână de carantină, prin mulțimea de știri deprimante, observ un titlu și mai oripilant, dar care mi-a atras atenția, punându-mă pe gânduri: „Aflându-se în autoizolare, un soț și-a ucis soția, după 44 de ani de căsnicie”.

Mi-am pus imediat o mulțime de întrebări. Ce s-a întâmplat? Cum s-a întâmplat? Au stat la taifas la un pahar de vin, în bucătărioara lor de la etajul opt și unul dintre ei a spus o vorbă necugetată? Sau au băut zdravăn tot ce au găsit prin casă și s-au îmbătat de își pierduseră mințile? Nu este exclus. Citisem recent o statistică despre proporția covârșitoare a crimelor de la noi comise la beție.

E posibil însă să fi fost cu totul altceva la mijloc. Iată o schiță de scenariu: el – un croitor cunoscut în localitate, ea – corector la o editură. Ambii nu consumă alcool decât rar de tot. Obligați fiind să se autoizoleze în apartamentul lor, au realizat, la un moment dat, că nu le ajunge aer să respire, că se simt sufocați în spațiul mic pe care îl oferă cele două camere. Seara, la masă, el chiar face, mirat, o remarcă în legătură cu acest inconvenient pe care nu-l sesizase până atunci. De la o zi la alta, își vorbesc tot mai puțin. Sufocarea devine tot mai apăsătoare. Într-o seară, croitorul ia în mână o foarfecă mare, de croit stofele – învelită într-o pagină de ziar, lângă mașina de cusut – verifică ascuțimea pe unghia de la degetul cel mare și o înfige în inima corectoarei. Se așază răvășit, obosit și pustiit, pe scaun și răsuflă ușurat.

M-am întrebat dacă această poveste ar putea deveni un subiect de roman și mi-am spus suspinând cu multe regrete că *nu trage*. Mi-am amintit însă de Trigorin din *Pescărușul* lui Cehov. Când Treplev aruncă la picioarele Ninei un pescăruș împușcat, scriitorul Trigorin prinde să-și noteze ceva în carnetul lui. Nina îl întreabă ce scrie. Un subiect pentru o scurtă povestire, îi răspunde nuvelistul. Un bărbat vine într-un sat, întâlnește o fată frumoasă și o nenorocște. Ca și pe acest pescăruș.

Da, mi-am zis, ar fi de scris o scurtă povestire – două-trei pagini, nu mai mult. Așadar, subiectul. Un soț și soția lui, care au trăit în liniște și pace mai mult de 40 de ani, se văd nevoiți să se conformeze ordinilor date de autorități și se autoizolează în micul lor apartament de două camere, fără balcon. Ei trăiesc singuri, cei doi copii, un băiat și o fată, au plecat cu mai mulți ani în urmă la munci peste hotare. Toată viața lor s-au bucurat de lucruri simple și înțelese de ei până în miezul esenței: au chefuit la nunțile la care au fost invitați, au închinat colacii prietenilor pe care și-i făcuse cumetri, au acceptat cu ușurință escapadele în sânul naturii sau petrecerile apărute neanunțat,

au întreținut relații strânse cu rudele și și-au cinstit părinții.

El – matematician de mare clasă și o fire echilibrată, ea – biolog și pacifistă prin afilierea la un ong de profil. În fiecare dimineață ieșeau împreună din casă. El – ca să urce la catedra de la Politehnică, ea – să se aplece peste microscopul din laboratorul unui institut de cercetări. Seara se reîntâlneau acasă și se uitau la știri, apoi la serialul lor preferat și plecau în dormitor. Se culcau devreme, fiindcă dimineața trebuia să se trezească devreme, la prima oră.

Primele zile de autoizolare au trecut destul de ușor, chiar dacă au descoperit experiențe noi, ușor derutante și, chiar, deranjante. Obligatorietatea unor conversații zilnice obositoare și superficiale peste măsură era una dintre acestea. Peste o săptămână de conviețuire foarte apropiată, au fost epuizate toate temele de discuții. Televizorul devenise agasant cu știrile lui inepte despre pandemie. Discuțiile la telefon cu prietenii au scos la iveală faptul că o viață întreagă s-au întreținut cu niște persoane stupide, ca să nu spună imbecili. Cărțile din bibliotecă se transformaseră brusc în niște tomuri prea groase și prea sofisticate. Liniștea din casă devenise tot mai apăsătoare, buna înțelegere și pacea – tot mai fragile.

În cele din urmă, s-a produs cutremurul. Totul a pornit de la o observație a ei referitoare la cana de ceai pe care el uitase s-o spele. Nu i-a răspuns nimic, dar după asta n-a mai vorbit cu ea vreo două zile. La o altă observație, minoră, lipsită de orice relevanță, a explodat și a urlat cum nu i se mai întâmplase în viață. A găsit ascuns sau poate uitat într-un sertar un pachet de țigări și a reînceput să fumeze. Pe chestia asta a izbucnit un nou scandal. Ea plângea și-l învinuia de perfidie, îi spunea, printre sughituri, că știind că are inima bolnavă, că ținând minte cât a suferit ea când i se întâmplase *lui* infarctul acela nenorocit, a făcut-o intenționat, cu gândul s-o înnebunească; el încerca să înțeleagă cum de a fost posibil să conviețuiască 44 de ani cu această ființă fără să-i vină ideea unui asasinat.

Noaptea, după ce ea se culcase și adormise, el a luat cuțitul din bucătărie, a înjunghiat-o și s-a întins alături, netezindu-i părul vopsit acum trei săptămâni.

...Un subiect pentru o scurtă povestire.

* www.vanturile-valurile.com

FIRUL CU PLUMB

LEO BORDEIANU

BOCET

tată tată peste noapte
s-a făcut mai întuneric
ziua albă nu mai poate
scoate capul de sub piatră
ziua albă-i sigilată
cu dungi negre

tată tată peste noapte
dintre vorbe dintre toate
ai ales tăcerea

tată tată peste noapte
dintre gesturi dintre toate
ai ales doar clătinatul
verdelui din verde

tată tată peste noapte
te-ai făcut cu solul frate
m-ai făcut cu solul rudă
nemaipomenit de aproape

1989

SEMNAL

LEO BUTNARU
INTERNATIONALIZAREA STEPELOR
(ANTOLOGIA AUTORILOR EVREI
ÎN POEZIA AVANGARDEI RUSE)
EDITURA SAGA (ISRAEL)
TIPO MOLDOVA (ROMÂNIA), 2020

Foto de N. RĂILEANU

POETAE NOVI

PERETII URIASI
DE STICLA AI LUMII
de MARIA PILCHIN

Prin închisori și prin libertate (Cartea Românească, 2018) este volumul în care poetul Andrei Novac construiește în limbaj un mecanism de emancipare prin poezie. Scrisul este o formă de libertate. Personajul poematic scrutează orizonturile lumii: „prin fața ochilor noștri/ trec toți cei care au murit pentru libertate”. Pentru ea se moare, ea însă supraviețuiește: „libertatea nu a murit”. Eul e mai mult decât un observator. Creația dezvoltă adevărul vieții, al existenței obiectuale, servește drept un praxis al psihologiei emoțiilor, structurându-se într-un final în reflexia estetică a celui care privește, dar și acționează.

Cartea scoate la iveală relația omului cu lumea, „o lume care este gata să bată din palme”, dar e o aparență a comuniunii umane. Trăim cu toții deficitul emoțional al omenirii într-un „oraș rece”, „un oraș uriaș”, „un oraș/ din care pleacă mulți oameni/ și alții vin”. Este locul care te aglutinează, „orașul se deschide în fața lor/ ca un câmp uriaș pe care se luptă încă”. Este orașul-sat planetar, un univers saturat de distanțare. Găsim un diagnostic al lumii, e viziunea spațială și temporală asupra ei: „oamenii respiră și trăiesc/ doar cu degetele pe telefoane și calculatoare”, „doar oameni sufocați de tastele telefoanelor”. E omenirea încremenită – „alți oameni, aceleași statui”, „în orașele mari sensibilitățile sunt ascun-

se printre blocuri”. E lumea rece, fără poezie. Aici intervin valențele comunicative și sensibilizante ale iubirii, ale afecțiunii – „este orașul pe care îl iubești,/ în care naști copiii liberi”, „orașele sunt inimi”. Urbea e un topos în care trebuie să înveți coexistența.

Agora e un câmp al luptei, al războiului tuturor împotriva tuturor: „câmpurile din mijlocul orașelor”, „câmpurile de luptă sunt goale”, „străzile orașelor fără viitor”. Observăm căutarea unui sens transcendent, suprasensibil – „suntem legați la ochi,/ mâinile sunt un/ câmp liber”, „eu lupt”, „ne luptăm permanent pentru dreptate”. Descoperim un Homo Sacer de sacrificat: „curge sânge de oameni nevinovați”. Individul e sensul care devine vid, care se golește neputincios de înțelesuri, care nu poate întemeia nici o semnificație, care se izolează – „sunt un aeroport uriaș”, „freamăt al singurătăților”, „tot mai liber și tot mai singur”. Un solitar, un retras, un homo exhaustus.

Textele ilustrează o mișcare de jos în sus, o căutare proprie a rostului existențial în contrast cu strania dialectică a lumii celei mari intrate în derivă. O subliniază și caracterul reflexiv al poemelor, mai degrabă o meditație asupra mișcării. Văzută sub raportul spiritului, lupta e pentru marile idealuri, „te revolți pentru iubire”. Încerce-

rat visezi la „o libertate continuă”, așa cum știi că „după gratii există libertate”. Devine vizibilă o dimensiune a detenției, „aici au murit oameni pentru libertate,/ aici au fost închise toate păsările/ și tuturor copiilor li s-a pus mâna la gură”. Un spațiu al lui Big Brother, care încurajează iluzia unei imagini totalizante: „pereții uriași de sticlă ai lumii”, „am deschis larg pereții de sticlă ai camerei”, „căutăm toate spațiile din sticlă”. Sticla creează impresia că „lumea s-a dilatat îngrozitor”. E un theatrum mundi, un show în care trăim în schimbul libertății. Eul însă se ridică de jos: „eu o să rămân cel mai liber om de pe pământ/ înconjurat de zidurile unei închisori/ care pe mine nu mă poate opri să strig tare”, „cu mâinile întinse spre cer”, „cu mâinile pe libertate”.

Unicitatea volumului Prin închisori și prin libertate rezultă din stilul și din direcțetea percutantă a discursului poetic. Experiența sensibilă a poetului, scriitura ca o formă de eliberare/ libertate, puterea ei de pătrundere – iată esența inovației poetice a lui Andrei Novac. Ilustrațiile Flaviei Lupu, cuburile, un fel de elemente constructive și, totodată, descriptive, configurează formele corpurilor lumii cu perspectivele ei multiple de desfășurare și de interpretare. În (auto)izolarea anului 2020, între pereții noștri de sticlă, am înțeles că populăm o lume transparentă, interconectată, dar deloc liberă. Literatura este mereu cu câți-

ANDREI NOVAC
PRIN ÎNCHISORI
ȘI PRIN LIBERTATE
CARTEA ROMÂNEASCĂ
2018

va pași înainte. Poezia bună a fost mereu vizionară. Este și cazul lui Andrei Novac care, printr-o gândire dialectică, răstoarnă caracterul ei pur reflexiv. Poezia lui este cugetare, dar și acțiune, revoltă, opunere obișnuinței anchilozante. E sincretismul trăirii, departe de traiul ușor sesizabil. E multă intuiție și revelație. Un poet bun, un poet militant, un poet al libertății.

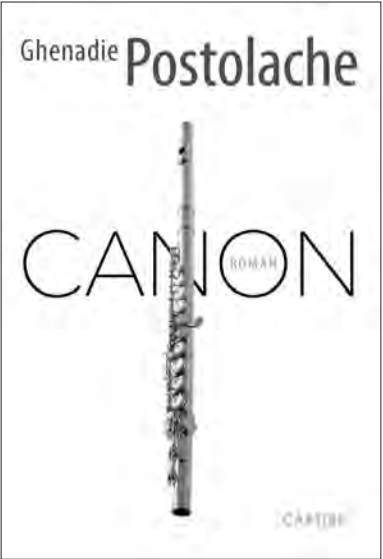
NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII

CONSTANTIN CHEIANU
DEPENDENȚA (ROMAN)

„Există în romanul lui Constantin Cheianu doi Dan Mățășaru: unul e ziaristul curajos, amenințat cu moartea de politicienii corupți care au confiscat Republica Moldova, aclamat ca un erou de popor; altul e cel fragil, care nu poate uita traumele copilăriei din Basarabia sovietică, marcată de tatăl bețiv și mama autoritară. Tot ce a urmat e o evadare nereușită din acea copilărie brutală. Numai că smulgerea definitivă nu e posibilă. Între ipostaza infantilă și aceea matură se înșiră câteva experiențe erotice cu rol formator. (...) «Dependența» e un roman social, politic, erotic, dar mai ales un bildungsroman scris dezinhibat, cu ruperi de ritm tematice și stilistice, care se citește pe nerăsuflăte.”

BOGDAN CREȚU

GHENADIE POSTOLACHE
CANON (ROMAN)

„În romanele sale, prozatorul a cultivat un interes aparte față de personajele feminine, dar, începând cu «Pastorală» (2017), recurge (programatic se pare) la reconceptualizarea structurii narative: locul protagonistilor este luat de protagoniste. Menținut în formatul consacrat al scriiturii lui Ghenadie Postolache – proză psihologică, intelectualistă, cu substrat livresc-biblic dens, din care nu lipsesc discretele accente mistice –, romanul «Canon» este replica feminină la parabola despre întoarcerea fiului risipitor. (...) În romanul «Canon» sensurile cotidianului capătă semnificații arhetipal-mitice, infuzate de scriitor cu măsură în destinele personajelor sale.”

MARIA ȘLEAHTIȚHI

ASTERISC

LIMPEZIRI (XI)

de IOAN MĂNESCU

COCHILIA

I ășitul scoicilor și al cochiliilor frumoase a fost multă vreme pasiunea, chiar o patimă a mea și a prietenilor din copilărie.

Dealurile noastre până în albiile de râu sunt cu șira spinării din piatră calcaroasă, iar pietrele sunt cel mai adesea cochilie tupilată lângă cochilie, scoică înșurubată în altă scoică, bună parte vizibile cu ochiul liber.

Cu sticle măritoare, poți vedea fabuloase orașe, cu turnuri în formă de spirală care sfredelesc timpul în căutarea spațiului.

Cu sticle și mai măritoare, ar deveni vizibile... Îmi pare rău, nu pot să vă spun, pentru că nu am încercat.

Piatra este omniprezentă și își dezvăluie structura – cochilie tupilată lângă altă cochilie, scoică înșurubată în altă scoică – în ziduri vechi de cetate și case noi, sunt puse ca semne despărțitoare între moșii, așezări de oameni, chiar între lumea de aici și de dincolo.

Profesorii noștri de geografie, unicele, la vremea respectivă, călăuze în temerarele noastre călătorii imaginare, spuneau că dealurile de piatră s-au alcătuit din scheletele ființelor care populau odinioară, foarte de mult, apele Mării Sarmatice.

Nu eram sigur că așa este, cu marea aceasta cățărăată pe dealuri.

Știam din fizica Pământului că apelor le place valea și mă gândeam la valea prin care se scurg apele mărilor.

Unde pui că și scheletele erau purtate cumva anapoda, nu pentru a fi de sprijin cărnii, ci pe deasupra trupului, cum este datul moluștelor și se vede și la melci, numindu-se exoschelete.

Dar munții? întrebam de Învățători.

Cu munții e altă poveste, ziceau, deși scoici se găsesc și în vârful lor – mai rar, ce-i drept. Munții pot fi scoici de pe alte planete.

Când am aflat că scoicile produc mărgăritare, un gând secret cu o prințoaică mă făcea să caut lucirea lor în orice scoică, descoperind urme ca de sidef în cochiliile zdrobite.

Pe urmă am aflat că perla se iscă din pricină de rănire, dintr-o durere, împărtășește soarta făpturilor vii, îmbătrânește și moare pentru a deveni altceva.

Dacă necruțătoarea durere făcuse ca unele să aibă în ele perle, este sigur că le găsisese altul. Unul care a fost înaintea mea... Poate chiar eu, doar că mai înainte de a mi se fi dat ținerea de minte de acum.

După cât de strâns lipite stau perlele în structură, se vede din cât de mare vechime au ajuns scoicile la noi. Se vorbește despre milioane de ani, despre zeci de milioane de ani, despre sute de milioane de ani. Curios este că își păstrează forma, iar dacă nu – ba-rem amprenta spiralată, ca un sigiliu al descinderii, al descendenței...

Am încercat să mă identific cu viețuitoarele din scoici și cochilii, chiar să trăiesc în timpul lor.

Din lumea lor acvatică, cum se vedea cerul întreg și Soarele în tinerețea sa de acum foarte multe milioane de ani?

Copilării!

II

Au trecut ani. Prietenul astronom Vasile Cernobai (astăzi, hălăduind pe meleagurile pe care le cerceta prin telescop) mi-a arătat fotografii ale unor galaxii – nu îndepărtate, ci de foarte departe – la milioane de ani-lumină, la zeci de milioane de ani-lumină, la sute de milioane de ani-lumină... Ferit-a Sfântul!

Orice lucru se arată vederii la distanța potrivită, în sensul puținței de a-l cuprinde cu privirea.

Când ești ispitit să iei galaxia în căușul palmelor, n-o faci fără siguranța că dimensiunile sunt compatibile.

Practic, dacă măsurăm și socotim, orice stea încapă în palma unui copil.

Nu noi suntem neînsemnați în fața stelei, ci ideea preconcepută diminuează raportul dintre dimensiunile supuse comparației.

Nu știu cum și care ar putea fi gândul stelei, dar este sigur că în gândul meu steaua există.

Câteodată... ce prepusuri... ce gânduri îmi veneau, când călătoream cu astronomul printre galaxii! Dar dacă... Imposibil... Și totuși, totuși...

Asemănarea cu scoicile din presupusul nostru trecut sarmațian era prea de tot evidentă, prea bătătoare la ochi, aproape sfidătoare...

III

Tristețea mea și cred că și a voastră este că nu avem sticle de mărit timpul sau măcar obiectele în timp, pentru a le supune cercetării comparative. Am vedea atunci, poate, că scoicile care servesc ca bibelouri de birou și cochiliile pe care le vedem pretutindeni sunt altceva, au o cu totul altă esență.

Ceea ce vedem cu ochii noștri, de multe ori nu este ceea ce vedem. Sunt atâtea lucruri care nu încap în vederea noastră căpruie și albastră... Vederea noastră se sprijină pe cele trei bicisnice balene ale spațiului tridimensional și noi, iată, știm că spațiile sunt nenumărate.

Deci a venit nevoia de vedere de altceva!

De astă dată, de altceva, dintr-un trecut de foarte demult, când bănuiesc că scoicile erau galaxii... Credeți că exagerez? Admit că nu chiar toate. Doar cele mai mari și mai frumoase...

Nu pot spune ce a putut să li se întâmple. Chiar nu știu! Să zic că au îmbătrânit și au coborât la noi, cum se mai văd și astăzi stele picând pe Pământ, că sunt niște galaxii ratate, consumate, date la casare... sau și mai și: s-au desprins din universurile paralele și s-au aciuat pe Pământ...

Orice ipoteză este valabilă.

Chiar și aceea că sunt semințe care își așteaptă primăvara și cât de departe în timp vor fi iarăși galaxii.

DIN CĂRȚILE ANULUI 2019

MONI STĂNILĂ

**BRÂNCUȘI
SAU CUM
A ÎNVĂȚAT
TESTOASA
SĂ ZBOARE**

(BIOGRAFIE
ROMANȚATĂ)

IASI
EDITURA
POLIROM

LEO BORDEIANU

**ARIPI
PENTRU
ÎNĂLȚARE**

(POEZIE)

CHIȘINĂU
EDITURA
TIPOCART
PRIM

ANATOL MORARU

**SCURTMETRAJ
FĂRĂ FINAL**

(CRITICĂ
LITERARĂ)

CHIȘINĂU
EDITURA
UNIVERS
EDUCAȚIONAL

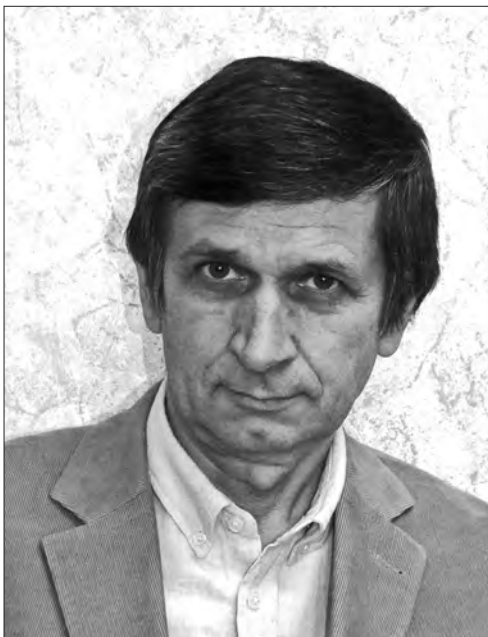
ELENA PRUS

**NOBELUL
PENTRU
LITERATURĂ
CA
PATRIMONIU
GEOCULTURAL**

(ESEURI)

BUCUREȘTI
EDITURA
CARTEA
ROMÂNEASCĂ
EDUCAȚIONAL

FILTRE

DE LA ORDINAR LA... „NĚORDINAR” (I)

de VALENTIN GUȚU

Iată-ne puși, de data aceasta – așa cum ne sugerează și titlul –, în fața a două adjective calificative cu valori oarecum antonimice... Și aici intervine, ca de obicei oportun, luminatul nostru cititor (uneori și lucrător în condei): ...doar că unul (*ordinar*) este firesc limbii standard, iar celălalt („neordinar”) este specific exclusiv variantei sale teritoriale basarabene.

Chiar așa?! Surprinzătoare afirmație, nu?... La drept vorbind, doar pentru unii (basarabeni), de dragul cărora vom și încerca mai jos să luăm lucrurile pe *rînd*, să respectăm deci o anumită *ordine* în ele, pentru a putea ajunge treptat de la (aici adjectivul substantivizat) *ordinar* la... (antonimul său firesc) *extraordinar* și sinonimele sale. Întrucît le-am dat cu *italice*, se poate observa fără dificultate că toate aceste cuvinte (cu excepția lui *rînd*, care provine din slava veche) conțin rădăcina latină *ord(o)*, cu semnificația „șir, rînd, ordine”. Dar cine știe dacă lat. (*o*)*rd(o)* și v. sl. *рѣдь* n-or fi avînd aceeași rădăcină indo-europeană...

Să pornim, așadar, de la adjectivul *ordinar*, care își are, evident, etimonul în latină: *ordinarius* „așezat în ordinea cuvenită; conform regulii; normal, obișnuit”. În româna actuală, privitor la unele persoane, se poate vorbi (sub aspect relativ pozitiv) ca de niște oameni *ordinari*, adică „obișnuiți, normali, de rînd”, ca în exemplul ce urmează (din Al. Macedonski): „Un *versificator ordinar* (subl. n. – V.G.) ar fi pus un calificativ oarecare”, sau de capacitățile lor intelectuale: „Pentru *conștiința obișnuită*, *ordinară* (subl. n. – V.G.), trecutul este timpul real, iar prezentul este doar trecerea de la trecut la viitor, este doar o trecere momentană” („Conștientizarea. Cheia pentru a trăi în armonie”, Ed. Litera, 2014, din internet), sau „A îngenuncheat alături în speranța că o să-i poată rearanja trăsăturile în ceva ce ar aduce a demnitate sau măcar *inteligentă ordinară* (deci „comună”, subl. n./n. n. – V.G.)” (Douglas Adams, Dirk Gently, „Agenția de investigații holistice”, Ed. Nemira Publishing House, 2018).

Cu referire însă la anumite întruniri sau adunări, putem înregistra expresii de genul: *ședințe ordinare*, *congrese ordinare*, *sesiuni ordinare* (ceea ce înseamnă că există și... *extraordinare*, nu... „neordinare”); la fel, o serie de *evenimente*, *fapte* ori *întîmplări* pot fi *ordinare*, cu alte cuvinte, „banale, comune, obișnuite”, prin opoziție cu cele... *extraordinare* (nu... „neordinare”). Adjectivul *ordinar* poate

semnifica și (raportat la atitudinea sau comportamentul unor indivizi) „vulgar, grosolan, josnic”, ca în această pildă: „Nu mă interesează *vulgarii* venețieni. Ai devenit atît de *grosolan*, dragă Van, atît de *ordinar* (subl. n. – V.G.)...” (Vladimir Nabokov, „Ada sau ardoarea”, Ed. Polirom, 2014), sau „[...] Cécile se dovedise o *putoare ordinară* (subl. n. – V.G.) topită după viața la Londra alături de un pianist monden, iar Uniunea Europeană se purtase și ea ca o *putoare ordinară* în această poveste cu cotele de lapte, nu se aștepta cu siguranță ca lucrurile să se încheie astfel” (Michel Houellebecq, *Serotonină*, Ed. Humanitas, 2019, p. 219–220), sau (despre obiecte, materiale, mărfuri) „de calitate inferioară, fără valoare, prost”: „Era o *cârciumă ordinară* (subl. n. – V.G.) cu scară, cu talaș presărat pe jos” (Marin Preda, „Delirul”).

În mod cert, prealuminatul nostru cititor (uneori și scriitor) cunoaște toate aceste semnificații ale adjectivului respectiv, inclusiv faptul că (sîntem latini, nu?!), în franceză, spre exemplu, *une intelligence ordinaire* înseamnă o *inteligentă ordinară/comună*, că (sub aspect peiorativ) formula franțuzească *des manières ordinaires* are ca echivalent românesc *maniere ordinare/vulgare*, sau că (de asemenea peiorativ),

în italiană, *ordinario* este sinonim cu *volgare* și *triviale*, iar formula *uomo volgare* se traduce ca *om ordinar...*

Ei bine, și...? Păi urmează... următorul exemplu (tautologic vorbind), unul mai de-acasă, de fapt, cu referire la denumirea defectuoasă a numeralului legat de atributul nostru (*ordinar*), cauza abaterii (de data aceasta, una legislativă) fiind o atracție paronimică. Ați auzit vreodată de... „numerale ordinare”? Nu...? E pentru că (încă) n-ați făcut parte din Parlamentul RM. Ia să vedem ce spune Articolul 33 din Legea nr. 780, din 27.12.2001, privind actele legislative: „d) în cazul unor coduri sau acte legislative de complexitate și cu un volum mare, titlurile se pot grupa în părți sau în cărți, a căror numerotare se face cu *numerale ordinare* (subl. n. – V.G.) scrise cu litere” (semnat: Eugenia Ostapciuc, Peședintele Parlamentului RM – din acea epocă de tristă amintire). Mare treabă... o literă (r în loc de l), veți zice. E totuși mare! Pentru că și organul cu pricina e mare: avea/are tocmai 101 deputați (știtori de carte).

Acum însă e momentul să ne reamintim că printre sinonimele adjectivului *ordinar* se află și locuțiunea adjectivală *de rînd* (un „versificator *ordinar*”, spre exemplu, este

un „versificator *de rînd*”), care împreună cu alte expresii sau construcții adjectivale/adverbiale, ce conțin substantivul *rînd*, vor fi examinate, în cele ce urmează, din perspectiva utilizării acestora – corecte și incorecte –, îndeosebi de către basarabeni. Doar ne-am angajat să luăm lucrurile pe *rînd*, nu-i așa?

Toate bune și frumoase, precum am mai spus, în cazul unor fraze ca: „Ce să creadă *omul de rînd* (subl. n. – V.G.) din toate astea, decât să-și ia lumea în cap!” (din internet, Scena 9, Mircea Dumitru, 10 februarie 2017) sau „Costurile suspendării finanțării UE le vom suporta tot noi, *cetățenii de rînd* (subl. n. – V.G.)” (Evv.md din 6 iulie 2018). Prin extensiune, chiar și unele sentimente, flori sau obiecte de îmbrăcăminte pot fi „comune sau lipsite de strălucire”, ca în aceste pilde: „M-a privit cu o *ură ștearsă, de rînd* (subl. n. – V.G.)” (Camil Petrescu, „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”) sau „Dacă sunt într-o grădină, pe la *flori de rînd* (subl. n. – V.G.) nu merg” (Grigore Alexandrescu, „Epistolă Dlui I.V., autorul *Primăverii amorului*”), sau „Pe când bătea miezul nopții cu reverberații de bronz, Dorian Gray, îmbrăcat cu *haine de rînd* (subl. n. – V.G.), cu un fular înfășurat în jurul gâtului, s-a strecurat tăcut afară din casă” (Oscar Wilde, „Portretul lui Dorian Gray”, Ed. Cartier, 2017, p. 213. Traducere de Radu Tătărucă).

La fel e și cu expresia (poate un pic învechită) a *fi/a intra de rînd* „a fi/a intra de serviciu, conform ordinii stabilite”, ca în următoarele exemple: „Pe când era de *rînd* (subl. n. – V.G.) viteazul nostru să pîndească, ieși balaurul din groapă” (Petre Ispirescu, „Balaurul cel cu șapte capete”); „Din noaptea acelei zile am *intrat de rînd* (subl. n. – V.G.) la telefon” (Ioachim Botez, „Șchițe și însemnări din școala de ieri și de azi”).

Nu este însă deloc bine atunci cînd un chișinăuian (de cîmpeni nici nu mai vorbesc) intră, spre exemplu, într-un supermarket și, umplîndu-și coșul sau căruciorul cu felurite bunuri de larg consum („las` să fie!”), „ocupă *rînd*” la unul dintre... „aparatele de casă” și iată că... „stă în *rînd*”, dar tot cu ochii la rafturi... poate îi mai „pică ceava”! Dar nu și... fisa, pentru că n-o mai are: revelația/înțelegerea clară a lucrurilor, care să-i spună că *занять очередь/стать в очередь*, expresie pe care o are în minte de mic copil, se traduce prin a se așeza la *rînd/a se așeza la coadă*/(fam.) a lua *rînd*, iar *стоять в очереди* înseamnă în limba sa maternă (dacă o mai are) a *sta la rînd/a sta la coadă/a aștepta la coadă*. Unde?... La cea mai apropiată casă de marcaj, acesta este echivalentul românesc pentru formula rusească (ceva mai nouă, de cînd suntem „liberi și îndependenți”) *кассовый аннапарт*.

Respectivele calcuri morfosintactice ori de structură, bineînțeles, după modele rusești, domină în continuare uzul lingvistic basarabean ca iarba cea rea, inclusiv în mass-media: „Oamenii ocupă *rînd* (sic!) la magazine pentru a cumpăra noul iPhone” (Prime TV, aprilie 2019) sau „Unii încearcă să obțină un preț mai mic decât cel pe care îl cer, dar nu pot să fac asta din respect pentru ceilalți care au ocupat *rînd* (sic!) după mine” (Canal 3, 30 aprilie 2019), sau „Moldovenii stau în *rînd* (sic!) la Chișinău pentru a-și alege favoriții în Parlamentul European” (Realitatea.md, 25 mai 2014), sau „Locuitorii din nordul țării (aici: RM – n.n.) stau în *rînd* (sic!)

CARTEA EVENIMENT

PANORAMA COMUNISMULUI ÎN MOLDOVA SOVIETICĂ
COORDONATOR: LILIANA COROBCA
IAȘI, EDITURA POLIROM, 2019

„34 de specialiști din Republica Moldova [inclusiv doi colaboratori permanenți ai «Revistei literare», Nicolae Enciu și Eugen Lungu – n.n., R.L.] oferă o perspectivă clară și coerentă asupra regimului comunist din această țară. Sunt aduse în atenția cititorilor subiecte din istoria, politica și cultura Moldovei sovietice, mai puțin sau deloc cunoscute și cercetate în spațiul românesc: de la formarea și evoluția RASSM, deportările staliniste sau foametea de după cel de-al Doilea Război Mondial la simbolurile de stat ale RSSM, politica națională, religie, învățămînt, minorități, legislație, patrimoniu cultural, dimensiuni ale cotidianului etc. Dacă în 2018 s-a vorbit mult despre ce a unit provinciile românești, în 2019, la 30 de ani de la căderea regimului comunist în România, încercăm să aflăm ce ne desparte, întrucît comunismul, prin politicile sale profund și constant românofobe, a

pus un zid înalt și lung, cât 46 de ani (1945-1991), izolând și îndepărtând România de Basarabia. Deși vecine și vorbind aceeași limbă, «comunismele» noastre s-au dovedit diferite în foarte multe aspecte, care n-au fost niciodată analizate până acum în plan comparativ.”

Liliana COROBCA

pentru a-și perfecta actele rusești” (News.md, 16 februarie 2018).

Și pentru că sintem deja în alt super-market chișinăuian, iar mereu grăbitul nostru cumpărător/shoppingar s-a cam plictisit să tot „steie în coadă” (normal, de la rusescul *стоять в хвосте* ni se trage „statul în coadă”), ia să încerce dumnealui „să cumpere... ceava fără (de) rînd”, adică (în mod firesc)... *peste rînd/fără (a sta la) coadă*, deci (în rusește)... *без очереди*, așa cum a văzut dînsul („pe televizor”) că fac și alții: „Un bărbat a intrat într-un local (din orașul ucrainean Dnipro – n.n.) și i-a amenințat cu pistolul pe cei prezenți pentru că voia să cumpere bere fără rînd (sic!)” (Publika.md, 2 septembrie 2018). Or, locuțiunea advervială *fără (de) rînd* (învechită, regională) are o altă semnificație (bună și ea) – „fără chibzuială, fără seamăn; ne-chibzuit, nesocotit”, ca în aceste două pilde de odinioară: „Cântă cucu pe pămînt,/ Necăjită-s fără rînd” (Ioan Urban Jarník și Andrei Bârseanu, „Doine și strigături din Ardeal”) și „De ce sunt cu fața slabă?/ Eu zic dorului cu jale/ C-am iubit fără de cale,/ Eu zic dorului plîngînd/ C-am iubit fără de rînd” (Vasile Alecsandri, „Dorul”).

Înțeleptul nostru cititor (uneori și scriitor) le orînduiește însă pe toate cu *chibzuială*, ca să nu zic... cu socoteală. Na, că m-am făcut și eu versuitor. De aceea, el evită (pe cînd alții nu vor și basta!) construcții adverbiale de genul: „în același rînd/în același număr și...” – cu sensul de *inclusiv/între care și...* –, calchiate după modelul rusesc *в том числе (и)...*: „Tinzînd spre o descriere mai amplă a culturii tradiționale moldovenești, el (Dimitrie Cantemir – n.n.) s-a oprit asupra caracterizării obiceiurilor nunții și înmormîntării, a etichetei, în același rînd (sic!) a petrecerilor, a jocurilor tradiționale, a mitologiei” (cantemir.asm.md/dimitrie/etnografie, Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale al Academiei de Științe a Moldovei, 2008–2011).

Aici sînt nevoit să sar șmecherește de la prăvălie la gazetărie, breaslă în care cîte-un vechi carandașist – matusalemic rău, ca și epoca sovietică – îi mai motivează și azi jumătății sale de acasă de ce „s-a reținut” (provine de la reflexivul rusesc *задержаться*), cu alte cuvinte, a întîrziat/a zăbovit (*atîta*)/a fost reținut – în redacție (că unde în altă parte?...) – tocmai pînă la miezul nopții: „Aaam... pre...grătiit numărul de rînd, daar...glă!...” – „Rrîndu` trecuut... tot așa mi-ai spuus, draa...cule!...” – „Atuunci... a fost alt... număr de rînd, daar...ling!”.

Fiți atenți însă (mă refer aici la presarii cu mintea ceva mai trează, neafecțați încă de eterna noastră bilingualitate basarabeană): bineînțeles că știți cum se tîlmăcește (corect) pre limba noastră, atunci cînd e cazul, sintagma rusească *очередной номер (газеты/журнала)*... Exact: un nou număr/numărul următor/numărul curent (al ziarului/revistei cutare).

Unii slujbași de stat, de-un leat cu sus-numitul gazetar, ar fi bine să ocolească și ei, măcar acum – la „venerabila vîrstă a senectuții” –, formulele sovietice cazone: „ședință de rînd” și „întrebări/probleme de rînd”, care trebuie „precăutate”, și să-și aducă aminte, dacă mai sînt în stare, ce scrie la carte (tot ea *Ghidul funcționarului public*): o ședință poate fi ordinară sau extraordinară, la care se abordează/se examinează chestiuni/probleme curente sau la ordinea zilei/actuale. E simplu, nu?... Ca bună ziua.

VA URMA

INCORECTITUDINI

TEORIE SI VANITATE (III)

de ADRIAN CIUBOTARU

Neven Sesardić își începe cartea cu o constatare tristă: intrînd în sfera politicului, mulți gânditori își „abandonează efectiv rațiunea”. În secolul XX, filozofia s-a politizat cel mai mult, cu rezultate nefaste atât pentru cei care au studiat-o, cât și pentru disciplina în sine. Gânditorii au părăsit, deseori, sfera ideilor pentru cea a Cetății, dar nu au resimțit aceasta ca pe o „trădare”. Ba dimpotrivă, s-au simțit obligați să ia atitudini și chiar să modeleze sau să genereze opinii politice.

Elogierea unor sisteme totalitare sau dictatoriale de către filozofii marxiști era ceva previzibil și putea fi interpretat ca un gest de solidarizare a acestora cu liderii politici care încercau să le aplice ideile. În cazul lor, se putea pune o problemă de ordin moral, dar nu și una de ordin logic: la urma urmei, acești gânditori își asumau toate consecințele ideilor reformatoare sau revoluționare pe care le promovau și deci nu puteau fi învinuiți de inconsecvență, cel mult de naivitate sau de caracterul interesat al pledoariei.

Pe Neven Sesardić îl interesează mai curînd implicarea în politic și *parti-pris*-urile ideologice ale reprezentanților școlii analitice în gândire, cei care cred că „studiul filozofiei” ajută la dezvoltarea „capacităților analitice, critice și comunicative” în scopul „valorificării la maximum a mijloacelor de investigare rațională” (Scott Soames). Filozofii analitici urmăresc, după Neven Sesardić, „claritatea gândirii, precizia și coerența logică, precum și străduința onestă și perseverentă de a evita obscurantismul, stilul de exprimare pretențios și falsa profunzime”. Dat fiind obiectul lor de studiu – mecanismele gândirii și mijlocul de exprimare al acesteia, limbajul –, ne-am aștepta, spune autorul, ca acești filozofi să fie „mai feriți de a comite gafe politice, întrucât posedă exercițiul gândirii clare și logice”. Realitatea contrazice însă asumțiunea: angajamentul social și civic nu se asociază neapărat cu adecvarea gândirii la realitate, prejudecățile și emoțiile, ambițiile și vanitățile înlocuind judecata rațională și schimonosind logica discursului.

Șirul exemplelor începe cu renumitul și înalt apreciatul Bertrand Russell. Acesta și-a schimbat de mai multe ori vederile politice (pentru mai multe detalii, vezi *Intelctualii* de Paul Johnson, București, Editura Humanitas, 2015), dar una din ele a rămas constantă: antiamericanist

convins, Russell era gata să încalce toate regulile discursului rațional când venea vorba de politica internațională a Statelor Unite. Astfel, „imperialismul american” era, pentru Russell, „sursa războaielor și a suferinței” în lume, iar în 1966, filozoful britanic trimitea chiar o scrisoare „poporului vietnamez”, în care își exprima „deplina solidaritate” cu conducătorul comunist al acestuia, Ho Și Min. „(Ho) Chi Minh”, adică „cel care aduce lumina”, în limba vietnameză, era deja notoriu în epocă pentru lagărele de reeducare și execuțiile în masă pe care le organiza sub lozincă: „Mai bine să moară zece nevinovați decât să scape un singur dușman”. Și dacă părerile lui Russell ar putea fi puse exclusiv în seama excentricității sale, atunci „ispitele comuniste” ale altor gânditori interbelici și postbelici nu pot fi explicate altcumva decât printr-o adevărată întunecare a minții. Printre aceștia din urmă, se numără filozofi importanți, precum J.L. Austin, A.J. Ayer, Otto Neurath, Rudolf Carnap, Hilary Putnam, Donald Davidson, Michael Dummett, Imre Lakatos, Derek Parfit, dar și un gânditor de primă mărime ca Ludwig Wittgenstein. [Ultimul îi sugerează lui Neven Sesardić chiar titlul cărții de care ne ocupăm aici: „Wittgenstein spune undeva că «problemele filozofice apar atunci când limbajul pleacă în vacanță». (...) Cartea de față se ocupă de un alt fenomen: când filozofii intră în politică, de multe ori cea care pleacă în vacanță este rațiunea.”]

Otto Neurath, unul dintre reprezentanții de seamă ai Cercului de la Viena, s-a remarcat prin sprijinul acordat Republicii Sovietice Bavareze (1918-1919): într-o cuvîntare adresată în 1918 muncitorilor și soldaților bavarezi, filozoful propunea un „sistem de plăți nemonetar”, adică străvechiul troc și salariile în natură care vor înlocui banii în societate după naționalizarea tuturor bunurilor. Tot el insista pe „socializarea” ziarelor, împărtășind obsesia dintotdeauna a intelectualilor militanți și dogmatici pentru cenzură și suprimarea libertății de exprimare. [Ca să nu credem cumva că cenzura și intoleranța față de opinia contrară s-a manifestat doar în presa politică explicit de stînga, autorul ne oferă exemplul, extrem de grăitor, al revistei de specialitate *Philosophy of Science*, condusă o vreme de William Malisoff, cel care accepta „toate nuanțele de opinii” în afară de cele „reacționare”, „Comunizarea” publicațiilor științifice și a celor de idei, precum și instaurarea cenzurii pe criterii

ideologice nu sunt fenomene singulare în epocă, dar capătă o amploare deosebită abia spre sfârșitul secolului trecut.] După căderea, previzibilă, a republicii socialiste de la München, Neurath a făcut câteva luni de pușcărie (pentru „complicitate” cu regimul neconsituțional), dar, după eliberare, și-a continuat nestingherit activitatea intelectuală și academică. Mai mult, în 1929, nesilit de nimeni, și-a oferit serviciile Societății Unionale pentru Relațiile cu Străinătatea din URSS: Neurath era unul dintre autorii ISOTYPE-ului, o metodă persuasivă de prezentare vizuală a statisticilor și, totodată, un „instrument al luptei proletare” ce se putea dovedi foarte util, după cum credea austriacul, pentru tânara putere socialistă instaurată la Moscova. Astfel, a luat naștere Institutul de Statistică Imagistică din capitala Uniunii Sovietice, așa-numitul IZOSTAT, îndrumat de filozoful Neurath și supravegheat de Comitetul Executiv Central. Graficele IZOSTAT-ului nu erau doar propagandistice, ci și criminale, fiind bine cunoscut rolul jucat de institut în mistificarea datelor statistice în perioada foametei organizate (Holodomorul din 1932-1933). Adevărul despre regimul lui Stalin, pe care Neurath nu avea cum să nu-l știe (drept dovadă, unele critici la adresa sistemului), nu l-a stînjenit sub nicio formă. După cum nu-i stînjenește nici pe autorii prestigioasei Enciclopedii Stanford de Filozofie, care „ignoră” cu seninătate acest episod rușinos din viața gânditorului austriac.

Basma curată scapă și „pozitivistul logic” Rudolf Carnap, cel care a semnat o sumedenie de petiții, scrisori și declarații în susținerea tuturor cauzelor progresiste de pe glob și mai cu seamă din America. Deși a fost o fire ceva mai livrescă și, cu certitudine, mai puțin implicată politic decât Otto Neurath, Carnap s-a dovedit destul de belicos și chiar mai agresiv decât colegul său prin afirmațiile pe care le-a făcut și prin cauzele pe care le-a pledat. Astfel, a responsabilizat în totalitate Occidentul pentru instaurarea Cortinei de Fier în Europa de Est și a tăgăduit vinovăția soților Rosenberg, acuzați de spionaj în favoarea URSS. Carnap a criticat necruțător și Legea McCarran din 1950 care, în opinia lui, pregătea terenul pentru înființarea de „lagăre de concentrare” pe teritoriul SUA, dar a trecut întotdeauna sub o falnică tăcere Gulagul stalinist.

VA URMA

ISTORII ANTISOVIETICE (I)

de OLEG PANFILOV

OLEG PANFILOV, NĂSCUT ÎN ANUL 1957, ESTE JURNALIST, MILITANT PENTRU DREPTURILE OMULUI, PUBLICIST, ISTORIC, PROFESOR, FOST AUTOR ȘI PREZENTATOR DE PROGRAM LA RADIO „LIBERTATEA” ȘI LA CANALUL TV DE LIMBĂ RUSĂ „PIC” DIN GEORGIA. ESTE AUTORUL A OPT SCENARII DE FILM, A PESTE 3000 DE ARTICOLE PUBLICATE ÎN ZIARE ȘI REVISTE DIN RUSIA, SUA, PAKISTAN, IRAN, ISRAEL, POLONIA, BULGARIA, GERMANIA, CEHIA, SUECIA, LAUREAT AL MULTOR PREMII INTERNAȚIONALE, AUTOR ȘI COAUTOR A 48 DE CĂRȚI. ESTE CAVALER AL ORDINULUI DE ONOARE AL GEORGIEI.

DE CE RUȘILOR LE PLACE SĂ URASCĂ?

În anul 1965 studioul de filme cu desene animate „Soiuzmultfilm” a lansat una dintre cele mai antirusești pelicule, intitulată *Vovka în regatul de peste nouă mări și nouă țări*. În amplasarea geografică cifrată a unui stat, trăia Vovka (pe atunci nu i se adresau respectuos cu patronimic), *căruia îi plăcea* la nebunie acea stare sufletească numită, în jargonul rus modern, „haliava” (echivalentul român e „moca” – *n.tr.*) Alți eroi ai acestei animații – „cei doi din lădiță identici la față” – trebuia să *fi întruchipat corporațiile* Gazprom și Rosneft prestându-i lui Vovka servicii de furnizare a produselor de cofetărie și a băuturilor răcoritoare. Vovka îndoia degetele, iar cei doi îi îndeplineau dorințele.

Vovka cel real își tot îndoia deja de 18 ani degetele, dând dispoziții: să i se dea niște miliarde lui Ramzan (Kadîrov, președintele Ceceniei – *n. tr.*) ca să nu se revolte și să-și țină cecenii în frâu, apoi niște miliarde pentru iahturi, palate, vile și reședințe, bani de buzunar – lui Secin și Iakunin. Niște mărunțiș în Abhazia, Transnistria, „Osetia de Sud”, iar acum și în Crimeea și teroriștilor din Donbass. Rușii, obișnuți până acum cu modestia ostentativă și bogăția bine camuflată a conducătorilor sovietici, abia de reușeau să-și caste gurile, uluiți de această generozitate nemaipomenită.

Să fie anulate datoriile țărilor din lumea a treia – poftim, miliarde de dolari sunt aruncați în vânt. Să declanșăm un nou război – nicio problemă, și alte miliarde sunt aruncate în vânt. Dar numai cât costă rachetele „Bulava” („Măciuca”) și avioanele care cad mereu, submarinele și tancurile care ard și se îneca mereu? Rușii se uită cu gurile căscate la aceste manifestări de generozitate, fără să-și dea seama că ard, cad și se înecă banii lor, la fel cum banii câștigați din vânarea bogățiilor naturale sunt banii lor, după cum și este scris, absolut corect, în Constituția Federației Ruse.

În fond, rușii nu sunt privați atât de bani, cât de dreptul la o viață bună și onestă, care, apropo, la fel le este promisă de Constituția Rusiei. De exemplu, conform Constituției, oamenilor le este garantată posibilitatea să meargă pe stradă fără să se uite cu teamă în toate părțile sau să nu le fie frică să se interneze la spital. Oamenii sovietici de la care au provenit rușii moderni aveau câteva visuri – să le fie plin frigiderul, să fie sănătoși, să poată trăi în securitate, iar copiii să poată căpăta studii. Aceste visuri erau aproape irealizabile, deoarece în decursul ultimului deceniu oamenii sovietici au trăit în condiții defici-

tului permanent de mărfuri. /.../ Învățământul era de așa natură încât patalamaua nu oferea dreptul nici la studii suplimentare, nici la un serviciu normal, dacă, desigur, tatăl nu era mare ștab. Nu mai zic nimic despre medicină, ca și despre prietenia dintre copoi și infractori.

Țara trebuia să iasă cumva din această mlaștină. Acum 27 de ani, când nava decrepită și găurită cu numele „PCUS” s-a dus cu brio la fundul istoriei, corpul ei de comandă și o mare parte a pasagerilor au răzbătut la suprafață. Examinați lista guvernului rus actual și a administrației prezidențiale /.../ și încercați să precizați cine dintre ei a fost membru al PCUS. Veți fi din nou norocoși ca-n poveste – ei constituie majoritatea, cu Putin și Medvedev în frunte. /.../

S-a produs o confuzie – Rusia își păstra trecutul, monumentele lui Lenin și ale altor conducători comuniști, venerându-i pe tirani și sperând că din clipă în clipă va renaște o epocă în care se va putea să nu gândești, să lucrezi puțin, să câștigi nu foarte mult și să visezi să devii „vovka” și să dai ordine. Kremlinul s-a ciocnit de o nouă problemă – de noul imperiu au început să fugă în toate părțile, cu diferite viteze, foștii „frați” și fostele „surori”. Unii și-au amintit cum i-a cucerit Rusia, alții au dorit să plece din zona apostrofărilor directive. Țările baltice au plecat încet și fără probleme. Cu altele Rusia se desparte mai greu. Despărțirile grele au început cu Georgia.

În ultimii zece ani, rușii au tot urât reformele din Georgia. Nu toți, desigur, dar presupun că le ura majoritatea rușilor. Le urau sincer, fără explicații și pretenții, deseori fără a pronunța deloc cuvântul „reformă”. Îl înlocuiau cu pâlăvrăgeli despre cravata lui Saakașvili. /.../ Propagandei rusești i-a reușit fenta și timp de câțiva ani rușii au fost refractari la reformele georgiene, deși erau încântați de ceea ce vedeau atunci când veneau în Georgia.

Manevrele de distragere sunt o modalitate foarte importantă de manipulare a opiniei publice. În anii 1970 televiziunea sovietică difuza deseori reportaje despre bieții oameni fără adăpost din New York și sărmanii *clochards* parizieni. Pe atunci în URSS oamenii știau deja ce este guma de mestecat, vindeau pe sub mână „plăci” și „cârpe” frumoase, „vocile” occidentale răzbăteau prin vâjâiala și piuitul bruiajului. Funcționarii de partid cădeau din picioare pentru a-i opune rezistență influenței pestilențiale a Occidentului, organizând razii prin cămine și împrăștiind seratele amatorilor de rock-n-roll sau jazz.

Cât a existat „cortina de fier”, era ușor să fie hăituiți renegații sovietici. Acum confruntarea este mult mai dificilă – căile sunt deschise, avioanele zboară,

oamenii au devenit mai curioși. Dar s-a dovedit că autoritățile nici nu prea trebuie să propage ura față de inamicii lor – rușii sunt de vreo cinci-șase generații obligați să-i urască pe cei pe care îi va indica Kremlinul. „Bine, zic rușii, chiar dacă poliția georgiană ne place, suntem obligați să urâm”. Saakașvili a plecat. Kremlinul a permis să se mai diminueze ura, dar rușii nu mai pot fi opriți – vizitează Georgia, se miră de cele văzute și continuă să urască. De ce? Pentru că lucrurile de care se miră nu se întâmplă la ei acasă. Chiar așa o și spun: „Cum de v-a reușit fără noi?”

Reflexul s-a repetat în Ucraina. Iar atunci când în Ucraina au venit niște georgieni să ajute la desfășurarea reformelor, ura s-a năpustit cu forță dublată, ca un tsunami, deja peste această țară. Încă nu demult erau „frații slavi, limba asemănătoare, caracterul asemănător”, iar acum ucrainenii sunt fasciști și banderoviști. Rușii au fost loviți brusc de amnezie, pierderea aproape totală a memoriei și ura crâncenă față de frații de odinioară. Și totodată, un nou val de ură înverșunată față de americani. Chiar dacă acest proces o fi având un regulator, Kremlinul i-a tras maneta până la capăt. Eroul de poveste, Vovka, este fericit – nici nu prea mai e nevoie să-și îndoia degetele, toți sunt docili și smeriți.

Așa au fost educați. În anii '20 se omorau unii pe alții și îndurau foame, în anii '30 trăiau cu frica de represiuni și îndurau foame, în anii '40 se temeau de moarte și îndurau foame, în anii 50 se gândeau cum să găsească ceva de-ale gurii, în anii '60 cosmosul era mai important decât salamul, în anii '70 erau planurile cincinale, iar mâncarea era sensul vieții, în anii '80 se temeau să moară în Afganistan și voiau să mănânce, în anii '90 magazinele erau goale.

Mai are oare sens să le ceri rușilor să înțeleagă democrația și libertățile? Lăudărosul Vovka din filmul cu desene animate este un rus adevărat, este îngâmfat, îmbrăcat ca un țar, cu nasul pe sus, cu chipiul pe-o ureche, și le vrea pe toate îndată și să fie multe.

Vă amintiți cum s-a terminat filmul? Cum s-ar fi spus în romanele serioase: cu un fiasco. Un sfârșit absolut anti-rus: băiețelul Vovka a devenit ascultător, cuminte, harnic, i-a făcut bătrânei cu mâinile lui o covată nouă. Dar așa e în poveste, în viață totul e altfel – aproape un secol de minciună, ură și de căutare a sensului vieții în mâncare.

* Din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din limba rusă de Vsevolod CIORNEI